

IZ POVIJESTI ČETNIČKOG POKRETA U HRVATSKOJ
IZMEĐU DVA RATAPRILOG GRAĐI O ČETNIČKIM UDRUŽENJIMA U SAVSKOJ BANOVINI
1934—1936.

Fikreta Jelić-Butić

Iz niza razloga ova se zbirka dokumenata ne bi trebala smatrati kao naslovljena cjelina. S obzirom na provenijenciju, dokumenti najvećim dijelom potječu iz upravnih ustanova Kraljevine Jugoslavije, a onaj manji broj, koji potječe od četničkih organizacija, također je nastao u relaciji sa spomenutim ustanovama. Dokumenti obuhvaćaju područje nekadašnje Savske banovine, tj. bez Dalmacije i drugih dijelova Primorske banovine. Radi se naime o tome da je građa Savske banovine relativno dobro sačuvana i arhivski sređena, dok u raspoloživim znatno skromnijim fondovima Primorske banovine, kojoj je pripadala Dalmacija osim Dubrovnika, ove dokumentacije nema, jer je uništena u vrijeme rata. Ona je sačuvana samo parcijalno, u lokalnim arhivima, a ne za Primorsku banovinu u cjelini.

Ipak, po nekim elementima, ova zbirka ima obilježje određene cjeline. Riječ je prvenstveno o tome da se radi o razdoblju kada je vladajući politički režim bio osobito zainteresiran za što uspješnije organiziranje četničkih organizacija u Hrvatskoj. Otuda i tako velika koncentracija dokumenata o četnicima u Hrvatskoj, za razliku od prethodnog razdoblja ili onoga koje je slijedilo. S druge strane, sadržaj priloženih dokumenata otkriva dosta sustavan i faktografski bogat uvid u postojeća politička zbivanja i probleme vezane uz organiziranje i djelatnost četničke organizacije u Hrvatskoj. Naime, bez obzira što se dokumenti odnose na područje Savske banovine, može se pouzdano pretpostaviti da ti dokumenti izražavaju osnovne probleme četničke organizacije u Hrvatskoj u cjelini.

* * *

I po svojim programskim gledištima i po političkoj akciji četnička organizacija se u jugoslavenskoj monarhiji od samog početka pojavila kao jedan od oslonaca vladajućeg režima. U tom cilju četnička organizacija je bila zainteresirana za širenje i jačanje svoje društvene osnove i političkog utjecaja. To će se ubrzo ispoljiti u pitanju same njene organizacije. Četnički pokret u početku

je imao isključivo obilježje staleške organizacije, okupljajući ratne veterane, koji su bili aktivni kao četnici do 1918. god. God. 1922. izvršena je određena reorganizacija, koja unosi i nove kriterije u primanje članstva u četničku organizaciju. Te su godine donesena »Pravila Udruženja četnika« prema kojima, osim spomenutih starih članova, »novi četnik može biti svaki ispravan građanin naše narodnosti koji je pomagao i pomaže borbu i ideju našeg oslobođenja i jedinstva«. Time se otvarala mogućnost znatnijeg širenja organizacije, posebno u primanju omladine, za što je četničko rukovodstvo bilo osobito zainteresirano.

Četnička organizacija se tako od početka svrstala u red onih nacionalističkih organizacija, kojima je režim bio sklon, nalazeći u njima jedno od sredstava borbe protiv opasnosti sve vidljivijeg širenja opoziciono raspoloženih stranaka i grupacija u jugoslavenskom građanskom društvu. Može se reći, da su četnički elementi u tom pogledu bili i najaktivniji, jer su zapravo i sami sudjelovali u osnivanju pojedinih nacionalističkih organizacija, i djelovali u njima, kao što su npr. Organizacija jugoslovenskih nacionalista (ORJUNA), Srpska nacionalna omladina (SRNAO) i Narodna odbrana.

Ideja »jugoslavenskog nacionalizma«, tj. »beskompromisnog« integralnog jugoslavenstva i unitarizma, bilo je osnovno programsko polazište četničke organizacije. Proklamiranje politike integralnog jugoslavenstva kao službene politike režima nakon uvođenja šestojanuarske diktature 1929, moglo se, među ostalim, prihvatiti i kao potvrda programskog usmjerenja četničke organizacije. Ta je politika, proklamirana osobno od kralja Aleksandra, počela dobivati punu javnu podršku i dotadašnjih ekstremnih srpskih nacionalističkih struja koje su inače u prvom redu stvaranje jugoslavenske države poistovjećivale sa ostvarivanjem ideje o velikoj Srbiji.¹

Zbog svega toga je zabrana političkih stranaka i organizacija mogla na trenutak biti iznenađenje za vodstvo četničke organizacije, jer se formalno odnosila i na nju. Međutim, već u siječnju 1930. bio je odobren rad Udruženja četnika za slobodu i čast otadžbine (uobičajeno nazivano: Udruženje četnika). Naime, kada je predsjednik udruženja Ilija Trifunović Birčanin podnio predstavku Upravi grada Beograda da se odobri rad udruženju, iz razloga »što su članovi istog sve sami nacionalni radnici, čiji je rad i ideal da uvek ostanu dosledni i dostojni svoje prošlosti«, predstavka je odmah bila pozitivno riješena. To je rješenje imalo ujedno i značenje presedana na koji se pozivalo u daljnjim akcijama oko osnivanja četničkih udruženja, što je vidljivo došlo do izražaja i u Hrvatskoj. U rješenju je izričito istaknuto da će o tome biti obaviještene sve banske uprave u zemlji, »kako bi dozvolile rad i postojanje mesnih pododbora« četničke organizacije.²

Prezentirani dokumenti svjedoče o činjenici da je vodstvo Udruženja četnika bilo vidljivo zainteresirano za osnivanje svojih organizacija na području Hrvatske. U tom pogledu je, s obzirom na podršku službene politike, ispoljavan sve širi interes. Iako će se glavni rezultati postizati na područjima nastanjenim srpskim stanovništvom, od početka je cilj bio da se vodi što šira akcija i u ostalim područjima, prvenstveno zbog privlačenja Hrvata. Upravo su za ostva-

¹ Opširnije o četnicima, njihovoj organizaciji i programu vid. *Nusret Šehić, Četništvo u Bosni i Hercegovini (1918—1941) — Politička uloga i oblici djelatnosti četničkih udruženja*, Sarajevo 1971.

² AH, SB, pov. II, UO, br. 1100/35.

renje takva cilja i bili zainteresirani nosioci politike režima koji su računali da bi s obzirom na proklamirani program Udruženja četnika ono moglo biti privlačno za jedan broj Hrvata, »jugoslavenskih nacionalista« ili tzv. »nacionalnih Hrvata«.

Ta je akcija pokrenuta 1933, a dokumenti pokazuju da je najviše došla do izražaja u toku 1934. i 1935. Prije toga u Hrvatskoj je bilo tek nekoliko četničkih organizacija, i to poglavito u gradovima (Zagreb, Sušak, Osijek, Karlovac, Šibenik, Đakovo, Vukovar). Na mjestu je konstatacija da je djelatnost četničkih organizacija više intenzivirana nakon atentata na kralja Alkesandra u Marseilleu, listopada 1934. U tom pogledu osobito se naglašavala uloga četnika kao čuvara prijestolja prijestolonasljednika Petra, kojemu je polagana i posebna zakletva. Također je više došla do izražaja i tzv. dostavljačka djelatnost četnika, tj. njihova spremnost da u službi pojedinih ustanova vladajućeg režima otkrivaju neprijateljsku akciju pojedinih organizacija, pojedinaca i dr.³

Javna propagandna akcija trebala je dobiti značajnu ulogu u stvaranju četničkih organizacija u Hrvatskoj. Inače se u cijeloj akciji osobito angažirao i sam predsjednik Udruženja četnika Kosta Pećanac, koji je 1932. zamijenio Trifunovića. Nekoliko puta je i osobno dolazio u pojedina mjesta, poglavito prilikom posvećenja četničke zastave (Zagreb, Sušak, Šibenik, Koprivnica, Osijek, Podravska Slatina, Borovo). U novopokrenutom listu *Jugoslavenski četnik*, koji je četničko vodstvo namjeravalo izdavati u Zagrebu, početkom veljače 1933, objavljeno je Pećančevo pismo uredniku lista. To pismo, koje je napisao, kako sam kaže, u svojstvu »vođe jugoslovenskih četnika«, karakteristično je s obzirom na upoznavanje programskih gledišta i političkih ciljeva četničke organizacije. U pismu Pećanac navodi slijedeće:

»Kao tridesetogodišnjeg četnika i mene i sve moje drugove i saradnike mora da raduje što se list 'Jugoslavenski Četnik' pokreće u drugoj prestolnici naše *Velike Jugoslavije u Zagrebu*, jer su četnici još pre 30 godina sanjali o oslobođenju porobljenih Jugoslovena. To će biti najbolje priznanje i nama živim četnicima i nacionalnim radnicima i hiljadama onih našh drugova, koji ostaviše svoje kosti po Makedonskim gudurama i širom naše Jugoslavije, za spas i oslobođenje svoje braće kao i veličinu današnje *Velike Jugoslavije*. (...) Stojeći na čisto *jugoslovenskoj ideologiji* mi ne priznajemo nikakovu nauku, koja ide za tim da falsifikuje fakta i tvrdi da Srbi, Hrvati i Slovenci *nisu jedan narod*. Stojeći nepokolebljivo na ovom stanovištu, Četničkim organizacijama izdat je nalog, da rade na duhovnom ujedinjenju i da se svim silama junački bore protiv svakog onoga, ko bilo iz zablude ili po inspiracijama neprijatelja spolja radi na podriivanju temelja *naše državne zajednice i narodnog jedinstva*.

Nas četnike kao nacionaliste i čuvare slobode, i Četničko Udruženje političke razmirice, političkih računđizija, ništa se ne tiče. Naš je zadatak, da produbljujemo nacionalnu svest, čuvamo ono što se krvlju steklo, i da uzdanicu *Velike Jugoslavije omladinu duhovno i stručno pripremimo*, da u svakom momentu bude osposobljena, *da primi eventualno nametnutu borbu, i da u danom momentu, obrani svoju nacionalnu nezavisnost i svog Velikog Kralja, pa bilo to od neprijatelja spolja ili iz unutra*«. ⁴

³ Šehić, 168—169, 183—184.

⁴ *Jugoslavenski četnik*, Zagreb, 4. II 1933, br. 1.

Četničko vodstvo je bilo zainteresirano da Zagreb postane značajan punkt okupljanja i organiziranja četnika, pa se težilo razvijati četničku propagandu i među studentima na Sveučilištu u cilju njihova vrbovanja. Na tom pravcu inicirano je 1934. u Zagrebu izdavanje listova *Student* i *Nova štampa*. Težilo se tu akciju proširiti i dalje. U siječnju 1935. Pododbor Udruženja četnika u Splitu pokrenuo je list *Domovina*, što je također bio vidljiv znak interesa za jačanje četničke akcije u tom području.

Pojačana akcija oko stvaranja četničkih organizacija u Hrvatskoj, temeljila se, kao i za druga područja Jugoslavije, na općoj paroli da četnici »čuvaju državni poredak« i time pomažu vladajućem režimu u »saniranju unutrašnjih problema«. Međutim, istodobno je isticana i njihova posebna uloga s obzirom na specifičnosti političke situacije u Hrvatskoj. Naglašavalo se da je jedna od glavnih uloga četnika da se bore protiv separatističkih i drugih snaga koje su svojim političkim programom i akcijom usmjereni protiv vladajućeg režima. U vezi s tim, četničke organizacije su isticale kao jednu od svojih zadaća da »paze politički rad i kretanje ponekih Hrvata«.

S obzirom na navedene momente vodeći četnički faktori su ispoljavali vidljivu slobodu u akciji osnivanja organizacija u Hrvatskoj. Velikim dijelom nisu nalazili za potrebno da se prijavljuju područnim vlastima u vezi sa osnivanjem organizacija pozivajući se na odobrenje Glavnog odbora Udruženja četnika. S druge strane, upravni su organi u početku blagonaklono gledali na tu akciju. Bio je to svakako vidljiv pokazatelj interesa da se u četničkim organizacijama stvori oslonac provođenju vlastite politike. Svakako se za to najuvjerljiviji dokaz ogledao u činjenici da su četnici bili i naoružavani, među ostalim, i oružjem iz vojnih skladišta i to po odobrenju Ministarstva vojske i mornarice.⁵ Samo pak naoružavanje četnika i pravo nošenja uniformi sa posebnim obilježjima, bili su svakako momenti koji su mogli posebno utjecati na karakter političke akcije i ponašanja četnika.

S obzirom na socijalnu strukturu, četničke su organizacije vrbovale članstvo iz raznih društvenih slojeva. Prezentirani dokumenti — koji mogu poslužiti i kao svojevrsni uzorak za sociološku analizu — pokazuju da su se u četničke organizacije uključivali pripadnici svih kategorija buržoazije, srednjih slojeva te iz redova najširih slojeva seoskog i gradskog stanovništva. Glavnina članstva pripadala je seoskom stanovništvu. Značajnu grupaciju činili su državni službenici i drugi radnici zaposleni u državnoj službi (poglavito željeznički službenici i radnici, razni općinski činovnici). Slijedili su obrtnici raznih struka, pripadnici slobodnih profesija, umirovljeni činovnici i oficiri. U upravama četničkih organizacija bilo je industrijalaca, advokata, bankarskih funkcionera, veleposjednika, uglednijih trgovaca, činovnika, svećenika, novinara i dr.

Kada je riječ o nacionalnom sastavu, četničke su organizacije u Hrvatskoj, kako je istaknuto, bile osobito zainteresirane za učlanjivanje Hrvata. Dapače, potreba da imaju »višeplemenski karakter« bio je kriterij za njihovo osnivanje, o čemu će vlasti kasnije voditi računa, kada četničke organizacije svojom djelatnošću postaju sve više nepodobne. U tom pogledu se, međutim, nisu postigli zapaženiji rezultati, tako da su četničke organizacije u javnom životu tretirane kao srpske.

⁵ Vid. dok. 25.

Njihovo djelovanje davat će sve veću potvrdu ocjeni da se one ispoljavaju poglavito kao nosioci tendencija koje nisu mogle dobiti širu društvenu i političku podršku. Njihovo ponašanje rezultiralo je suprotnim efektima. U političkoj svakodnevnici to se ponašanje manifestiralo u različitim oblicima represije, koja je često poprimala karakter otvorenog terora i nasilja. Prezentirani dokumenti govore o brojnim oblicima takva ponašanja među kojima su najučestaliji bili: izazivanja na javnim mjestima i skupovima, zastrašivanje oružjem, zlostavljanja i izgređi, ponegdje sa krvoprolićima i ubojstvima, doušništvo i dr. Pojedinci su se učlanjivali u četničke organizacije upravo zbog mogućnosti dobivanja i upotrebe oružja. Pripadnost četničkoj organizaciji kod mnogih se povezivala s mogućnošću ostvarivanja raznih osobnih interesa i ambicija.

Svakako je najveća opasnost koju je poticalo takvo ponašanje bilo zaoštavanje međunacionalnih odnosa, u prvom redu sukoba između Srba i Hrvata. Pojedini veći politički događaji — kao što je bilo ubojstvo kralja Aleksandra u Marseilleu u listopadu 1934, ili izbori za Skupštinu u svibnju 1935 — iskorištavani su u tom pravcu kao posebni povodi.

Takvo ponašanje četnika išlo je na ruku i poduzimanju suprotne akcije hrvatskih nacionalističkih snaga, poglavito ustaških elemenata. S druge strane, stvaranje Hrvatske seljačke zaštite vodstvo HSS-a je opravdavalo, među ostalim, i opasnošću od četničke akcije, koja prijete sigurnosti hrvatskih sela. Brojni sukobi koje su izazivali četnici, a u kojima je bilo ubojstava i krvoprolića, ubrzo su mogli do kraja otkloniti bilo kakve iluzije u opravdanost organiziranja četnika i njihove akcije. Ona je nailazila na sve vidljiviju odbojnost i u srpskom stanovništvu. Obračajući se u siječnju 1936. posebnim letkom »Srbima — Seljacima«, Sava Kosanović, jedan od prvaka Samostalne demokratske stranke, isticao je da se u četničkim organizacijama u Hrvatskoj nalaze žandarmerijski povjerenici, koji su naoružani i zaštićeni od vlasti.⁶ U povodu ubojstva bivšeg zastupnika HSS-a Karla Brkljačića, 9. travnja 1936, vodstvo SDS-a izdalo je poseban letak članstvu stranke u kome se među ostalim, ističe: »Ove zločinačke metke ispalila je opet ruka onih istih mračnih sila, koje ne daju narodu da dođe do pravde i slobode, koje žive od mržnje i rasula, koje nedaju da se sredi zajednički život Hrvata i Srba u ovoj državi.«⁷

Književnik August Cesarec je u jednoj svojoj analizi političke situacije u Hrvatskoj, što ju je za rukovodstvo KPJ izradio neposredno nakon atentata u Marseilleu, ulogu četništva u Hrvatskoj ocijenio ovim riječima: »Većinom je to po hrvatskim selima s brda i dola sakupljeni ljudski materijal najšarenije provenijencije. Bogatiji seljaci, koji vole uniformu ili od državnih organa trebaju neku pomoć i od svojih vođa kakvu intervenciju kod banaka i sudova, što naravno odmah u te redove privlači i siromašniji seljake i seoske proletere, ukoliko se tu ne radi o najgorem seoskom ološu, što redovito također nije izuzetak nego možda još više pravilo — to je materijal iz kojeg se kontingentiraju slavni današnji jugoslavenski četnici — potomci onih komitadžija, koji su nekad u borbama za nacionalno oslobođenje Srba igrali ipak slaviju [i] časniju ulogu. A danas su to pod firmom 'narodnog jedinstva i državne cjeline' plaćeni i svakojako privilegovani borbeni odredi i braniči najpokvarenijeg i najkukavnijeg režima u historiji jugoslavenskih naroda, njegova oboružana avangarda, koja

⁶ Šehić, 175.

⁷ AJ, 83-1-311.

se samo po uniformi i nešto civilnijim uslovima života razlikuje od brahijalne državne sile u žandarškim i policijskim kasarnama, iz čega ne slijedi, da i ta avangarda nema svoje kasarne. Ima ih, iako ne posvuda, i sada u miru to je režimska rezerva koja može odmah da bude aktivna, dođe li gdje do nemira, pa je zapravo javna tajna, da režim tu svoju avangardu organizira i sprema za slučaj rata, u kojem bi ona imala da bude pomoćnik policije i žandarmerije, za očuvanje mira u zaleđu, borac / protiv / vojnih desertera i borac protiv defetista«. ⁸

O sve većoj uznemirenosti upravnih organa svjedoče intervencije bana Savske banovine Marka Kostrenčića kod predsjednika vlade Milana Stojadinovića. Izražavajući nezadovoljstvo stvaranjem četničkih organizacija u Hrvatskoj, s opravdanjem da četnici u njoj nemaju tradicije, ban je upozoravao da su u toj organizaciji ljudi »po pravilu sumnjive prošlosti koji su često pod vidom svoga članstva u tim udruženjima vršili čine koji su bili upereni protiv lične i imovinske sigurnosti građana, a koji su isto tako bili u protivštini sa zakonom«. Zbog toga, prema njegovim riječima, četnici izazivaju pravi strah i napetost, »pa kada se i na selima čuo povik 'četnik' stvarala se odmah psihoza, zvonilo se na uzbunu, ljudi su se oboružavali i skupljali za zajedničku obranu ili su se zatvarali u kuće da se tu brane. Tu psihozu zlopotrebljavali su često elementi kojima je stalo do nereda i čija je lozinka 'što gore to bolje!' naročito dakle frankovci i komunisti nastojeći da tim putem zakrve Srbe i Hrvate i da mržnju na četnike prošire i na Srbe«. ⁹

Kako se vidi kod upravnih organa je ponašanje četnika izazivalo sve veće nezadovoljstvo i otpor, jer je vodilo izrazitoj degradaciji autoriteta i ugleda vladajućeg poretka. Prezentirani dokumenti uvjerljivo svjedoče o tome. Četnička organizacija je upravo u kotarskim upravnim organima, kod kojih je imala podršku, dobila glavne kritičare. U opsežnijoj analizi, koju je banska uprava Savske banovine izradila za Ministarstvo unutrašnjih poslova, u svibnju 1936, a koja se temelji na izvještajima sreskih načelstava, daje se ova ocjena:

»U redovima četničkih mjesnih odbora uopće nije zapaženo koje uglednije lice. Na čelu tih organizacija su mahom lica nižih društvenih redova. Među samim članstvom pak zapažen je oveći broj ljudi sumnjiva zanimanja, ili uopće bez prava zanimanja, zatim takvih koji su poročna života, čak i otpuštenih robijaša, te uopće ljudi sklonih pravljenju izgreda i tučama. Značajno je da je više članova četničkih mjesnih odbora zatečeno u bespravnom posjedu oružja, čak i takve vrste, za koju se po Zakonu ne izdaju dozvole.

O ciljevima i radu četničkih mjesnih odbora u ovoj Banovini napomenuti je, da su se te organizacije smatrale prevlastveno pozvanima da budu zatočnici ideje jugoslavenskoga narodnoga jedinstva, čuvari postojećeg poretka u Državi, pa čak i da budu sudije svim onim građanima, za koje oni smatraju da su protivnog mišljenja njihovom. (...) Uopće se pokazalo, da su članovi četničkih mjesnih odbora u ovoj Banovini svojim akcijama samo to postigli, da se onaj dio stanovništva, koji se ukazuje nepristupačnim ideji integralnoga jugoslovenstva, još više odbio od te ideje, kao da je u tom dijelu stanovništva došlo do

⁸ Građanska politika u Hrvatskoj prije pola stoljeća. Nepoznati izvještaj Augusta Cesarca iz 1934. godine o političkoj situaciji u zemlji, priredio Ivan Jelić. *Naše teme*, 12/1984, 3034—3055.

⁹ *Šehić*, 175—176.

reakcije, koja se ispoljila u poznatim krvavim razračunavanjima.¹⁰ Stoji, da je aktivnost četničkih mjesnih odbora mnogo doprinijela stvaranju nezdravih odnosa između katolika i pravoslavnih kao i između došljaka i kolonista te starosjedilaca u onim krajevima ove Banovine, gde jedni žive pored drugih. Uopće može da se kaže da je stvorena u narodu jedna psihoza, koja može da ima teških posledica, čim za to nastane kakav povod.¹¹

Od sredine 1935. uslijedila je zabrana rada pojedinih četničkih organizacija i osnivanje novih. Do svibnja 1936. u Savskoj banovini su upravne vlasti zabranile rad većini četničkih organizacija. Time se ujedno i završavalo razdoblje ekspanzije u stvaranju četničkih organizacija.

Ovdje nije mjesto da se detaljnije raspravlja o razlozima koji su doveli do tog kvalitetno novog trenutka u razvoju četničkih organizacija. Njih je svakako više, a ovom prigodom bi se mogli tek konstatirati oni najbitniji. Treba ih u prvom redu poznavati u sve vidljivijim nesuglasticama između režima Stojadinovićeve vlade i ambicija četničkih udruženja. Bilo je očito da se programska orijentacija državnog i nacionalnog unitarizma kojoj je nosilac bio režim, nije mogla podudarati sa činjenicom da su se četnička udruženja, unatoč svoje programske težnje, stvarala i djelovala u prvom redu kao srpske političke organizacije. Također je i vanjskopolitička orijentacija Stojadinovićeve vlade prema Trećem Reichu i fašističkoj Italiji bila u suprotnosti sa orijentacijom Udruženja četnika koje je zagovaralo čvrst savez sa Francuskom i očuvanje Male Antante. S druge strane, djelatnost četničkih organizacija počela se sve više ispoljavati kao zapreka onoj politici koju je Stojadinovićeve vlada težila primijeniti u Hrvatskoj. Riječ je o određenoj težnji za tolerantnijim odnosom prema opoziciji u Hrvatskoj, tj. primjeni nove političke taktike prema HSS-u. Stojadinović je time imao za cilj da razjedinjava opoziciju u Hrvatskoj i Srbiji, te da se u Hrvatskoj produbluje antagonizam između HSS-a i ustaških elemenata. Takva politika prema HSS-u kao glavnom nosiocu opozicionog pokreta u Hrvatskoj, nije mogla više nalaziti oslonac u četničkoj organizaciji. Djelatnost četnika u Hrvatskoj, gdje su se najviše i kompromitirali, mogla se tretirati u javnosti samo kao djelo režima.¹²

* * *

Ova zbirka sadrži izbor određenih dokumenata jer je njihov broj znatno veći. Težilo se izabrati dokumente koji svojim sadržajem obuhvaćaju glavne pojave, zbivanja i probleme, te sadrže odgovarajuće analize i ocjene. S druge strane, kao određena cjelina ovi dokumenti pokrivaju područje gotovo svih kotara u Savskoj banovini, gdje su postojale četničke organizacije.

Dokumentima su dodane tek najnužnije bilješke, koje sadrže određena objašnjenja ili dopunske podatke. Zainteresirani čitalac će vjerojatno otkriti izvjesne razlike u datiranju zabrane rada pojedinih organizacija između podataka

¹⁰ Misli se na krvoproliće u Kerestincu, nedaleko Zagreba, 16. travnja 1936. Tom prilikom je od veće grupe razjarenih hrvatskih seljaka ubijeno šest četnika u dvorcu bivšeg bana Antuna Mihalovića i tri osobe u Rakitju. Bilo je to na dan kada je u obližnjem Samoboru održavana komemoracija u povodu ubojstva Karla Brkljačića.

¹¹ Vid. dok. 49.

¹² *Šehić*, 126, 183—184; *Ljubo Boban*, Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928—1941 — Iz povijesti hrvatskog pitanja, Zagreb 1974, 194—195.

u bilješkama i pojedinim dokumentima, pa to zahtijeva objašnjenje. Radi se o tome da se u dokumentima navode dvije vrste zabrana: one koje izdaju sreska načelstva i one, konačne, koje izdaje banska uprava.

Dokumenti se objavljuju sa svim gramatičkim i jezičnim obilježjima, dok su ispravljene samo očite pravopisne i tiskarske greške. Zsigurno su se ponegdje u dokumentima potkrale izvjesne greške u pisanju nekih osobnih i geografskih imena, što se iz objektivnih razloga nije moglo ispraviti. Dokumenti se objavljuju kronološkim redom, a svaki od njih ima potrebna obilježja: datum u lijevom gornjem kutu, kratku regestu u naslovu i na kraju naznaku izvora i eventualne bilješke.

SADRŽAJ DOKUMENATA

1. 9. III 1934. Izvještaj Uprave policije o četničkim udruženjima u Zagrebu
2. 21. III 1934. Izvještaj Sreskog načelstva o radu četničkog udruženja u Samoboru
3. 26. IV 1934. Izvještaj Uprave policije o ponašanju četnika na periferiji Zagreba
4. 30. IV 1934. Ministarstvo unutrašnjih poslova zahtijeva od banske uprave Savske banovine da pomogne rad sekcije četničkog udruženja na Zagrebačkom sveučilištu
5. 15. V 1934. Uprava policije obavještava bansku upravu o podršci rukovodilaca četničkih udruženja studentskoj sekciji na Zagrebačkom sveučilištu
6. 5. XII 1934. Izvještaj Sreskog načelstva o skupštini četničkog udruženja u Križevcima
7. 11. XII 1934. Banska uprava Savske banovine upoznaje područne organe sa okružnicom Ministarstva unutrašnjih poslova o potrebi suzbijanja nekih pojava u radu četničkih udruženja
8. 21. XII 1934. Izvještaj Predstojništva gradske policije o ponašanju četnika u Vinkovcima
9. 7. III 1935. Izvještaj Sreskog načelstva o stvaranju četničkih organizacija u kotaru Slav. Požega
10. 21. III 1935. Intervencija Glavnog odbora Udruženja četnika u vezi sa zabranom četničkih organizacija u kotaru Slav. Požega
11. III 1935. Okružnica Glavnog odbora Udruženja četnika o prodaji »spomenice« u povodu smrti kralja Aleksandra
12. 21. VI 1935. Žalba četničkog udruženja u Petrinji protiv odluke o zabrani rada
13. 27. VI 1935. Dopis Sreskog načelstva banskoj upravi Savske banovine u povodu žalbe četničkog udruženja u Petrinji
14. 28. VII 1935. Okružnica banske uprave Savske banovine o pojačanju nadzora nad radom četničkih udruženja
15. 12. IX 1935. Prijedlog Sreskog načelstva u Slunju da se zabrani rad Pododbora Četničkog udruženja u selu Bogovolji
16. 27. IX 1935. Naredba Ministarstva unutrašnjih poslova o raspuštanju četničkog udruženja u Bjelovaru
17. 30. IX 1935. Sresko načelstvo predlaže raspuštanje četničkog udruženja u Koprivnici
18. 2. X 1935. Izvještaj banske uprave Savske banovine o djelatnosti pojedinih četničkih udruženja u banovini i poduzetim mjerama prema njima
19. 15. X 1935. Prijedlog Sreskog načelstva u Ludbregu da se zabrani rad četničkom udruženju u selu Čukovcu

20. 18. X 1935. Izvještaj banske uprave Savske banovine o četničkim udruženjima u kotaru Slav. Brod i prijedlog da im se zabrani daljnji rad
21. 21. X 1935. Okružnica banske uprave Savske banovine o oduzimanju oružja i zabrani nošenja uniformi četničkim udruženjima, te zabrani osnivanja novih
22. 21. X 1935. Izvještaj Sredskog načelstva o posveti zastave pododbora četničkog udruženja u Osijeku i Čepinu
23. 4. XI 1935. Izvještaj Sreskog načelstva o četničkim udruženjima u kotaru Virovitica
24. 24. XI 1935. Sresko načelstvo u Osijeku predlaže raspuštanje četničkog udruženja u Erdutu
25. 6. XII 1935. Okružnica Ministarstva unutrašnjih poslova o oduzimanju oružja četnicima
26. 6. II 1936. Izvještaj Sreskog načelstva u Slunju o djelatnosti četnika iz kotara Vojnić
27. 15. III 1936. Naređenje Ministarstva unutrašnjih poslova o zabrani rada četničkom udruženju u Gračacu
28. 14. IV 1936. Zabrana rada četničkog udruženja u Gospiću u povodu ubojstva bivšeg zastupnika HSS Karla Brkljačića
29. 17. IV 1936. Žalba četničkog udruženja u Gospiću protiv zabrane rada
30. 17. IV 1936. Izvještaj predstojništva gradske policije o četničkom udruženju u Vukovaru
31. 18. IV 1936. Sresko načelstvo u Grubišnom polju daje podatke o četničkoj organizaciji
32. 18. IV 1936. Sresko načelstvo u Podravskoj Slatini daje podatke o četničkoj organizaciji
33. 18. IV 1936. Sresko načelstvo u Vukovaru izvještava o stanju četničke organizacije
34. 19. IV 1936. Sresko načelstvo u Pakracu daje podatke o četničkoj organizaciji
35. 19. IV 1936. Sresko načelstvo u Vojniću daje podatke o četničkoj organizaciji
36. 19. IV 1936. Sresko načelstvo u Novskoj izvještava o četničkoj organizaciji
37. 19. IV 1936. Predstojništvo gradske policije u Varaždinu daje podatke o četničkoj organizaciji
38. 19. IV 1936. Sresko načelstvo u Đurđevcu daje podatke o četničkoj organizaciji
39. 20. IV 1936. Sresko načelstvo u Karlovcu daje podatke o četničkoj organizaciji
40. 20. IV 1936. Sresko načelstvo u Glini daje podatke o četničkoj organizaciji
41. 20. IV 1936. Predstojništvo gradske policije u Slav. Brodu daje podatke o četničkoj organizaciji
42. 20. IV 1936. Sresko načelstvo u Ogulinu daje podatke o četničkoj organizaciji
43. 20. IV 1936. Uprava policije u Sušaku daje podatke o četničkoj organizaciji
44. 20. IV 1936. Sresko načelstvo u Vrbovskom daje podatke o četničkoj organizaciji
45. 22. IV 1936. Sresko načelstvo u Novoj Gradiški daje podatke o četničkoj organizaciji
46. 24. IV 1936. Sresko načelstvo u Vrginmostu daje podatke o četničkoj organizaciji
47. 27. IV 1936. Sresko načelstvo u Našicama daje podatke o četničkoj organizaciji
48. 29. IV 1936. Uprava policije u Đakovu daje podatke o četničkoj organizaciji
49. 9. V 1936. Banska uprava Savske banovine izvještava Ministarstvo unutrašnjih poslova o četničkoj organizaciji na svom području

SKRAĆENICE

AH	— Arhiv Hrvatske, Zagreb
AJ	— Arhiv Jugoslavije, Beograd
DZ	— Državna zaštita
HSS	— Hrvatska seljačka stranka
KPJ	— Komunistička partija Jugoslavije
Kr.	— Kraljevska
ORUJNA	— Organizacija jugoslavenskih nacionalista
SB	— Savska banovina
SDS	— Samostalna demokratska stranka
SRNAO	— Srpska nacionalna omladina

1

9. III 1934.

Izveštaj Uprave policije o četničkim udruženjima u Zagrebu

Uprava policije u Zagrebu

Pretsednički ured

Str. pov. br. 31/1934.

U Zagrebu, dne 9. marta 1934.

Predmet: Četničko udruženje u Zagrebu

— podaci.

Kr. banskoj upravi Savske banovine

Odeljak za državnu zaštitu

Z a g r e b

Na naređenje od 2. februara 1934. br. Pov-II-D-Z-Br. 3087/1934 — čast je ovoj Upravi policije izvestiti sledeće:

Od godine 1927. postojala su u Zagrebu dva četnička udruženja i to: akcioni odbor »Udruženja srpskih četnika za Kralja i Otačbinu Petar Mrkonjić« i »Udruženje četnika za čast i slobodu otačbine«, čiji su glavni odbori bili u Beogradu. Ove organizacije rasturene su bile na osnovu čl. 8 Zakona o javnoj bezbednosti i poretka u državi rešenjem uprave grada Beograda od 10. XII 1929. br. 15.253 i 15.254.

Rešenjem uprave grada Beograda od 18. januara 1930. br. 1004 — koje je ovoj Upravi saopšteno naređenjem Kr. banske uprave savske banovine od 29. januara 1930. br. 5587/II-pov 1930. odobreno je na osnovu čl. 4. Zakona o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi ponovno postojanje i rad »Udruženja četnika za čast i slobodu otačbine« uz istovremeno odobrenje pravila, dok je zabrana sličnog udruženja četnika »Petar Mrkonjić« ostala i dalje na snazi.

Saglasno sa glavnim odborom toga četničkog udruženja u Beogradu a ovlašćenjem vojvode i predsednika Koste Pećanca, proveo je četničku organizaciju u Zagrebu u smislu odobrenih pravila Steva Večerinac, privatnik, koji je bio i predsednik organizacije. Prostorije društva bile su u Branimirovoj ulici kbr. 23, zatim u Ilici kbr. 37 i konačno u Kustošiji kbr. 149.

Steva Večerinac bio je uskoro smenjen sa časti predsednika, jer je sam Vojvoda Kosta Pećanac prigodom svoga bavljenja u Zagrebu, proučivši stanje zagrebačkog pododбора konstatovao, da je — kako vojvoda navodi u aktu od 3. XII 1932. Č. br. 1558 upravljenom upravniku policije u Zagrebu — Steva Večerinac čovek, koji »nije dorasao ovoj misiji, a čija je mana u glavnom preterano trošenje alkoholnih pića«.

Prema pismenom traženju vojvode Koste Pećanca, predsednika glavnog odbora u Beogradu od 7. XII 1932. br. Č. 1665 predao je Stevan Večerinac dužnost te svu arhivu i imovinu potpredsedniku Lukateli, blagajniku Lazareviću i sekretaru Prižurici, pa je do redovnog izbora novog predsednika vodio predsedničke agende Dragomir Lukatela, čije se ime nalazi u ovoj organizaciji često u raznim funkcijama.

Na sastanku udruženja dne 23. XII 1932. a u prisutnosti izaslanika glavnog odbora iz Beograda vojvode Tase Donića izabran je sledeći novi odbor:

Predsednik: Dr. Lukatela Ljubomir, advokat,

Potpredsednik: Srećko Pavleković, posednik,

Blagajnik i sekretar: Mijat Radović, poreski činovnik,

Odbor: Crnić Rudolf, pomorski kapetan duge plovidbe; Deželić dr. Branko, advokat; Lazarević Milan, pekarski obrtnik; Radoslav Matija, rez. arh. major; Šilović Josip, inženjer; Šilović Dragutin, postolarski obrtnik.

Nadzorni odbor: Balugdžić Aleksandar, kantiner; Buratović dr. Ivo, advokat, zamenik javnog bilježnika; Korzulo Ivan, apotekar; Narančić dr. Veljko, zubar; Pečarević dr. Ivo, advokat i dr. Ražem Ivo, starešina Sokola III.

Sve do sada navedene uprave udruženja četnika nisu imale pozitivnih rezultata u javnosti kao pretstavnici udruženja četnika u Zagrebu, poglavito s razloga, što nisu obraćale potrebnu pažnju na ispravnost i čestitost ličnosti, koje su primale u udruženje. Desilo se usled te nepažnje uprave, da je toj organizaciji uz ispravne i čestite ljude, u velikoj većini pristupio ološ grada i predgrađa i masa ljudi, koji su imali nečasnih dela, došli u konflikt i sa krivičnim zakonom, a i nacionalno nisu bili čisti. Naravno, da javnost ovakve ljude poznaje, pa nije mogla da ih primi drukčije već onako kako zaslužuju a time se škodilo ugledu i dobrom glasu udruženja.

Svaka od ovih uprava vodila je prvu brigu kako da namakne novaca i da sabire novčane pripomoći. Nasilni i iznuđivački način, kako se ta sabirna akcija provodala, odbijao je javnost od udruženja, a bilo je slučajeva, da su i pojedinci, upravo oni pokvareni članovi udruženja — za svoj račun a bez znanja uprave, udarali namet na pojedine imućnije građane tako, da je u par slučajeva i ova Uprava policije morala sve ovakve ucjenjivače hapsiti. Traženje besplatne hrane, pića i drugih usluga od gostioničara i trgovaca na račun udruženja bile su česte pojave.

Prema odobrenim pravilima udruženja četnika za slobodu i čast otačbine je svrha »da organizuje četnike i nacionalne radnike, koji su pomagali četničku akciju i oslobodilačke ratove Srbije a ostali su na dostojnoj moralnoj visini; da se brine za moralne i materijalne interese svojih članova; da podiže kod omladine i građanstva nacionalni ponos i da organizuje četničku omladinu šaljući u tom cilju poverenike i organizatore po celoj državi i obrazujući mesne odbore«.

Provodeći ovaj program, koji je izrazito patriotski, moralo se sa strane uprave voditi računa o moralnom kvalitetu članstva, dok su se na čelo uprave morali postavljati bar kao pretsednici ljudi čisti u svakom pogledu. Ni u ovom slučaju nije izbor pododbora zagrebačkog udruženja bio sretne ruke. Prvi pretsednik Stevan Večerinac smenjen je kao nedorasao misiji, jer je alkoholičnik. Međuvremeni pretsednik Lukatela Dragomir evidentiran je kod ove Uprave policije i u kaznenoj i u političkoj evidenciji i to: prema kaznenoj evidenciji »Lukatela Dragomir, rođen 1892. u Gorazdi, bio je suđen radi krađe sa pet dana zatvora i 1 mjesec teške tamnice, a 20. X. 1930. pod br. 14.126 bio je uhapšen radi više prevara pod imenom prof. Jovanovića, pa je predan Okružnom sudu u Zagrebu, dok je radi izgređa bio suđen sa 50. din. globe ili 12 sati zatvora«.

U političkoj evidenciji zabilježeno je:

»Lukatela Dragomir rođen 1892. u Gorazdu, srez Čajniće, tamo i nadležan, sin. pok. Franje i Katarine rođ. Baldasa, priv. činovnik bio je 29. III 1927. dopraćen ovoj Upravi policije od uprave grada Beograda, pošto je stajao u vezi sa Ivanom Prkut i Stjepanom Sigoreo, koji su bili pritvoreni zbog špijunaže na štetu naše države i Rumunije, a u korist Sovjetske Rusije. Ova dvojica sastajali su se u Beogradu kod Dragomira Lukatele, koji je tada bio namešten kod uprave grada Beograda kao policijski agent. Nadalje je bilo ustanovljeno, da je Stjepan Sigoreo tada tražio jedno lice, koje bi bilo podesno za prenašanje nekih knjiga i izveštaja iz Rumunjske za Austriju, pa je Lukatela Dragomir na njegovu molbu preporučio Ivana Prkuta za taj posao. Prkut je doista nakon toga stupio u vezu sa sovjetskim pretstavnicima u Beču, kamo je nosio izveštaje.

Lukatela je 1. IV. 1927. sa strane ove Uprave policije bio predan tadanjem sudbenom stolu u Zagrebu, gde je postupak pod br. I-1429/27 na osnovu & 83. k. p. obustavljen. Nakon toga je Lukatela Dragomir bio vraćen ovoj upravi te je 7. VIII 1927. bio proteran za Split.

Uprava policije u Ljubljani tražila je 11. XI 1932. podatke o Dragomiru Lukateli, jer je tamo boravio sa Tihomirom Topalovićem i Vinkom Brčićem, koji su svojim ponašanjem bili vrlo sumnjivi. Na osnovu toga dobiveni su podaci od uprave grada Beograda, koja je izvestila, da je Topalović bio suđen zbog zločina iz 319. k. z. sa 2 godine zatvora a Vinko Brčić, da se potražuje po sudbenom stolu u Petrinji zbog zločina javnog nasilja. Sva su se trojica za vreme boravka u Ljubljani izdavala kao neki viši funkcioneri četničkog udruženja«.

Na sastanku udruženja 23. XII 1932. izabrani pretsednik dr. Lukatela Ljubomir, kapetan m. p. rođen 6. VII. 1900. u Splitu tamo i nadležan, sin Franje i Katarine, rkt, rastavljen, sada advokat, brat Dragomira, evidentiran je također u ovdašnjoj političkoj evidenciji kao politički sumnjiv, pa su o njemu u par navrata traženi podaci od Kr. banske uprave, od Ministarstva unutrašnjih poslova kao i od našeg Konzulata u Klagenfurtu.

Prema političkoj evidenciji ove Uprave policije »on se družio sa Stjepanom Sigoreo, koji je bio 15. marta 1927. uhapšen u Beogradu radi sumnje špijunaže u društvu sa Prkut Ivanom i Meniga Ivanom. Bio je posle stavljen pod nadzor, ali mu se ništa nije moglo dokazati. Prema saopštenju velikog župana zagrebačke županije pov. br. 4677/1929, družio se dr. Lukatela Ljubomir u Nizzi sa Italijanima Gipponi i drugima, te se ovima pretstavio kao šef kabineta jednog našeg ministarstva. Tom zgodom su povedeni izvidi, pa je utvrđeno, da je Gipponi Ramolo, trgovac, rođen 1889. u Rimu sa stalnim boravištem u Nizzi otseo

27. III. 1929. u hotel »Esplanadi« u Zagrebu, kamo je došao u svrhu utvrđenja odnosno ishođenja koncesije za otvorenje hazardne kartašnice po uzoru one u Monte Carlu. Kao posrednik i tumač služio mu je Lukatela i s njim se dnevno sastajao u kavani »Esplanade«.

O dr. Ljubomiru Lukateli podnešeno je god. 1930. pod br. 13.142 -prs. Kr. banske uprave u Zagrebu od 10. jula 1930 na traženje Pov-II-D-Z-Br. 20591 1930 sledeće izvešće:

»Dr. Ljubomir Lukatela ne bavi se redovnom advokaturom već obavlja razne intervencije, koristeći se slučajnim poznanstvima kod raznih nadležstava. On je tipičan hohštapler, koji se razmeće svojim tobožnjim vezama sa visokim drž. funkcionerima. Klientelu nalazi obično po kavanama i to su obično lica, koja legalnim putem ne mogu cilja postići. Najjače su mu intervencije za strance, naročito za Italijane, te u tu svrhu često putuje u Beograd gde se zna duže zadržavati«.

Na čelu ovoga udruženja bili su dakle sve do konca godine 1933 pretsednici ljudi, koji po svojim moralnim kvalitetama nisu smeli biti na to reprezentativno mesto postavljeni, pa je sasma naravno, da javnost sudeći samo udruženje po njegovom pretsedniku — bez obzira da među ostalim članovima upravnog i nadzornog odbora ima ljudi ispravnih i čestitih u svakom pogledu — nije samo udruženje simpatično primala, a ekscesi pojedinaca u gore izloženom pogledu direktno su tu javnost odbijali od organizacije.

Ova Uprava sa pretsednikom drom Lukatelom na čelu smenjena je na skupštini 24. novembra 1933, pa je izabrana nova uprava sa pretsednikom Miroslavom grofom Kulmerom. Ta uprava sastavljena je ovako:

Pretsednik: Miroslav grof Kulmer, viceguverner Narodne banke; potpretsednik: Miloš Vidaković, industrijalac; generalni sekretar: Dr. Juraj Pečarević, advokat; blagajnik: Mijat Radović, pores. činovnik; administrator: Nikolaj knez Čagodajev, konjički kapetan. Članovi upravnog odbora: Dr. Ivo Ražem, advokat, dr. Branko Deželić, advokat, Aleksandar Balugdžić, trgovac, Stevo Večerina, privatnik i Franjo Lentić, industrijalac. Nadzorni odbor: pretsednik Dr. Gjuro Šurmin, ministar n. r., ing. Božidar Ribić, viši činovnik Direkcije drž. željeznica, Radošević Damjan, činovnik drž. željeznica, Milan Kozić, trgovac i Mirko Petrović, potpukovnik u penziji.

Prostorije ovoga udruženja nalaze se u Gajevoj ulici kbr. 37.

Ova uprava radi voljno i ispravno, pa do sada na tom radu nije moglo biti nikakva prigovora.

Uz ovo udruženje, postoji još jedno udruženje četnika za čast i otačbinu »Vrapče—Kustošija«, koje je osnovano 17. jula 1933. Pretsednik mu je bio Sukić Tomo, invalid, a tajnik i opet Dragomir Lukatela. Ovo udruženje izvršilo je 6. septembra 1933. god. osvećenje četničke zastave, čemu su kumovali odlični građani g. Vladimir Arko, veleindustrijalac iz Zagreba i Petar Teslić, veleindustrijalac i senator iz Siska.

Uskoro iza te proslave, koja je udruženju donjela lijep materijalni prihod, izbile su u udruženju nesuglasice među članovima—četnicima, s razloga, što nije bio položen račun o proslavi i nisu bili iskazani prihodi a vjerovnici su zahtevali isplatu računa. Saznalo se, da se u tom pododboru izvode makinacije i od naroda sakuplja novac, koga izvestan broj četnika upotrebljava za ličnu eksistenciju. Uprava se međusobno posvađala, podnela ostavku, druga postavljena

te je čak vojna vlast zvala pojedince na saslušanje. U mesecu decembru 1933. dolazi za pretседnika pravoslavni vojni sveštenik zagrebačkog garnizona Kirić, koji je prema tumačenju Ministarstva vojske i Mornarice ubrzo morao predati ostavku na položaju pretседnika.

Ovoj organizaciji pripisuje se sve prljavštine, koje su do sada izbile na javu, pa je ta organizacija i kriva, kako se to iz prikupljenih podataka utvrđuje, da se u Zagrebu i okolici zaista ne gleda sa simpatijama na udruženje četnika iako ta udruženja po svom programu najveću pažnju zaslužuju. Razlog je i ovde taj, što su se i ovom udruženju priključili ljudi prljave prošlosti, koji su od vlasti bili progonjeni kao delikventi kriminalni i politički. Uprava je te ljude primala u đuture ne proveravajući njihovu ispravnost i ne vodeći računa o njihovoj okaljanoj prošlosti, a oni su pod okriljem udruženja gledali svoje lične interese i koristi. Pošteni svet, videći kako se ovi nevaljalci razmeću u ovakovom jednom nacionalnom i viteškom udruženju, svojatajući za se sve odlike valjanih i čestitih ljudi-četnika za oslobođenje i ujedinjenje opravdano je gubio poverenje u organizaciju i udaljivao se od nje. Kompromitovano je čak i glavno vodstvo ove svete i patriotske organizacije, jer nije vodilo računa o čestitosti svojih članova kad ih je u svoje redove primalo kao i o ispravnosti članova pododbora, kad ih je na tim mestima potvrđivalo. Jer i ovde kao i u zagrebačkom pododboru dođoše na vodstvo ljudi a la Dragomir Lukatela, Suknaić Tomo, Ivančević Nikola, koji su prema polic. evidenciji pokvarenjaci.

31. decembra 1933. održana je skupština ovogaa udruženja pa je izabran ovaj odbor:

Pretседnik Aca Balugdžić, kantiner, potpretседnik: Jakov Vranešević, priv. činovnik, Glavni sekretar: sveštenik Dragoljub Jovanović, sekretar crkvenog suda pravoslavne eparhije zagrebačke, blagajnik Danilo Ačimović, vojni liferant, administrator Anton Dvoršak, privatni činovnik.

Članovi uprav. odbora: Vid Đuretek, pretседnik općine Vrapče, Pera Jovanović, šef ložione Sava kolodvor, Dragutin Dragojević, kućevlasnik, Nikola Vujanović, drž. činovnik i Ilija Ožegović, kućevlasnik.

Nadzorni odbor: Pretседnik Ivan Domitrović, pekarski obrtnik, Slavko Badl, tvorničar, Sesvete, Ljudevit Vitek, gostioničar, Kustošija, Ante Gavrančić, poštar i Milan Mileusnić, drž. činovnik.

Udruženje ima svoje prostorije u Kustošiji kbr. 149.

Ovaj odbor koji sačinjavaju lica korektna u svakom pogledu, a koji faktično vodi sekretar sveštenik Dragoljub Jovanović, počeo je sa energičnim čišćenjem i odstranjivanjem pokvarenjaka iz udruženja. Tako su među prvima isključeni iz udruženja Dragomir Lukatela i Suknaić Tomo, dosadašnji funkcioneri odnosno pretседnici, jer su im dokazane razne prljavštine, a iza toga se prešlo na perlustraciju članova, kojih ima u udruženju oko 300. Prema zaključku ovoga odbora pribavljaju se za svakog člana prethodno od ove uprave policije podaci o njegovoj moralnoj kvalifikaciji, pa se u tu svrhu od svakog člana uzima pristupnica sa fotografijom i šalje ovoj Upravi policije na proveravanje. Iza toga se tek rešava o njegovom prijemu u članstvo. Kako je uprava ovog novog odbora konstatovala i zloupotrebe sa ranije izdatim legitimacijama četnika, stala je na stanovište, da članovima četničkog udruženja nisu te legitimacije ni potrebne od strane udruženja i zamolila je upravu policije, da se u danim momentima ovakve legitimacije oduzimaju. Ujedno je odbor odlučio,

da uskrati svako prikupljanje priloga u »korist« udruženja četnika, koje je do sada vršeno putem blokova.

Radom ranijih upravnika odbora četničkih udruženja, prema svemu navedenom nije mogla biti zadovoljna ni vlast, a ni poštena javnost. Taj rad kompromitovao je akciju viteškog i patriotskog udruženja nekadanjih boraca heroja za oslobođenje i ujedinjenje, a kompromitovao je donekle i vlast, pod čijom su zaštitom ovakvi naoružani i pokvareni elementi mogli, da ugrožavaju javnost sprovodeći svoje lične interese i koristi.

Sadanji rad obaju pododboru udruženja četnika kako u Zagrebu, tako naročito onog Vrapče—Kustošija daje opravdane nade, da se sa dosadanjom praksom prestalo, jer su na čelo udruženja došli ljudi čestiti, pošteni i potpuno ispravni, koji daju punu garanciju, da će uzdrmani i kompromitovani ugled tih patriotskih organizacija opet uspostaviti i da će te organizacije, kako potpuno po svojoj svrsi zaslužuju, biti uzor čestitosti, poštenja i patriotizma u otačbini.¹

Moli se ovaj izveštaj uzeti do znanja.

Upravnik policije
St[anoje] Mihaldžić

AH, SB, pov. II, DZ, br. 3066/34, kut. 1349.

¹ Uprava policije u Zagrebu zabranila je rad pododboru Udruženja četnika u Zagrebu 18. listopada 1935. (Jutarnji list, 19. X 1935).

2

21. III 1934.

Izveštaj Sreskog načelstva o radu četničkog udruženja u Samoboru

.....

Sresko načelstvo u Samoboru
Broj: 283 Pov. — 1934.

Samobor, 21. marta 1934.

Predmet: Samobor — pododbor
četničkog udruženja.

Kr. banskoj upravi savske banovine
Odeljak za državnu zaštitu

u

Z a g r e b u

U vezi mog izveštaja za mesec januar broj 16 Pov. od 3. februara t. g. izveštujem da je pred par dana u ovaj ured došao Dr. Lukatela¹ iz Zagreba i predstavivši se kao član centralnog odbora »Četničkog udruženja« u Beogradu informirao se je za djelovanje ovdešnjeg pododboru četničkog Udruženja, moleći me da mu objektivno izrekнем moj sud o ovdješnjem udruženju.

Ja sam mu po prilici rekao sledeće:

Ja se u Samoboru nalazim preko godinu dana i znam da su svi članovi četničkog udruženja — osim braće Paar, koji sudjeluju u Sokolu — bili izvan nacionalnih redova i kad oni, može se reći, iz opozicije, — skaću u ovakvo nacionalističko udruženje, ja sumnjam da je ta nagla promjena usledila usled nacio-

nalističkih pobuda i nakon što sam mu par sličica o njihovom neshvaćanju svoje dužnosti naveo, rekao sam da bi moje mišljenje bilo da se ove ljude stavi kroz neke vrijeme na probu, onako po prilici kako je to kod Sokola.

Dr. Lukatela je prihvatio moje mišljenje i izjavio je da polazi odmah do predsjednika pododbora, komu će naložiti, da ne smije kroz punu godinu dana djelovati. Međutim udruženje i dalje djeluje.

Među spomenute sličice spadaju i ove:
presjednik se obuče u četničku uniformu i šeće po mesnom trgu, makar za uniforme postoje posebni propisi.

Dva člana udruženja dođu na Sokolsku zabavu, tamo se, iza što je program svršio napiju, razbijaju čaše, a kad su bili za to prekoreni, odlaze, navuku na glavu četničku kapu, vrata se i opet dalje piju i — ne plate, već kažu da je dostatno pokazati četničku legitimaciju. Jedan od tih je bio rumunjski vojni bjegunac a drugi istarski izbjeglica, još uvijek talijanski podanik, ne osobitih karakternih osobina.

Ja sam često predsjedniku Eisenstädteru govorio da nije dosti biti samo član udruženja već da treba član kao takav da bude uvijek i u miru u službi otadžbine, Predočio sam mu prilike u Samoboru na koje treba budnim okom gledati a oni da mogu koješta da vide i čuju i da dalje po savjesti rade. Ali eto prošlo je više mjeseci da udruženje postoji, a od toga, osim obećanja, uza svih 40 članova nema ništa, upravo ništa, jer nigdje nisam mogao primijetiti da ih je u udruženje vuklo nešto višega.

Šta više osvjedočio sam se o protivnom da predsjednik Eisenstädter simpatizira sa inozemcima osobito sa Nijemcima.

Tako je n. pr. primio za člana udruženja Nijemca Ernsta Riedel-a — čehoslovačkog podanika — koji ni česki ni jugoslavenski ne zna skoro ništa a protiv koga ovdje postoji — doduše još neproverena, jer sam ju tek danas primio — prijava, da je radnicima u tekstilnoj tvornici, u kojoj se u svojstvu tkalačkog majstora nalazi, kleo jugoslovensku mater.

I kad sam to baš danas predsjedniku Eisenstädteru predbacio, ovaj ležerno odgovara, da on može biti član, makar pravila jasno govore a i sama svrha četnika isključuje mogućnost da bi član udruženja mogao biti inozemac još k tome tuđe rase.

Taj isti Eisenstädter je danas došao u ovaj ured, ne da vlasti nešto saopći, nego da se zauzme za Nijemca poljskog državljanina Albrechta Edmunda, i da pita zašto Kr. banska uprava u Zagrebu nije ovome inozemcu izdala dozvolu boravka na neodređeno vrijeme kako je to on tražio.

Videći sve to odlučio sam ovo izvješće podnesti a svoju odluku sam saopćio i spomenutom predsjedniku.

Predlažem stoga da se ovo izvješće stavi do znanja četničkom udruženju, koje nek odluči da se predsjednik ovdješnjeg pododbora smeni i da udruženje kroz neko vreme bude na kušnji, — ili da obzirom na prednje drukčije odluči.²

Sreski načelnik:³

AH, SB, pov. II DZ, br. 85921/34, kut. 1361.

¹ Ljubomir Lukatela, vid. dok. 1.

² Pododbor u Samoboru je osnovan u prosincu 1933. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaji Sreskog načelstva u Samoboru, 12. i 16. VI 1936).

³ Potpis nije čitljiv.

Izveštaj Uprave policije o ponašanju četnika na periferiji Zagreba

Uprava policije u Zagrebu
 Pretsednički ured
 Pov. broj 6846/1934.

Zagreb, dne 26. aprila 1934.

Predmet: Prilike u Zagrebu

Kr. banskoj upravi Savske banovine
 odsek za državnu zaštitu

Z a g r e b

Na naređenje od 14. marta 1934. Pov. II. D. Z. br. 7488 čast je ovoj upravi policije izvestiti sledeće:

Izvidima i proverom dostave upravljene Ministarstvu unutrašnjih poslova u pogledu nasilja izvesnih ljudi u vojničkim čakširama, seljačkim opancima i navodno sa policijskim legitimacijama na periferiji grada Zagreba ustanovljeno je, da se ta dostava odnosi na neke članove četničkog udruženja na čelu sa poznatim Lukatela Dragomirom, ali pre meseca decembra 1933., dok je isti još bio sekretar u pododboru udruženja četnika Vrapče—Kustošija.

Taj Dragomir Lukatela o kome je opetovano izveštavano i koji je sada izbačen iz četničkog udruženja obilazio je po gostionicama u Kustošiji sa nekoliko svojih drugova istih moralnih kvaliteta kao i on, izazivajući svađe i tuče i vršeći razne ucjene od vlasnika gostionice.

Ustanovljeno je, da je ta družba u četničkim uniformama sa značkom na prsima i šubarom na glavi po lokalima jela i pila, a račune nije plaćala šaljući vlasnika lokala pododboru udruženja na isplatu. Naravno da pododbor udruženja četnika nije te račune priznavao upućivajući gostioničara na sud, pa je proti Dragomira Lukatele u tečaju više građanskih tužbi za naplatu ovakvih dugova. Verovnici ne mogu da dođu do namirenja, jer se Lukatela pred sudovima na sve moguće načine krije, a imetka nema.

Ustanovljeno je nadalje, da su ovi tipovi uznemiravali i napadali pojedina privatna lica na periferiji Zagreba odnosno na području sreza Zagrebačkog u Vrapču, Kustošiji, Černomercu itd., oružjem u ruci tražeći od tih lica da im se legitimišu.

Svi su ovi ljudi nosili šubare i četničku uniformu sa značkom, dok policijskih legitimacija nisu mogli posedovati, jer četnicima nisu takove nikada sa strane uprave izdavane. Vjerovatno je dostavljač četničku legitimaciju u neznanju zamenio policijskom.

Istina je da su ti izgredi i napadaji postojali ali su starijeg datuma pred više meseci, a sadanji pododbor udruženja četnika kako za grad Zagreb tako za Vrapče—Kustošija nastoje temeljitim pročišćavanjem četničkih redova od ovakvih elemenata, da spreče svako ponovljenje sličnih ispada.

O radu obaju četničkih udruženja u Zagrebu podnešeno je sa strane ove uprave policije iscrpno izvješće pod Str. Pov. br. 31/1934. god.¹

Upravnik policije
 St[anoje] Mihaldžić

AH, SB, pov. II, DZ, br. 3066/34, kut. 1349.

¹ Vid. dok. 1.

30. IV 1934.

Ministarstvo unutrašnjih poslova zahtijeva od banske uprave Savske banovine da pomogne rad sekcije četničkog udruženja na Zagrebačkom sveučilištu

Kraljevina Jugoslavija
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Odeljenje za državnu zaštitu
Str. Pov. I br. službeno
30 aprila 1934 god.
B e o g r a d

Strogo poverljivo

Predmet: studentske sekcije
četničkog udruženja u Zagrebu,
nacionalistička akcija

Na ličnost

Banu Savske banovine

Z a g r e b

Upravnik policije u Zagrebu dostavio je ovom Ministarstvu dva primerka letaka, kojeg su članovi studentske sekcije četničkog udruženja rasturali pred univerzom i lepili po stubovima u Zagrebu.

U vezi sa time Ministarstvu je čast zamoliti Kraljevsku bansku upravu da nastane¹ na tome, da se članovi pomenute sekcije ako su dobre nacionaliste upute, da im propagandni materijal, letke i slično, pomognu sastavljati lica, koja bolje poznaju takav posao i u malo podesnijoj formi. Pored toga Ministarstvo je mišljenja da bi čitavu ovu akciju trebalo staviti na širu platformu i oko nje skupiti sve studente nacionaliste, tim pre što se nacionalizam sada širi u celom svetu a naročito u susednim nam državama, pa smo i mi dužni da se staramo o podizanju nacionalne sloge i discipline, kako bi se sačuvala tekovine oslobođenja i narodnog ujedinjenja iskupljene skupocenim žrtvama, te treba da se u tom pravcu vrši propaganda među svima studentima da se okupe pod zastavu nacionalizma.²

O svemu učinjenom po ovome dostaviti Ministarstvu izveštaj.

Po naredbi
Ministara unutrašnjih poslova
Zastupa načelnik
Savetnik³

AH, SB, Str. pov. 163/34, kut. 1161.

¹ Vjerojatno: nastoji.

² U Zagrebu je 15. svibnja 1934. pokrenut *Student*, s ciljem da razvija četničku propagandu među studentima. Izašao je, međutim, samo jedan broj, u šapirografiranom obliku.

³ Potpis nečitak.

15. V 1934.

Uprava policije obavještava bansku upravu o podršci rukovodilaca četničkih udruženja studentskoj sekciji na Zagrebačkom sveučilištu

Uprava policije u Zagrebu
 Pretsednički ured
 Str. pov. br. 46/1934.

U Zagrebu, dne 15 maja 1934.

Predmet: Studentske sekcije
 četničkog udruženja u Zagrebu
 — nacionalistička akcija.

Kr. banskoj upravi savske banovine,
 Otsek za državnu zaštitu,
 na ličnost šefa g. Vojnovića,

Z a g r e b

Čast mi je izvestiti, da sam u izvršenju naređenja strogo pov. br. 163/1934 od 4 maja 1934¹ stupio u neposredni kontakt sa vodećim ličnostima četničkog udruženja u Zagrebu i Vrapče—Kustošija, te su mi te ličnosti izjavile potpunu spremnost saradnje, kako u pogledu vodstva četničkih studentskih sekcija, tako i glede organizacije nacionalističke sekcije prema intencijama Ministra unutrašnjih poslova.

Ovu vezu sam uspostavio na strogo poverljivi način sa gg Vidakovićem Milošem, potpredsednikom i Dr Pećarevićem Jurjem, sekretarom udruženja četnika Zagreb i Jovanović Dragoljubom, sekretarom udruženja četnika Vrapče—Kustošija.

Molim izveštaj uzeti do znanja.

Upravnik policije
 St[anoje] Mihaldžić

AH, SB, Str. pov. br. 163/34, kut. 1161.

¹ Vid. dok. 4.

5. XII 1934.

Izvrještaj Sreskog načelstva o skupštini četničkog udruženja u Križevcima

Sresko načelstvo u Križevcima
Broj: 15.563/1934

U Križevcima, dne 5. 12. 1934.

Predmet: Skupština svih četnika
na teritoriji sreza Križevci i
osnivanje Narodne Odbrane — izvještaj

Kr. banskoj upravi
Upravno odjelenje II
Odsjek za državnu zaštitu

u Zagrebu

Uprava četničkog udruženja u Križevcima pozvala je za nedelju 2. XII. 1934. sve četnike sa teritorija sreza radi zajedničkog rada. Jednovremeno su pozvani i mnogi drugi ljudi radi osnivanja Narodne Odbrane. Odziv je bio odličan, tako da je bilo prisutnih u Hrvatskom domu oko 400 na broju.

Prvi je otvorio skupštinu pukovnik u penziji o. Bora Georgijević. Pozdravio je sve prisutne i predložio da se osnuje Narodna Odbrana, što je jednoglasno prihvaćeno i učinjeno. Zatim je ustupio reč pol. up. pr. G. Mihailović Danilu, koji je govorio dosta dugo o značaju narodne odbrane i četničkog udruženja. Govor je bio tako tečan i jezgrovit da je iznenadio sve prisutne, te je od istih najpažljivije saslušan i burno pozdravljen.

Ceo se govor u prilogu predlaže na uviđaj.¹

Zatim je uzeo reč Ministar g. Hanžek² koji je također govorio o značaju četnika, a njihovu važnost naročito je istakao po ovim krajevima i u ovim danima.

Potom su svi četnici položili zakletvu u znak vernosti Kralju Petru II. I tako je skupština završena sa odličnim rezultatom.³

Zamjenjuje sres. načelnika
Sreski pristav:⁴

AH, SB, pov. II, br. 4404/34, kut. 346.

¹ Govor se ne nalazi u prilogu izvještaja.

² Lavoslav Hanžek, bio je ministar za fizički odgoj u vladama Milana Srškića i Nikole Uzunovića od studenog 1932. do travnja 1934.

³ U izvještaju Predstojništva gradske policije u Križevcima, 30. IX 1935, navodi se podatak da četnička udruženja postoje u Križevcima i Vojakovcu, ali se ne primjećuje neka njihova posebna aktivnost. (AH, SB, pov. II, UO, br. 3117/35, kut. 366).

⁴ Potpis nečitljiv.

11. XII 1934.

Banska uprava Savske banovine upoznaje područne organe sa okružnicom Ministarstva unutrašnjih poslova o potrebi suzbijanja nekih pojava u radu četničkih udruženja

Otsek za državnu zaštitu
Strogo pov. br. 677/34
11. decembra 1934.
Zagreb

Predmet: Četničko udruženje organizacija
i delatnost udruženja i članova.

Svima na ličnost.

Kr. banskoj upravi — Upravno odel. II. pov.
Šefu otseka javne bezbednosti
Šefu inspektorskog odeljka
Upravniku policije — Zagreb
Sreskom načelniku — svima
Pretstojniku gradske policije — svima
Komesaru pogr. i želj. policije — svima

Ministarstvo Unutrašnjih poslova naređenjem svojim Pov. I br. 56446/34 od 9. decembra 1934. dostavlja i naređuje:

»Kod nas postoji ČETNIČKO UDRUŽENJE sa lepim imenom i slavnom tradicijom iz doba nacionalne akcije za oslobođenje i ujedinjenje koje se u početku sastojalo iz pravih četnika koji su u stvari učestvovali u četničkim akcijama i borbama. Docije pak ovo se udruženje proširilo tako, da je članom njegovim moglo postati svako lice, koje se upiše i plati članarinu.

Ministarstvu je sa više strana skretana pažnja na nezgodan pa i štetan rad pojedinih pododbora četničkog udruženja: da u uniformama i naoružani pojedini članovi traže na nedoličan pa i na preteći način članarinu i priloge za udruženje, ili da sa takvim stavom nude na prodaju knjige i slike; da u mestima gde ima stanovništva različitog po plemenu i veri stvaraju četnike samo od jedne plemenske ili verske pripadnosti što izaziva plašnju ili suprotan stav na drugoj strani; da su negde naoružani upadali u javne lokale ili u vozove, pak i sa dugim puškama, i vršili neka pretraživanja i t. d. Sve to rđavo utiče na red i mir, na osećaj zakonitosti kod stanovništva na sprovođenje ideologije narodnog jedinstva i na ugled državne vlasti.

Čast mi je s toga umoliti Vas za shodna naređenja područnim vlastima da se članovima ovog udruženja zabrani nošenje oružja ako na isto nemaju odobrenje nadležne vlasti po zakonu o držanju i nošenju oružja; da se zabrani rad pododbora gde oni imaju plemenski karakter i gde štetno utiču na slogu i jedinstvo stanovništva bez obzira na pleme i veru; da se suzbija kupljenje članarine i priloga na nedoličan i preteći način, kao i naturanje knjiga i slika i da se najstrožijoj odgovornosti podvrgava svaki eksces pojedinih članova udruženja«.

Prednje se dostavlja svima na znanje i nadležnost a svima podređenim prvostepenim upravno policijskim vlastima se naređuje, da u svemu u smislu prednjeg naređenja postupaju i obraćaju potrebnu pažnju na rad ovih udruženja i kako se ona na terenu manifestuju.

U slučajevima potrebe — u smislu prednjeg — zabrane rada pododbora udruženja nadležno postupati i takav predlog podnositi upravnom odeljenju Pov. II. ove kr. banske uprave, a ovome otketu o tim slučajevima i podnetom takovom predlogu istovremeno izveštavati.

O dosadašnjim opaskama u radu ovih udruženja i kako se ona na terenu manifestuju, a bez obzira na ranije podnošene izveštaje bilo po konkretnim slučajevima bilo u opšte, podneće sve prvostepene pomenute vlasti izveštaje najkasnije do 10. januara 1935 pozivajući se na ovo naređenje, a bez pozivanja na druga ovdašnja naređenja ili eventualne ranije svoje izveštaje.

Zamenik bana
Pomoćnik:¹

AH, SB, pov. II, UO kut. 1815, br. 64/34, original.

¹ Potpis nečitak.

8

21. XII 1934.

Izveštaj Predstojništva gradske policije o ponašanju četnika u Vinkovcima

Pretstojništvo gradske policije
Str. Pov. broj: 71/1934.
21. decembra 1934. god.
Vinkovci

Prepis

Predmet: Četničko udruženje, organizacija
i delatnost udruženja i članova
Na Strogo Pov. broj: 677/1934.

Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine
otseku za državnu zaštitu

Z a g r e b

U vezi tamošnjeg str. pov. broj 677/34. od 11. decembra 1934.,¹ čast mi je podneti sledeći izveštaj:

U Vinkovcima je bilo konkretnih slučajeva nepristojnog ponašanja članova četničkog udruženja. Tako je g. Ramić, ovdašnji željeznički inžinjer i sekretar ovdašnjeg pododbora četničkog udruženja drugog dana po izvršenom atentatu na Blagopokojnog Kralja Aleksandra, telefonski tražio od ovdašnjeg agenta g. Banjeglava, da se imaju odmah zatvoriti sve radnje u Vinkovcima, i ako o tome nije bilo naređenja, jer da su njegovi ljudi — članovi četničkog udruženja uzrujani poradi otvorenih radnja i da on u protivnom ne može garantovati za mir. Pomenuti organ je kazao g. Ramiću, da će vlasti učiniti prema naređenjima i uputstvima sve potrebno, a da građani budu mirni, jer bi se u protivnom

moralo protivu njih postupati. Pošto su se bile pronele vesti, da su članovi ovdašnjeg četničkog udruženja nagovarali pravoslavno stanovništvo okolnih vinkovačkih sela, da dođu u Vinkovce zajedno s njima da demoliraju kuće izvesnih ljudi i da izvedu demonstracije, kad je potpisani pozvao u kancelariju g. Ramića i predočio mu posljedice ovakvog rada, isti je sve prednje porekao, napominjući, da će svojim ljudima savetovati mir i da o tom ništa ne zna. Potpisati je stekao u razgovoru sa g. Ramićem ubedeenje, da je on upućen u sve te stvari. Istina, da se ništa nije dogodilo, jer članovi četničkog udruženja su mahom željezničari, pa su ovdašnji šefovi stanice, ložionice i drugih odeljenja sporazumno sa potpisanim, željezničare opomenuli na posledice takvog rada.

Nadalje željezničari, kao članovi četničkog udruženja, valjda u uobraženju u svoju moć, smetali su organe ovog pretstojništva u uredovanju, govoreći javno u gostionici uređujućem stražaru, da policija nije ništa, da bi oni hteli videti ko bi njih razoružao, da oni ne bi otišli sa stražarem, nek stražar ostavi u miru ljude, jer nema ništa s njima. Za ova svoja dela Dražić Adam i Brković Miladin su kažnjeni i predmeti se nalaze kod naslova po njihovim izjavljenim žalbama.

Dalje, pojedinci vole obući četničko odelo i šetati po Vinkovcima. Često su išli oboružani gradom vojničkim oružjem, dok im potpisati nije skrenuo pažnju, da to ne smeju činiti bez odobrenja za nošenje tog oružja. Bilo je slučajeva, da su bez odobrenja prodavali knjige i kupili priloge.

U slučaju, da se obnovi neki ispad od strane četnika, ovo će pretstojništvo u svemu postupati po naređenju, a na njihov će se rad i dalje paziti, da ne bi bio plemenski orijentisan, da ne budu bespravno oboružani i da se u svom radu, kao i ophođenju sa narodom ne ponašaju kao neko privilegovano udruženje na štetu sloge i jedinstva narodnog.²

Pretstojnik gradske policije
Vodinelić s. r.

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Vid. dok. 7.

² U travnju 1936. to udruženje je imalo 48 članova. Gradska policija u Vinkovcima je predlagala njegovo raspuštanje jer »nikakav koristan rad to udruženje ne razvija, niti ga pokazuje«. (Ah, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, izvještaj od 20. IV 1936).

Na području kotara Vinkovci postojalo je od kraja 1934. četničko udruženje u Orioliku. Međutim, ono nije djelovalo. I pored toga što nisu izazivali sukobe, Sresko načelstvo je predlagalo zabranu. Isticano je da su »četnički pododbori i u ovim stranama u narodu silno omraženi, posebno među hrvatskim dijelom naroda, među kojim su u četnike redovno stupali aferisti, razni probisvjeti, ljudi kažnjavani više puta po sudovima i sl. te počinjali razne nepodopštine tako, da su ideju četništva potpuno kompromitovali«. (Isto, izvještaj od 18. IV 1936).

7. III 1935.

Izvještaj Sreskog načelstva o stvaranju četničkih organizacija u kotaru Slav. Požega

Načelstvo sreza požeškog
Pov. br. 484/1935
Sl. Požega dne 7 marta 1935

Predmet: »Četničko udruženje«, osnivanje
pododbora u Poljanskoj i Treštanovcima.

Kr. banskoj upravi II.
Odseku za državnu zaštitu

Z a g r e b

Čast mi je izvijestiti, da je koncem mjeseca januara t. g. Ljubomir Jovanović gradski senator u Sl. Požegi pristupio upoznavanju naroda sa zadacima »Četničkog udruženja«.

U tu svrhu je obišao nekoliko sela i tom prilikom uspio da zainteresuje mlađi elemenat naročito u selima Poljanska u. o. Stražeman i Treštanovci u. o. Jakšić sa misijom pomenute patriotske ustanove.

Ovom prilikom prijavilo se je za začlanjenje u pododbor »Četničkog udruženja Poljanska 29 mlađih ljudi a u pododbor »Četničkog udruženja« Treštanovci 18 ljudi, također mlađih.

Čim su ovi mlađi žitelji pokazali pripravnost da osnuju u svojim selima pododbor udruženja Četnika, te se poslije par dana sastali, počeli su već istupati kao četnici i ako nisu ishodili nadležno odobrenje osnivanja.

Već kraće vrijeme po njihovom istupu kao neke borbene organizacije zapazene su stanovite nezdrave pojave i to u prvom redu netrpeljivost između pripadnika pojedinih plemena i narodnosti u interesovanim selima, a to iz razloga, što su se navodni novi »Četnici« počeli svojim suseljanima groziti rečima da ponekom neće lampa gorjeti čim dobiju oružje, da su oni tu, da čuvaju državni poredak i da im je naročito stavljeno u zadatak, da paze politički rad i kretanje ponekih Hrvata.

Kako sam informisan preko polovine ovih mlađih ljudi, koji se žele organizovati kao četnici a međutim već kao takovi istupaju i ako za to nemaju nadležnog odobrenja, nisu u mnogome dostojni članstva u rečenoj patriotskoj instituciji, dok ih ima i takovih, koji su krivično odgovarali, dapače i iz koristoljublja.

Pored davanja neukusnih izjava na štetu opšte stvari, a na uštrb ugleda inštitucije, koja je mnogo doprinijela našem oslobođenju i ujedinjenju, ovi navodni četnici iz Poljanske i Treštanovaca svečanim danima obilaze naselja sreza neovlašteno prodavajući slike Njeg. Vel. Kralja Petra II. i metalne značke sa likom Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja, nepoznato na čiji račun i u čiju korist.

Pošto očito ovaj mlađi elemenat iz Poljanske i Treštanovci nije pravilno shvatio misiju visoko uvaženog »Četničkog udruženja« te po svemu nije dora-
sao, da u sadanjim dosta teškim prilikama pripomogne saniranju naših unutar-
njih problema, već ih naprotiv još i komplikuje štetnim uticajem na slogu i
jedinstvo stanovništva a na užtrb ugleda vlasti, koja u sadanjim izuzetnim
časovima i te kako mora da skrbi o redu i miru i međusobnoj trpeljivosti na-
roda bez obzira na pleme i vjeru, to sam našao za potrebno, da donesem shodnu
odredbu oko sistiranja svakog samovlasnog djelovanja pododbora četničkog
udruženja u Poljanskoj i Treštanovcima. dok odobrenjem nadležne vlasti ne
budu na rad ovlašteni te prethodno ne pruže jamstvo, da će u duhu pravila
pomenute inštitucije pomagati opštoj narodnoj stvari, a ne odmagati, kakav je
bar dosle slučaj.¹

Sreski načelnik²

AH, SB, pov. II, UO, br. 1388/35.

¹ Odlukom od 29. siječnja 1936. sreski načelnik u Slav. Požegi je zabranio rad
svim četničkim pododborima u kotaru. (AH, SB, pov. II, UO, br. 530/36, kut. 377.
izvještaj od 31. I 1936).

² Potpis nečitljiv.

10

21. III 1935.

Intervencija Glavnog odbora Udruženja četnika u vezi sa zabranom četnič-
kih organizacija u kotaru Slav. Požega.

Glavni odbor
Udruženje četnika
Č. Br. 1168
21 marta 1935
Beograd

»Čuvajte Jugoslaviju«
Aleksandar I Ujedinitelj

Kraljevskoj banskoj upravi

Z a g r e b

Odlukom Sreskog načelstva u Slavonskoj Požegi Pov. br. 484 od 7 marta
tek. god. zabranjen je dalji rad pododbora Četničkog udruženja u Poljanskoj i
Treštanovcima¹ a na osnovu §§ 2, 3 i 4 Zakona o udruženjima zborovima i dogo-
vorima kao neovlašćeno ustrojenih pododbora.

Postojanje Glavnog odbora udruženja četnika i njegovih pododbora *odo-
breno je u celoj zemlji rešenjem ministra unutr. dela* od 16-XII-1922 god. U
Br. 37775 i *rešenjem opšte policije uprave grada Beograda* Br. 1004 od 28-1-1930
god., pa zato ni Banska uprava nije mogla doneti odluku o rasturanju pomenu-
tih pododbora, jer je *zato nadležan ministar unutrašnjih dela*, koji je postojanje
udruženja i odobrio. Prema tome propisi §§ 2, 3 i 4 Zakona o udruženjima ne
odnose se i na Glavni Odbor udruženja četnika i njegove pododbore u zemlji,
jer isti propisi govore o osnivanju *novih udruženja, o novim pravilima kao i o*

ilegalnim i separatističkim organizacijama protivnih državnom i društvenom poretku i o udruženjima osnovanim na verskoj i plemenskoj osnovi, što ovde nije slučaj. Glavni Odbor i pododbori udruženja četnika su nacionalno patriotska i viteška organizacija, čiji je cilj da u svoju organizaciju okupi zdrav nacionalni elemenat i kroz organizaciju podiže kod građanstva nacionalni ponos, svest o državi, rodoljublje i viteštvo, kao i da se bori protiv svakog onog ko našoj državi, temelje podriiva i napredak ometa.

Sa izloženoga molimo Bansku upravu da svoje strogo pov. raspise u vezi rasturanja pododbora Udruženja četnika u Savskoj banovini opozove, a odluku Načelstva sreza u Slavonskoj Požegi pov. br. 484/35 *poništi* i naredi da svu zaplenjenu imovinu, arhivu i drugo povрати pododborima u *Poljanskoj i Treštanovcima*.

Jednoj od najvećih nacionalnih organizacija u zemlji, kao što je to Glavni Odbor Udruženja četnika sa preko pet stotina pododbora, mora se dati zadovoljstvo, jer je ovo prvi slučaj, da se isti nezakonito ukidaju *i to samo u Savskoj banovini*, i na taj ih način izjednačuju *sa separatističkim udruženjima, ilegalnim organizacijama* i ekstremnim elementima, *protivu kojih se i četnička udruženja bore*.

Prilog pravila udruženja četnika i rešenje Odelenja opšte policije U. G. B. Br. 1004/30.

Taksu plaćamo.

Generalni sekretar

*Predsednik Glavnog odbora
Kosta Pećanac*

AH, SB, pov. II, UO, br. 1388/35.

¹ Vid. dok 9.

11

III 1935.

Okružnica Glavnog odbora Udruženja četnika o prodaji »spomenice« u povodu smrti kralja Aleksandra¹

.....
*Glavni odbor udruženja četnika Beograd
Č. broj 3644*

Svim pododborima čet. udruženja

Da bi se članovi četa Pododbora što jeftinije snabdeli sa spomenicama Marseljskog atentata na Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja, Glavni odbor je zaključio pogodbu kod Kovnice A. D. po 5-Dinara komad samo za članove Čet. Udruženja.

Sve spomenice izrađene su u veličini dukata od mesinga, pozlaćeno čistim zlatom, a u sredini je lik Blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja, a okolo je napis »Čuvajte Jugoslaviju, 9. X. 1934 god. Marselj«

Preporučuje se Pododboru da sa ovim spomenicama snabde sve članove kao i druge građane kojima će te ih prodavati od pet Dinara pa na više koliko možete, a dobiveni prihod ćete zadržati za svoju kasu. Ove spomenice trebovate najmanje 50 Komada ili kada budete trebovali članske karte, značke ili kokarde, može se ujedno dobiti i manja količina od Gl. Odbora koje ćete dobiti pouzecom. Ovo je potrebno zato, da bi se izbeglo izlišno plaćanje poštarine.

Postupite po svemu po čl. 36 Pravila i šaljite pripadajući deo prihoda Gl. odbora.

Pridržavajte se datih uputstava od Gl. odbora Br. 796/1934 i drugih kao i prepisa Pravila. Strogo vodite računa o upisu novih članova, onako kako to gornje uputstvo naređuje.

S bratskim pozdravom »Čuvajmo Jugoslaviju«

Pretsednik gl. odbora:
Potpis

(M. P.)

AH, SB, pov. II, UO, br. 1388/35.

¹ Ovo je primjerak prijepisa okružnice, koji je izrađen u općinskoj upravi Kaptol i dostavljen Sreskom načelstvu Slav. Požega, 5. III 1935, sa podatkom da su četnici prodavali »spomenicu« po 10 Din. komad. (AH, SB, pov. II, UO, br. 1388/35)

12

21. VI 1935.

Žalba četničkog udruženja u Petrinji protiv odluke o zabrani rada

Pododbor četničkog udruženja

Č. Br. 33

21 juna 1935 g.

Petrinja

Predmet: Pododbor četničkog udruženja
u Petrinji podnosi žalbu protiv odluke
Sreskog načelnika u Petrinji od 10. juna
1935 Pov. broj 991-1935 zbog zabrane svakog rada navedenog
Pododbora.

Kr. banskoj upravi,
Upravnom odjeljenju

u

Z a g r e b u

Odlukom Sreskog načelnika u Petrinji od 10 juna 1935 god. Pov. broj 991-1935 zabranjen je svaki rad Pododbora četničkog udruženja u Petrinji s razloga, što imade plemenski karakter i kao takovo može da štetno utiče na slogu i jedinstvo stanovništva.

Poslije strahovitog i gnjusnog marseljskog atentata i pogibije najvećeg Jugoslovena Viteškog Kralja Aleksandra I Ujedinitelja, digoše glave u ovim kra-

jevima zakleti neprijatelji državnog jedinstva, među njima i neki Srbi, pristalice gnjusnog izdajice Svetozara Pribićevića, te zajedno sa ogramnim dijelom Hrvata, pristalicama dr. Mačeka, otpočeše javno i bez ikakova straha izvoditi svoj gnjusni i razorni rad oko potpunog uništenja naše dične Otadžbine, Kraljevine Jugoslavije.

Da bi se toj njihovoj zločinačkoj akciji na put stalo i priteklo u pomoć vlasti oko očuvanja državne bezbjednosti spolja i iznutra, osnovan je ovdje, u Petrinji, dana 23-XII-1934 Pododbor četničkog udruženja sa namjerom, da okupi sve one, koji imaju volju i hoće, da u duhu Aleksandrovih stremljenja sarađuju za dobro i sreću naroda i Otadžbine.

Svima je poznato, da osnivanje navedenog Pododbora nije sprovedeno tajno, već sa znanjem svih petrinjskih građana, bez razlike vjere, i uz prisustvo šefa policije, gradskog kapetana g Đure Vragovića, koji je o tom svojevremeno na nadležna mjesta podnio svoj izvještaj.

Protiv osnivanja Četničkog udruženja prvi se digoše neki ovdašnji Srbi, pristaje izdajice Pribićevića, i uz pomoć Mačekovaca otpočeše kao bjesni vuci potajno i na razne načine terorirati sve one čestite Jugoslovane i Srbe, koji imadahu čvrstu namjeru stupiti u odnosno udruženje. Povrh toga, uspelo im je, nažalost, obmanuti i neke vlasti, da Četničko udruženje može štetno uticati na slogu i jedinstvo stanovništva u Petrinji i okolini.

Navod Sreskog načelnika, da naš Pododbor ima plemenski karakter, nikako ne stoji, jer je u Četničko udruženje primljen kao član, brat musliman Meho Rizović. Osim toga, dana 1 juna, u 22 broju pomjesnog lista »Jedinstvo« otšampana je obavijest Pododbora udruženja četnika, kojom se svima i svakome stavlja do znanja, da se u Četničko udruženje mogu upisati svi ispravni Jugoslovani, koji su stariji od 16 godina, bez razlike vjere.

No uza sve to, dosada se nažalost, za člana udruženja ne prijavi niti jedan Hrvat. a krivica za to nije do nikog drugog, već do terora i teškog i nerazumnog stava i rada pristalice dr. Mačeka, koji su izraziti protivnici narodnog i državnog jedinstva — a, razumije se, i Četničkog udruženja, koje se svim srcem, svom dušom i svima silama zalaže za narodno i državno jedinstvo.

Na takav, eto način, zbog razornog rada izdajica naše svete Otadžbine, uperenog naročito protiv Četničkog udruženja, kao i zbog toga, što te izdajice niti stupaju, niti daju drugima stupati u naše udruženje, a po nogrešnom shvatanju Sreskog načelnika, navedeno udruženje ima »plemenski karakter«. Zabranjuje se svaki rad Četničkog udruženja, jer da to udruženje »može štetno da utiče na slogu i jedinstvo stanovništva«, a zaboravlja se, da je to stanovništvo skoro sve na strani dr. Mačeka. Od Četničkog udruženja traži se, daklen, da ono ne utiče štetno na slogu i jedinstvo sa najvećim neprijateljima državnog i narodnog jedinstva! O tempora, o mores!¹

Poznato vjersko udruženje »Križari«, čiji su članovi svi od reda najvatrenije pristalice dr. Mačeka, i kao takovi zasljepljeni strahovitim i gnjusnom mržnjom prema svemu što je jugoslovensko, može nesmetano raditi, a Četničkom udruženju, čiji su članovi zapojeni svetom i silnom ljubavi prema svemu što je jugoslovensko i koji su položili svečanu zakletvu za Kralja i Otadžbinu, zabranjuje se svaki rad! Quosque tandem!²

Stoga se Pododbor udruženja četnika u Petrinji žali Kr. banskoj upravi i moli, da se odnosna odluka Sreskog načelnika u Petrinji, kojom se zabranjuje svaki rad navedenog udruženja, poništi, i ujedno izda nalog Sreskom načelstvu

Prim 23. VI. 1935

četničkog udruženja u Petrinji

Sreski načelnik Petrinja

Dopis sreskog načelnika banskoj upravi Savske banovine u povodu žalbe

13

27. VI 1935.

u Petrinji, neka ono izda dozvolu, da Pododbor Četničkog udruženja u Petrinji može nesmetano nastaviti svoj rad za Kralja i Otadžbinu.

1 prilog³

Pretsjednik Pododbora četničkog udruženja:
Gliša J. Milojević

AH, SB, pov. II, UO, br. 1100/1935.

¹ Lat.: O čudnih li vremena.

² Lat.: Dokle ćeš?

³ U prilogu je dat popis članova Pododbora četničkog udruženja i njegove uprave.

Pov. Broj 991-Priloga 1.

Petrinja, dne 27 juna 1935.

Predmet: Četničko udruženje

— pododbor u Petrinji, rad.

Kr. banskoj upravi

Upravno odelenje II. Pov.

Z a g r e b

Povodom žalbe pododbora četničkog udruženja u Petrinji protiv ovostrane odluke od 10. juna 1935. pov. broj 991 kojom je rad ovom društvu zabranjen predlaže se na drugomolbeno rešenje izveštajem:

Odluka je donešena temeljem raspisa Kr. banske uprave u Zagrebu od 11. decembra 1934. strogo pov. broj 677/34.¹ jer ovaj pododbor imade plemenski karakter, pošto su članovi istoga samo pripadnici srpskog plemena, pa njegov rad može štetno uticati na slogu i jedinstvo stanovništva ovoga kraja, koje je izmešano srpskim i hrvatskim plemenom.

Navodi žalitelja, da su u ovim krajevima nakon marseljskog atentata na blaženopočivšeg Kralja Aleksandra I. Ujedinitelja digli glave »neprijatelji državnog jedinstva«, time opravdavaju svoj osnutak i djelovanje ne stoji. Poslije atentata u Marselju vladao je u ovom srezu savršen mir i red, koji mir i red nije nikada do danas narušen. Time što su u ovo društvo upisali jednog muslimana »prodavaoca sladoleda« u Petrinji, koji je upisan tek po formi, nije se izmenio plemenski karakter udruženja. Od 119 članova, imade ih 35 iz glinskog sreza i jedan iz sreza Vrginmost i to samo srpskog plemena što je znak da je ovo udruženje osnovano na plemenskoj bazi.

Iz samog mjesta Petrinje nisu u udruženju niti uticajni Srbi već skoro samo uznički stražari, pisari i radnici.

Saznao sam da se članovi udruženja bave mišlju, da si nabave puške i da oružani nastupaju pri nekim svečanostima, što im [se], razumiije se nebi dozvo-

lilo, ali je karakteristično po mentalitet članova udruženja. Nacionalni i potpuno jugoslovenski orijentisani građani nerado gledaju ovo plemensko udruženje u Petrinji i smatraju da bi njihov rad mogao uroditi samo negativnim rezultatima u pogledu sloge pučanstva.

Obzirom na prednje predlažem da se žalba odbije, a ovostrana odluka od 10. juna 1935. pov. broj 991 u cijelosti potvrdi.

Sreski načelnik:²

AH, SB, pov. UO, br. 1100/1935.

¹ Vid. dok. 7.

² Potpis nečitak.

14

28. VII 1935.

Okružnica banske uprave Savske banovine o pojačanju nadzora nad radom četničkih udruženja

Kraljevska banska uprava Savske banovine

Otsek za državnu zaštitu

Str. Pov. Broj: 1262/1935.

28. jula 1935.

Zagreb

Predmet: Četničko udruženje,
organizacija i delatnost.

Na ličnost!

Upravniku policije — Zagreb

Sreskom načelniku — Svima

Pretstojniku grad. policije — Svima

Komesaru pogr. i želez. policije — Svima

Ponovno Vam se skreće pažnja na raspis ove Kr. banske uprave Strogo Pov. broj 677/34. od 11. decembra 1934.¹ i naređuje, da u smislu istog raspisa u svemu striktno i pravilno postupate.

Ujedno a povodom nekih pojava i zapaženih slučajeva prekoračenja odobrenog i predviđenog kruga delatnosti nekih četničkih udruženja pa i samih pojedinaca četnika naređuje se, da obratite pažnju, da se četnicima ne dozvoljava nikakova nedozvoljena akcija, a najmanje da tobože i samovlasno oni štite javni poredak i imovinu građana.

Pored toga povodom jednog slučaja koji se je dogodio ovih dana u jednom mestu, da su četnici nosili karabine i pucali na javnim mestima, skreće se ponovno pažnja i naređuje da i u pogledu nošenja oružja postupate striktno u smislu stava 4. pomenutog ovdašnjeg raspisa Str. Pov. br. 677/34. od 11. decembra 1934.

Prijem ovoga raspisa odmah potvrditi.

Ban:

Dr. Kostrenčić² v. r.

AH, SB, pov. II, UO, br. 1855/36, kut. 384.

¹ Vid. dok. 7.

² Marko Kostrenčić

12. IX 1935.

Prijedlog Sreskog načelstva u Slunju da se zabrani rad Pododbora Četničkog udruženja u selu Bogovolji

.....

Načelstvo sreza slunjskog

Pov. broj: 1441-1935.

12. septembra 1935.

u Slunju

Predmet: Bogovlja selo
opštine Cetingrad četničkog
pododbora osnutak

Kr. banskoj upravi

Upravno odelenje odsek II. Pov.

Z a g r e b

U gornjem predmetu čast mi je naslovu izvestiti sledeće:

Dana 25. VII. t. g. osnovan je u selu Bogovolji opštine Cetingrad četnički pododbor, a po odobrenju Glavnog četničkog odbora broj: 798. Osnivanje ovog četničkog pododbora u selu Bogovolji vrlo je loše djelovalo na raspoloženje okolnog pučanstva, a naročito Hrvata što se žiteljstvo ovog sreza sastoji po polovici iz Srba i Hrvata, a naročito radi toga jer se za osnutak ovog pododbora dovodio u vezu sa umorstvom pok. Nikole Kosanovića opštinskog bilježnika u Drežnik-gradu koji je umoren u noći između 26. i 27. VIII. t. g. te su bile širene vjesti da je isti umoren navodno po ovim četnicima.

Osnivanje ovog četničkog pododbora uznemiruje duhove hrvatskog djela naroda i radi toga jer osnivači samog ovog pododbora imaju vrlo loše moralne kvalifikacije, a osim toga šire uznemirujuće vjesti kao na pr. da će dobiti vojničke puške, bombe i drugo oružje i to sve radi današnjeg političkog držanja hrvatskog djela naroda.

U sam pododbor upisalo se oko 30 članova i to samo Srba, te prema tomu sam pododbor ima čisto plemenski karakter te vrlo štetno utiče na slogu i jedinstvo stanovništva ovog sreza, jer je opšte poznato, da članove ovog pododbora nevide nikakovi nacionalni ideali, već im je svrha da dođu samo do oružja te se svaki zločin u poslednje vreme koji se dogodi dovodi u vezu sa članovima ovog četničkog pododbora, a što stvara vrlo loš utisak i raspoloženje kod hrvatskog djela naroda te se osjeća akcija da se i Hrvati osiguraju u svrhu odbrane od četnika.

Iz navedenih razloga predlaže se naslovu, da se zabrani rad i delovanje ovog četničkog pododbora kao štetnog po državne interese a također i po javni red i mir.

Sreski načelnik
u z.¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 422/36, kut. 376.

¹ Potpis nečitak

27. IX 1935.

Naredba Ministarstva unutrašnjih poslova o raspuštanju četničkog udruženja u Bjelovaru

Kraljevska banska uprava Savske banovine
 Otsek za državnu zaštitu
 Pov-II-DZ-Broj: 49259
 27 septembra 1935
 Zagreb

Predmet: Kokinac, srez Belovar, sukob između žandarma i seljaka

Kr. banskoj upravi
 Upravno odelenje II pov.

Z a g r e b

Dana 15. o. mj. došlo je u selu Kokincu, sreza belovarskog do sukoba između žandarmerijske patrole sa žand. stanice Nova Rača i seljaka, kojom prilikom su žandarmi izvršili upotrebu vatrenog oružja i teže ranili dvojicu seoskih mladića, koji su od zadobivenih ozleda kasnije umrli.

Tim povodom gosp. Ministar unutrašnjih poslova naredio je, da jedan inspektor Ministarstva provede na licu mesta izvide i istragu.

Po izvršenju ovoga naloga Ministarstvo unutrašnjih poslova aktom pov. I. broj 49.790 od 25 septembra o. g. dostavlja i naređuje:

»G. Dr. Mgorović Ivo, inspektor ovog Ministarstva koji je izviđao sukob između žandarma i naroda u Kokincu, sreza belovarskog, koji se dogodio 15. o. mj. podneo je između ostalog sledeći referat:

»Povodom događaja, koji su se dana 15. o. mj. odigrali na crkvenom proštenju u Kokincu, srez bjelovarski, čast mi je podneti gospodinu Ministru i sledeći naknadni izveštaj:

Prilikom saslušavanja pojedinih građana po slučaju koji se je desio 15. o. mj. u Kokincu, mnogi tamošnji građani su mi se žalili na izazivačko držanje tamošnjih četnika. Na takovo držanje žalili su mi se i neki građani iz Bjelovara, među kojima i tamošnji advokati gg. Dr. Lebović i Dr. Vinter.

Ti građani saopštili su mi, da je i na dan 15. o. mj. bilo u Kokincu 30—40 četnika, kao i da su baš četnici bili ti, koji su prvi u veče toga dana oko 20 časova počeli da pucaju iz revolvera. Svakako stoji, da je te večeri incident izazvan sa Emilom Pavlovićem, četnikom, kome da je neko nepoznati hteo skinuti značku Blaženopočivšeg Kralja Alkesandra sa grudi, kao i da je drugi četnik, Palo Marić, prvi taj slučaj potrčao da dostavi žandarmeriji. Najzad četnici treba da su i svi oni, koji su izkazali, da su 15. o. mj. u Kokincu preko dana pa-

dali poklici: »Dolje Kralj, dole Jugoslavija, živela samostalna Hrvatska« i sl. što međutim nije moglo biti utvrđeno i što izgleda potpuno neverovatno, dok se zna, da je u neposrednoj blizini šatora Mersea, gde su ti poklici navodno padali, stajala žandarmerijska patrola, koja nije nikako uredovala, niti je ma koga za to prijavila.

Ma kako bilo, mogao sam da primetim, da protiv tamošnjih četnika vlada veliko ogorčenje.

Udruženje četnika u srezu bjelovarskom postoji samo u gradu Bjelovaru i broji oko 500 članova. Ti članovi nisu samo iz Bjelovara, nego iz celoga bjelovarskog sreza. Među tim četnicima nema ni jednog pravog četnika, a na čelu im se kao predsednik nalazi prof. Aleksić.

Kako je Četničko udruženje u Bjelovaru skalupljeno posle rata, a nema nikakove veze sa zadatkom pravih četnika, kako ono ima pre politički nego li drugi koji karakter, i kako tamošnji četnici pre izazivlju incidente i seju neslogu i mržnju među građanstvom nego li što doprinose stišavanju strasti i normalizovanju prilika u srezu, to sam mišljenja, da bi Četničko Udruženje u Bjelovaru, u interesu reda, mira i opšte stvari trebalo rasturiti«.

Povodom ovoga Gospodin Ministar izvoleo je narediti da se četničko udruženje u Bjelovaru raspusti.

Čast mi je zamoliti Gospodina Bana za izvršenje i izveštaj«.

Prednje mi je čast dostaviti s molbom na znanje, dalji nadležni postupak i izveštaj neposredno Ministarstvu pozivom na gore citirani akt Ministarstva, a obavest ovome oteku radi evidencije.¹

Po naredbi bana
za šefa oteka
sekretar:²

AH, SB, pov. II, UO, br. 4246/35, kut. 366.

¹ Pododbor u Bjelovaru je konstituiran na skupštini 5. veljače 1933. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaj Predstojništva gradske policije u Bjelovaru, 19. VI 1936). Na odluku o zabrani Pododbor se žalio Predstojništvu gradske policije i posebno Antonu Korošcu, ministru unutrašnjih poslova. (AH, SB, pov. II, UO, br. 4246/35, kut. 366). U vezi s tim je i u službenom glasilu Glavnog odbora četničkog udruženja Jugoslavenska straža (Beograd), 29. XII 1935, objavljen članak »Ko potkopava četnička udruženja«.

² Potpis nije čitljiv.

30. IX 1935.

Sresko načelstvo predlaže raspuštanje četničkog udruženja u Koprivnici

.....

Sresko načelstvo u Koprivnici

Pov broj: 1373-1935

Koprivnica 30. septembra 1935

Predmet: Incidenti sa četnicima

— izveštaj

Na pov II broj 4241 od 28. IX 1935

Kr. banskoj upravi savske banovine

Otsjeku za državnu zaštitu

Z a g r e b

Izveštavam da u vremenu od 1. jula o. g. do danas nije bilo nikakovog izrazitog incidenta sa četnicima, ali je bilo nekoliko neznatnijih slučajeva zadirkivanja i izazivanja prigodom proslave Mačekovog rođendana 20. jula i prigodom posvete četničke zastave 21. jula o. g. u Koprivnici. Nije bila potrebna intervencija organa vlasti i nije vođen nikakav postupak.

Mišljenja sam, da četnička udruženja u ovim krajevima nikako ne služe četničkoj misli u smislu svijetlih četničkih tradicija. U ovdašnjim se četničkim udruženjima nalazi kojekakovih tipova i moralnih propalica, koji svoje nevaljalstvo pokrivaju plaštom nacionalizma i tobožnjom brigom za otadžbinu.

U pijanstvu izazivaju tučnjave, prete se mirnim građanima, prave se važni i klevetaju i bave se rabotom, koja izaziva političke strasti i stvara zlu krv među građanstvom.

U današnje vrijeme stišavanja i izgladivanja političkih opreka, rad takovih udruženja samo je na štetu opšte stvari.

Mišljenja sam, da bi delovanje toga udruženja na području ove banovine za sada trebalo obustaviti.

Ovaj se izvještaj odnosi i na predstojništvo gradske policije u Koprivnici.¹

Sreski načelnik
i predstojnik grad. policije²

AH, SB, pov. II, UO, br. 4117/35, kut. 366

¹ U Koprivnici je u lipnju 1934. osnovan Četnički mjesni odbor. Prema izvještajima Predstojništva gradske policije u Koprivnici, 28. X 1935. i 15. VI 1936, članovi udruženja su bili željeznički službenici i većina je posjedovala oružje. (AH, SB, pov. II, UO, br. 5100/35 i 2354/36).

² Potpis nečitak.

2. X 1935.

Izvještaj banske uprave Savske banovine o djelatnosti pojedinih četničkih udruženja u banovini i poduzetim mjerama prema njima

Kraljevska banska uprava Savske banovine
 Upravno odeljenje
 Pov-II-Broj: 4416
 2. oktobra 1935
 Zagreb

Predmet: Četnička udruženja u Savskoj banovini, zapažanje o radu.

Ministarstvu unutrašnjih poslova
 Odeljenju za državnu zaštitu

u

Beogradu

U vezi telefonskog naređenja od danas čast je dostaviti Ministarstvu ovaj izvještaj:

U GRADU PETRINJI postojao je Četnički pododbor, koji je imao 119 članova. Svi su bili istočno-pravoslavne vjeroispovijesti osim 1 muslimana. Među njima nije bilo nijednog uticajnijeg lica. Građanstvo je sa nepovjerenjem gledalo na organizaciju. Jugoslovenski orijentisani građani nijesu odobravali rad organizacije, smatrajući ga štetnim za mir i red. Sresko načelstvo odlukom Pov. br. 991 od 10. juna o. g. zabranilo je dalji rad pomenute organizacije radi razloga, »jer Organizacija ima plemenski karakter i kao takva može štetno uticati na slogu i jedinstvo stanovništva« u Petrinji, gdje žive istočno-pravoslavni i katolici pomiješani. Banska uprava rješenjem Pov. II, broj 3291 od 29. avgusta o. g. odobrila je odluku Sreskog načelnika. O tome je Ministarstvo, Odeljenje za D. Z., izvješteno aktom Pov. II. br. 4117 od 27. septembra o. g.

U SAMOBORU postojao je Četnički pododbor sa 51 članova. Pretsjednik, tajnik i blagajnik bili su kriminalni tipovi. Građanstvo je sa velikim nepovjerenjem pratilo rad te organizacije. Značajno je da je 13 članova 5. maja o. g. glasalo za listu Dr. Mačeka. Banska uprava aktom Pov. II, broj 2257 od 27. maja o. g. pozvala je Sreskoga načelnika u Samoboru da zabrani dalji rad pomenute organizacije. Ministarstvo (D. Z.) je o tome izvješteno aktom Pov. II. broj 2462 od 21 juna o. g.

U avgustu o. g. osnovao se je Četnički pododbor u selu BOGOVOLJI, Sreza Slunjskog, u koji se upisalo 30 lica. Sva su bez izuzetka istočno-pravoslavne vjeroispovijesti. Prema primljenim obavijestima to članstvo je loših kvalifikacija. Članovi šire vijesti da će dobiti vojničke puške, bombe i drugo oružje. Smatraju svojim zadatkom da nadziru sugrađane katoličke vjeroispovijesti. To među potonjima izaziva nemir. Još neobjašnjeno nedavno ubojstvo opštinskog bilježnika Nikole Kosanovića u Drežnikgradu stanovništvo pripisuje četnicima. Nije još ništa određeno u pogledu te organizacije.

U OGULINU, GORNJIM DUBRAVAMA I GOMIRJU, Sreza ogulinskog, postojao je po jedan Četnički pododbor. Među njima nije bilo nijednoga boljšega lica. Članovi su terorisali stanovništvo izazivajući nemir i nered. Dolažili su u sukob sa učiteljima, sokolskim udruženjima, čak i sa žandarmerijom. U vrijeme izborne agitacije prije 5. maja o. g. pomenute organizacije vršile su kao takve neumjesnu partijsku agitaciju, iako četnička pravila (čl. 38) isključuju iz četničkih redova svako partizanstvo. Radi tih razloga Sreski načelnik u Ogulinu odlukom Pov. br. 25 od 7. marta o. g. zabranio je tim organizacijama dalji rad. O tomu je Ministarstvo (Upravno odeljenje) izviješteno aktom ove Kraljevske banske uprave Pov. II. br. 1764 od 29. avgusta 1935.

U selima POLJANSKOJ I TREŠTANOVCU, Sreza Slav. Požega, Ljubomir Jovanović, senator Grada Slav. Požege, poznat kao nemiran duh koji je baš radi toga svoga svojstva pred dvije godine uklonjen sa položaja pretsjednika Jadranske Straže u Slav. Požegi, organizovao je po jedan Četnički pododbor. U prvoj organizaciji bilo je 29 članova, do kojih 25 jugoslovena istočno pravoslavne a 2 katoličke vjeroispovijesti, te po 1 Mađžar i Čeh. Među njima nije bilo nijednog uglednijeg lica, a bilo je takvih koji su sudski kažnjavani. Druga organizacija imala je 18 članova, mahom lica neugledna. Prema primljenim obavijestima te organizacije razvijale su rad štetan za nacionalnu stvar. Njihovi članovi izazivali su druge građane, terorizirali ih prijeljama koje će da izvrše kad dobiju oružje, iznuđivali su novac od građana prodajom slika, proglašavajući antipatriotima one, koji im ne otkupe slike. Značajno je da su oni smatrali naročitim svojim zadatkom da paze na sugrađane katoličke vjeroispovijesti. Sreski načelnik je odlukom Pov. br. 484 od 7. marta o. g. zabranio dalji rad pomenutih organizacija. Protiv zabrane izjavljene su žalbe, o kojima nije još doneseno rješenje.

Kako se može iz prednjega razlaganja razabrati pri rasturanju četničkih organizacija postupljeno je tačno prema uputstvima Ministarskog raspisa Pov. I. br. 56.446 od 9. decembra 1934.

Imale bi se skoro da rasture još ove četničke organizacije: u Srezovima bjelovarskom i ludbreškom po naređenju Ministarstva, a u Srezovima slavonsko-brodskom i podravsko-slatinskom po naređenju ove Kraljevske banske uprave.

Ovom prilikom primjećuje se, da u četničkim organizacijama u ovoj Bavinini uopšte nema pravih četnika, naime takvih koji su uzeli učešća u ratovima za Oslobođenje i koji su zaslužni za našu Državu. U te organizacije uopšte ne stupaju uglednija lica. Naprotiv, u tim organizacijama su mnoga lica bez moralnih kvalifikacija, sklona rušenju reda, čak ima ih i takvih koja su osuđivana radi nečasnih djela. Rad tih organizacija u mnogim mjestima dao je povoda sukobima i neredima. Ova Kraljevska banska uprava motri rad pomenutih organizacija i, gdje se ukaže potrebno, postupiće po Zakonu i prema uputstvima sadržanim u Ministarskom raspisu Pov. I. br. 56.446 od 9. decembra 1934.

Po naredbi Bana
načelnik upravnog odjeljenja:¹

AH, SB, pov. II, br. 4417/35, kut. 366.

¹ Potpis nečitak. Načelnik upravnog odjeljenja bio je tada Petar Benzon.

15. X 1935.

Prijedlog Sreskog načelstva u Ludbregu da se zabrani rad četničkom udruženju u selu Čukovcu

.....

Sresko načelstvo u Ludbregu
Pov. broj: 1412/35.

Predmet: Četničko udruženje
u Čukovcu — rasturanje

Kr. banskoj upravi savske banovine
II Upravno odelenje

Zagreb

U selu Čukovcu organizovano je u toku prošle godine Četničko Udruženje, koje se ni do danas nije prijavilo ovoj vlasti redovito i tražilo odobrenje za postojanje i rad.

U ovom udruženju nalaze se samo građani pravoslavne vere — Srbi, te udruženje ima čist plemenski karakter. Kako su Srbi ovde u ogromnoj manjini prema Hrvatima, to ovi poslednji smatraju delanje i rad Udruženja kao izazivanje i upereno protivu njih kao Hrvata. Zbog ovoga se dešavaju česti sukobi između građana čiju osetljivost članovi ovog društva vređaju i samog udruženja.

Nekoliko incidenata koje su Četnici izazvali u ovom kraju izazvali su vrlo ružan utisak kod građanstva tako da je delanje i opstanak ovog društva štetno po opšte i državne interese, ma koliko njegovi članovi bili nacionalno ispravni ljudi.

Tako se zna da su u toku prošle godine četnici polupali natpise — firme pojedinih građana u Ludbregu zato što nisu natpisi saobrazni državnom prapopisu.

Na dan 21/VII t. g. u Koprivnici osvećena je zastava Četničkog Društva iz Koprivnice. Na ovoj svečanosti uzeli su učešća i četnici iz Čukovca. Vraćajući se iz Koprivnice četnici su prolazeći kroz sela naseljena većinom hrvatskim elementom pucali iz vojničkih pušaka i time izazivali građane. Zbog ovoga su kažnjeni pojedini četnici sa po 10 dana zatvora. Vojničke puške uzeli su samovoljno od Streljačke družine kao članovi ove.

U selu Čukovcu osvanule su jednog dana srpske trobojke namalane na kućama pojedinih Hrvata. Sumnja je pala da je ovo delo četnika, ma da se to nije moglo utvrditi. Ovo je izazvalo veoma veliki revolt kod građanstva.

U samom udruženju nema ljudi koji su stvarno bili četnici ranije i kao takvi uzimali učešća u ratu. Sve su to ljudi, koji ne poznaju u dovoljnoj meri težnje i ulogu četničkog udruženja u miru, ljudi bez tradicije i kao takvi oni mogu samo da kompromituju ideje i težnje ovog udruženja, shvatajući pogrešno da ovo ima za cilj rad u nacionalnom polju putem nasilja.

Sa ovih razloga, a u interesu ugleda samog Udruženja četnika Kraljevine Jugoslavije, u interesu stišavanja raspaljenog plemenskog šovinizma, mira, re-

da, stišavanja duhova čast mi je predložiti Kralj. Banskoj Upravi, da ovo udruženje na osnovu 11 Zak. o zborovima, dogovorima i udruženjima rasturi.

Prilažem spisak, iz koga se vidi da udruženje sačinjavaju samo građani jednog plemenskog porekla — Srbi i samo pravoslavni.

Ludbreg, 15/X 1935č

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 4874/35, kut. 367.

¹ Potpis nečitak.

20

18. X 1935.

Izveštaj banske uprave Savske banovine o četničkim udruženjima u kotaru Slav. Brod i prijedlog da im se zabrani daljnji rad

Kraljevska banska uprava Savske banovine
Odeljak za državnu zaštitu
Pov. II. D. Z. br.52367/35.
18. oktobra 1935.
Zagreb

Prepis

Predmet: Četničkih pododbora sreza
slavonsko-brodskog, podaci

Ministarstvu unutrašnjih poslova
Odeljenju za državnu zaštitu

B e o g r a d

U vezi naređenja Ministarstva od 26. septembra o. g. Pov. I. broj 49830 sreski načelnik u Sl. Brodu izveštava:¹

»U ovome srezu postoje sledeći pododbori četničkog udruženja:

U Novom Topolju, opštine Garčin sa 28 članova. Zasebno nisu naoružani nego tek pojedinačno posjeduju oružje u smislu propisa zakona o držanju i nošenju oružja.

U Sibirju opštine Sibirj pododbor broji 19 članova. Neki su naoružani svojim puškama, a petorici članova izdala je žandarmerijska stanica Sibirj na svoju ruku revolvere, te jednome vojnički karabin, i to od oružja, koje je žandarmerija povremeno oduzimala bespovlasnim posjednicima.

U selu Brodski Zdenci, opštine Podcrkavlje pododbor broji 23 članova. Ovi nisu dobili nikakvo oružje od vlasti odnosno žandarmerije, nego neki od njih posjeduju lovačke puške po postojećim propisima.

U selu Klokočeviku opštine Trnjani pododbor broji 36 članova, koji nisu kao takovi naoružani, nego tek pojedinačno prema postojećim propisima.

U selu Sl. Kobaš, opštine iste, pododbor broji 36 članova, koji su naoružani pojedinačno, i to sa civilnim oružjem.

U selu Starom Slatiniku, općine Brodski Stupnik pododbor ima 31 člana, koji su pojedinačno sa civilnim oružjem oboružani.

U selu Bebrini, općine iste, pododbor broji 25 članova, također pojedinačno i civilno naoružanih.

U selu Kujniku, opštine Oriovac, pododbor broji 34 člana, koji nisu kao takovi posredstvom vlasti naoružani, nego pojedinci imaju civilno oružje, koje drže u smislu postojećih propisa o držanju i nošenju oružja.

Osim navedenih pododbora, drugih nema u ovome srezu, ali je napomenuti, da svi članovi pojedinih pododbora ne stanuju u istom mestu gdje je sedište pododbora, nego su mnogi članovi pododbora inače nastanjeni u bližim susjednim selima.

U pogledu moralnog držanja i ponašanja izvestiti je, da su većina članova četničkog udruženja prema izveštajima područnih komandira žandarmerijskih stanica dobrog vladanja i držanja, no sigurno je, da se to ne može općenito i za sve četnike reći.

U koliko četnici svojim moralnim držanjem i ponašanjem i zadovoljavaju, to je njihovo držanje u političkom smislu danas takovo, da oni već samim svojim postojanjem i nastupanjem deluju vrlo izazovno protiv ogromne većine naroda, koja je u ovome srezu protiv ovih četnika raspoložena.

Komandir žandarmerijske čete u Sl. Brodu aktom Pov. broj 554 od 14. VIII 1935. izvestio je o četnicima između ostaloga i ovo: »Od dana proslave rođendana i imendana dr. Mačeka masa je u tolikoj meri razdražena i uvek spremna na borbu, te je vrlo teško pod ovim okolnostima održavati red i sprečiti sva moguća izazivanja, pretnje i pojedinačne napade. Poznato je da su četnički pododbori sledbenici nacionalizma, ali nisu svesni svoga zvanja, jer bi dobivanjem oružja zauzeli borben stav, koji bi više štetio no koristio opštim interesima u ovome kraju«.

Prikazano mišljenje komandira žand. čete u celosti je tačno i ispravno. Pošto je ipak ogromna većina četnika naoružana i pošto takoreći danomice nastupa sa oružjem u selima, u kojima je ogromna većina hrvatskoga seljaštva, a pošto su skoro svi četnici isključivo Srbi, to je stanje javne bezbednosti kao i političko raspoloženje iz dana u dan sve teže, jer skoro danomice nastaju teški krvavi sukobi sa četnicima, a u tim sukobima neretko padaju i mrtve glave.

U selu Oprisavcima opštine Svilaj na dan 14 septembra o. g. došao je bivši privremeni vršilac dužnosti općinskog blagajnika, inače sekretar pododbora četničkog udruženja u Sibiru Matošević Marko, po selu zvan »Čomaga« te je prošao vašarištem, na kome su bile podignute mnoge šatre, jer je sutradan bio tamo crkveni god i sajam. Tu su ga iznenada napali batinama neki mladići nanjevši mu nekoliko lakših povreda. Matošević je izvadio revolver, te ispalio sedam metaka na napadače. Ovi su se odmah razbjegli tako, da nije nikoga pogodio, ali je teško ranio jednu 14 godišnju seljačku djevojčicu iz susjednog sela Oprisavaca.

U selu Garčinu opštine iste pre tri nedelje izašao je 13 godišnji dječak sin Joze Klaića kbr. 161 iz Garčina u polje, da traži odbjegli kravu. Kako je za kapom imao zataknutu trobojku (hrvatsku), to su ga ovde u polju napala šestorica ljudi Srbi iz susjednog sela Novo Topolje, te su ga ispremlatili, a u listove nogu pozabadali igle, sa kojima je pomenuta trobojka bila prikopčana.

U selu Slav. Kobaš opštine iste na dan 6 septembra o. g. prilikom proslave Kraljevog rođendana napao je četnik Vukadinović Mitar predsednika opštine Sekulić Stjepana javno pred općinom preteći mu se i nazivajući ga antidržavnim za to, što večer pred tim nije sudjelovao u bakljadi, premda je inače pomenuti predsednik opštine u svakom pogledu ispravan nacionalista.

Osim navedenih slučajeva ima još mnogo sličnih događaja te se tako reći danomice dešavaju sukobi između pojedinih četnika i drugih građana na području ovoga sreza.

Dok ovaj izveštaj pišem opet sam primio prijavu, prema kojoj se u nedelju 22. o. m. opet desio sukob u selu Trnjani opštine iste. Tu je četnik Vitas Mladen sa revolverom u ruci napao Filipa Ornuga iz Trnjana uperivši revolver na istoga, dok su četnici Mitar i Nikola Dragić napali i šakom udarali Petrovića Franju iz Trnjana.

Za sve navedene slučajeve postoje dokazi mnogim svedocima.

U srezu slavonsko-brodskom postoje pododbori četničkog udruženja u sledećim opštinama i selima Slav. Kobaš—Lužani—Oriovac—Bebrina—Brod. Stupnik—Stari Slatinik—Sibinj—Brod. Zdenci—Trnjani i Novo Topolje.

Broj članova pojedinih pododbora kreće se svuda oko 10 ili manje.

Iz prikazanoga se vidi da su četnički pododbori brojno vrlo slabi. U selu Malinu bio je do nedavna pretседnik pododbora četničkog udruženja Tomašević Steva. Navedeni je pred tri nedelje dao ostavku na tom položaju i prestao biti četnikom. Tim povodom došao je ovamo u sresko načelstvo i potanko izložio prilike u pojedinim četničkim organizacijama. Naveo je, da su članovi četničkog pododbora većinom mladi i politički i socijalno nedozreli ljudi, koji u selu nemaju nikakva ugleda a opasni su po postojeći društveni poredak, jer stalno nose oružje s kojim provociraju mirno građanstvo i neprestano se prete. Isti Tomašević molio je, da se takova četnička udruženja po vlasti rasture, jer ne nose nikakvu korist uglednijim, trezvenijim i solidnim Srbima, koji hoće da žive u slozi i ljubavi sa svojom braćom Hrvatima, nego naprotiv takvi četnici da mnogo nanose štete ostalim umjerenim i vrednim Srbima koji od vajkada žive ovde izmešani sa Hrvatima.

Obzirom na sve izloženo potpisani je podneo 4. septembra 1935. pod Pov. br. 2589/35 opsežan izveštaj o političkoj situaciji u srezu Slavonsko-brodskom. U tome izveštaju između ostaloga naveo sam doslovno i sledeće:

»Naročito u ovoj prilici od nepovoljnog i štetnog uticaja samo zvana pomoć i sigurnost, koju ovde organizuju neki pododbori četničkog udruženja, tačnije rečeno neki članovi toga udruženja, koji u ovakovim prilikama istupaju samostalno, bez poziva vlasti, vršeći na svoju ruku izvesnu sigurnostnu službu. Pojava tih četnika nije u ovim prilikama oportuna i djeluje sasama protivno onome efektu, koga možda neki od ovih nacionalnih ljudi dobronamerno zamišljaju. Uverenje je potpisano da sadašnji režim, kao režim umirenja i stišavanja političkih strasti kao režim uspostavljanja normalnog demokratskog života i demokratskog sistema državne uprave, da taj režim ne bi smeo ni jednoga časa dopustiti u ovim krajevima ovakovo nastupanje četnika, jer time u osnovi ulijeva nepoverenje u dobronamernost i iskrenost svojih političkih principa i metoda«.

Na osnovu izloženoga čast mi je izvestiti, da i ovom prilikom ostajem u cjelosti kod svoga ranijega, ovde citiranog izveštaja predlažući, da Kr. vlada izvoli iz ovakvoga stanja povući nužne konsekvence u pogledu svoje odluke o

daljnjoj opstojanosti ovih četničkih organizacija na području sreza Slavonsko-brodskog«.

Prednje mi je čast dostaviti time, da je gospodin Ban nakon referisanja po ovom predmetu izvolio odrediti, da se svi četnički pododbori na teritoriju sreza slavonsko-brodskog odmah raspuste i dalje potrebno raspoloži.

Molim obavest o rezultatu.

Po naredbi bana
sekretar:²

AH, SB, pov. II, UO, br. 423/36, kut. 376.

¹ Ovaj izvještaj je u banskoj upravi Savske banovine sastavljen poglavito od dijelova izvještaja Sreskog načelstva u Slav. Brodu. Zbog toga u njegovu sadržaju ima manjih ponavljanja.

² Potpis nečitak.

21

21. X 1935.

Okružnica banske uprave Savske banovine o oduzimanju oružja i zabrani nošenja uniformi četničkim udruženjima, te zabrani osnivanja novih

.....
Kraljevska banska uprava Savske banovine
Odeljak za državnu zaštitu
Str. Pov. br. 1368/35.
21. oktobra 1935.
Zagreb

Predmet: Četnička udruženja, oduzimanje oružja, zabrana nošenja uniforme i zabrana daljeg osnivanja udruženja (pododbora).

Na ličnost.

Upravniku policije — Zagreb
Svima sreskim načelnicima
Svima prestonicima gradskih policija
Svima komesarima pogr. i železn. policija

Prema ukazanoj potrebi a na osnovu dosadašnjih zapažanja u radu i postupcima četničkih udruženja i njihovih članova na području Savske banovine naređujem šefu toga nadležstva da prema istim udruženjima preduzme odmah i postupi u sledećem:

1) Da kod četničkih udruženja na poverenoj mu teritoriji (području), za koja se zna ili postoji sumnja da imaju oružja, izvrši diskretan potreban pretres u cilju pronalaženja oružja, pa da pronađeno oružje propisno oduzme i preda nadležnim vojnim vlastima.

Protiv imaoca oružja bez dozvole da odmah nadležno i po zakonu postupi.

Za sva ona četnička udruženja kod kojih se pronađe oružje odmah da podnese hitan izveštaj sa predlogom za njihovo rasturanje. Ovaj izveštaj sa pred-

logom podneti Upravnom odeljenju Pov. II. ove Kr. banske uprave, a o tome (učinjenom predlogu) izvestiti i ovaj odeljak Pov. II. D. Z.

2) Kako u pravilima četničkih udruženja nisu predviđene a prema tome ni odobrene nikakve uniforme, to naređujem, da zabranite odnosno da ne smete dozvoliti, da se pojedini članovi četničkih udruženja niti grupe četničkih udruženja sa tamošnjeg područja pojavljuju u javnosti u uniformama.

Četničke uniforme kao nedozvoljene, ukoliko bi se posle zabrane ipak nosile od četnika sa tamošnjeg područja, mogu se zapleniti. U tome cilju prema ukazanoj potrebi izvršiti propisan diskretan pretres radi zaplene.

3) Dalje osnivanje novih četničkih udruženja na području ove banovine neće se dozvoljavati, prema čemu se imate upravljati i dalje nadležno i po zakonu postupati.

Ovo naređenje ima izvršiti i po istom u svemu postupati lično šef toga nadležstva, koji će za tačno i pravilno izvršenje i postupanje snositi punu odgovornost.

O izvršenju ovoga naređenja po tač. 2 i 3. ovamo hitno a najkasnije do 5. XI. 1935. podnesite detaljan i propisan izveštaj, stim da se izveštaj ima svakako podneti bio isti pozitivan ili negativan.

Ban:

Dr. Kostrenčić¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 4962/35, kut. 367.

¹ Marko Kostrenčić

22

21. X 1935.

Izveštaj Sreskog načelstva o posveti zastave pododbora četničkog udruženja u Osijeku i Čepinu

Sresko načelstvo u Osijeku
Pov. broj 1865/35.

U Osijeku, dne 21. Oktobra 1935.

Predmet: Posveta zastave Pododbora
četničkog udruženja u Osijeku i Čepinu

Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine
Otssek za državnu zaštitu,

Z a g r e b

U vezi ovdašnjeg izvještaja Pov. broj 1859/35 od 18-X-1935 god. čast mi je podneti naknadno slijedeći izvještaj:

Na dan 20 ov. mjeseca oko 7 sati ujutro stigao je vozom iz Dalja na željezničku stanicu Osijek Gornji grad četnički vojvoda g. Kosta Pećanac, gdje su ga na peronu postrojeni u stroju sačekali oko 300 četnika, koji su ga burno aklamovali. Pred željezničkom stanicom formirala se je povorka u kojoj je učestvovalo oko 700 osoba, na čelu sa »Batinom« glazbom iz Borova i 11 četničkih

zastava. Povorka se je uputila Radićevom — Desatičinom — Županijskom — Kapucinskom ulicom u Dolnji grad. Učesnici u povorci klicali su stalno Nj. V. Kralju Petru II., Dinastiji Karađorđević, Otadžbini — Jugoslaviji, Kr. Namesnicima, vojvodi Pećancu i junačkoj jugosl. vojsci. Kada je povorka prolazila pokraj brojnih kasarni, koje se nalaze u Tvrdi, frenetično se klicalo hrabroj vojsci i Ministru vojnom g. Petru Živkoviću.

Poslije službe Božje održane u Srpsko pravoslavnoj crkvi u Osijeku — Dolnji grad povorka je krenula na Jelačićev trg, gdje je bila podignuta tribina, okićena ćilimima i državnim zastavama. Posvetu zastave izvršili su arhijepiskopi namesnik i prota iz Osijeka g. Jovan Nikolić i g. Mihajlo Komljenović, prota iz Erduta.

U ime Živote Milanovića, narodnog poslanika, koji je bio zaprečen kumovao je Ignjat Cvejić, sekretar Saveza agrarnih zajednica. Po izvršenom crkvenom obredu uzeo je prvi reč Komljenović Mihajlo, prota iz Erduta, koji je govorio o ulozi četništva u našoj istoriji, naglasivši da je ta uloga bila viteška i da je dužnost četnika, da pored naše slavom ovenčane vojske sačuvaju one tekovine, koje su krvlju milijonima ljudskih žrtava zapečaćene i da tu tekovinu neokrnjenu predaju u amanet mlađim pokoljenjima.

Preuzevši zastavu od paroha Komljenovića zamjenik kuma Ignjat Cvejić izvinio je stvarnog kuma Milanovića Životu, koji je uslijed poslaničke dužnosti zaprečen da prisustvuje ovoj svečanosti i uputio je apel četnicima da se kao snažna viteška jugosl. organizacija bore za čast i napredak mile nam otadžbine Jugoslavije i Nj. Uzvišenog Vladaoca Petra II. i apelovao je na ceo jugoslavenski narod da brani ovu krvavo stečenu zemlju Jugoslaviju.

Poslije Cvejića održao je govor četnički vođa Kosta Pećanac u kome je podvukao istorijat razvitka četničkog udruženja, te je istakao da se još pre Balkanskih ratova sastala mala grupa ljudi, koja je bila spremna da se žrtvuje za dobro otadžbine i da oslobode svoju braću, koja se je još nalazila pod tuđim jarmom. Među tom malom grupicom ljudi, koja je sebi uzeli u zadatak oslobođenje porobljene braće, spadao je i naš Blaženopočivši Kralj Petar Oslobođilac, koji je bio također četnik. Zatim je g. Pećanac apelovao na omladinu, na kojoj ostaje ova namučena, krvlju stečena Jugoslavija, da je očuva što nije lak zadatak, jer je lakše bilo nju stvoriti nego očuvati i da postepeno na njoj izgrađuje, pošto treba još mnogo i mnogo žrtava, da se njeni temelji učvrste.

Poslje toga govorili su: pretsjednik četničkog udruženja iz Osijeka Vlado Išpanović, koji se je zahvalio prisutnima na učestvovanju na ovoj proslavi; Alil [Halil] Šarić, urednik Jugoslovenske straže, koji je pozvao prisutne da se pod vodstvom vojvode Koste Pećanca okupe oko mladog Kralja Petra II: Slavko Jovanović, odžačar iz Sremske Mitrovice, koji se je u svome govoru žestoko oborio na današnje moderne majke, koje nisu voljne da rađaju mnogobrojnu djecu, što je za osudu, jer je to na štetu odbrane države.

Posvećenju zastave prisustvovali su pokraj mnogobrojnog građanstva, oko 2000, predstavnici civilnih i vojnih vlasti.

Poslje posvećenja povorka se je uputila u Gradski vrt, gdje je za uzvanice priređen banket i poljski ručak. U Gradskom vrtu trajalo je slavlje sve do 8 sati na večer, kada su se učesnici u miru razišli. Mir i red su u cjelosti održani.

Na 21. ov. mjeseca u 10 sati prije podne posvećena je u vrtu pravoslavne parohije u Čepinu zastava pododbora četničkog udruženja u Čepinu u prisustvu

četničkog vojvode Koste Pećanca, 150 uniformisanih četnika sa 4 zastave i oko 1200 građana.

Posvetu je izvršio g. Mihajlo Komljenović, prota iz Erduta, koji istodobno posluhuje i parohiju u Čepinu, a kumovao je g. Jovan Vuković, bivši narodni poslanik.

Posle izvršene posvete prota Komljenović održao je govor u kome je istakao ulogu četnika, koji su pored naše dične vojske pokazali kako iznad svega treba voliti Otadžbinu.

Nadalje je Komljenović u svome govoru rekao: »Četnici su poput rimske izreke uzeli za geslo: mi nismo rođeni za sebe, nego za otadžbinu. Granice ove naše zemlje, koje su omeđene životom i krvlju neprikosnovene su, teritorija današnje Jugoslavije jedinstvena je i nedeljiva. Četnicima je palo u dužnost da brane državu od spoljnih i unutrašnjih neprijatelja. Kada je naš narod bio osuđen da nosi sa našim Blaženopočiv. Kraljem onaj teški krst stradanja, kakav ni jedan narod na ovome svetu dotle nije nosio, nije ni u jednom momentu bio izgubio nadu. Naš Blaženopočivši Veliki Kralj preveo je i doveo našu vojsku u zemlju moćnu Jugoslaviju. Ovu zastavu simbol časti i slobode posvetili smo mi sveštenici vodom i molitvom, a na Vama je četnicima ako bude uztrebalo, da je posvetite ognjem i slavom. Naš narod prošao je kroz mnoge teške ratove u ime Boga i pravde zato je on i pobjedio i stvorio ovako moćnu državu. Dok god budete imali pred očima svojim Boga i pravdu Vaša će se zastava ponosno vijati nad Vašim glavama. Vama nije potrebno mnogo govoriti o patriotizmu i otadžbini svojoj, Vi ste to dokazali i dokazujete svakog časa. Mi smo se skupili danas ovdje iz raznih krajeva naše prostrane domovine, pa i ako smo iz raznih krajeva mi smo svi jedne kovi i narodnosti. I ako smo zbog našeg slovenskog separatizma i naših neprijatelja preko 1000 godina odvojeno živjeli ipak smo sačuvali jedan jezik i običaj, što je najbolji dokaz da smo jedan narod, pa je u vlastitom interesu sviju nas, da ovu svoju slobodnu i ujedinjenu otadžbinu očuvamo i unapredimo, jer od njenog opstanka i napretka zavisi naša sloboda, naš napredak i naše blagostanje.«

Zatim je Komljenović apelovao na četnike da stanu drug uz druga, brat uz brata, a svi uz našeg Mladog Kralja, našu nadu i uzdanicu.

Kum novo osvećene zastave Jovan Vuković primivši zastavu iz ruku prote g. Komljenovića rekao je između ostalog: »Četnici! Počasćen pažnjom da kumujem današnjoj posveti zastave društva četničkog u Čepinu rado sam se odazvao pozivu, te smatram za dužnost, da u prvom redu pozdravim Nj. V. Kralja Petra II. oko čijeg će se prestolja viti i ova danas posvećena zastava, čije je geslo za Kralja i otadžbinu. Ova zastava dobila je zadatak, da se visoko zaleprša i da pod sebe skuplja sinove ove zemlje i ovoga kraja, da se pod njom čeliče, da se pod njom spremaju da uvijek budu spremni, da u smislu napisa na zastavi polože svoje živote za Kralja i Otadžbinu.

Čitave legije naših otaca i braće, a sinova naše nacije dale su svoje živote za taj idealni cilj, istaknut na današnjoj zastavi. Ima i znanih i neznanih, ima i među nama živih, a jedan od tih živih je prisutni vojvoda Kosta Pećanac, koji ne propušta ni dan danas, u predvečerje svoga života, da nas podstrekne na rad, da nam ulije u srca hrabrost i da nam živom reči kaže kako se služi Kralju i Otadžbini, Kosta Pećanac je živi primjer naše zdrave rase«.

Zatim je Vuković predao zastavu barjaktaru i umolio ga da je pod komandom vojvode Pećanca ponese čvrsto i iznese iz boja neoštećenu, ako ga sreća poluži, da se pod njom bude borio za svoga Kralja i Otadžbinu. Služba pod ovom zastavom je dokaz patriotizma i lojalnosti uzvišenom Kralju i Otadžbini.

Zatim se je Vuković obratio četnicima, da se pod ovom zastavom skupljaju u guste redove i da pokažu neprijateljima ove zemlje, da sinovi i podanici našeg uzvišenog Kralja oštro paze na svaki njihov korak i da će pod ovom zastavom udruženi sa svojom braćom uvijek i na svakom mjestu dati svoje živote za Kralja i Otadžbinu.

Zatim je uzeo reč četnički vojvoda g. Kosta Pećanac, koji je naglasio da pošto su predgovornici iscrpno govorili, to će on samo da se osvrne na simbol četničke zastave, crno polje sa bijelom mrtvačkom glavom, koja predstavlja smrt, a tko se boji smrti taj ne može da stupi pod nju i da postane četnik. Nadalje se g. Pećanac u svome govoru osvrnuo, da treba našu državu krvlju stećenu čuvati, jer je mnogo teže sačuvati nego steći.

Pećanac je upozorio četnike da je država okružena ne samo vanjskim nego i unutrašnjim neprijateljima, te trebaju da nad njom budno bdiju i da neprijatelji na svakom koraku naiđu na četnika, koji je spreman svojom smrću da zaštiti svoju otadžbinu.

Poslje je govorio Slavko Jovanović, odžačar iz Sremske Mitrovice, koji je u svom temperamentnom govoru izneo istorijat našeg oslobođenja i ujedinjenja, ideologiju četništva te apelovao na njih da i nadalje ostanu čvrsti i nepokolebljivi na braniku mile nam otadžbine Jugoslavije.

U zgradi parohijskog zdanja pravoslavne crkve priređen je banket za uzvanike, kojih je bilo oko 30, a u dvorištu priređen je poljski ručak za prisutne četnike.

Na banketu pozdravio je goste pretsjednik pododbora četničkog udruženja u Čepinu Prekodravac Ilija. Potpisati se je zahvalio na pažnji koja mu je kao predstavniku Kr. Vlade, prigodom te svečanosti ukazata i zaželio čepinskim četnicima, da po ugledu na njihovog vojvodu Kostu Pećanca, stupe pod ovu zastavu sa geslom ljubavlju, vjernosti i odanosti Kralju i otadžbini i pozvao prisutne da nazdrave za dug život i sretnu vladavinu našeg ljubljenog Vladara Kralja Petra II. i Uzvišenog doma Karađorđevića.

U ime opštine čepinske pozdravio je goste pretsjednik opštine g. Đurđević i poželio da i njegovi čepinci sa ponosom budu stupali pod danas posvećenom zastavom, na kojoj je geslo za Kralja i Otadžbinu.

Već oko 3 sata poslje podne počeli su se strani gosti razilaziti, dok su domaći nastavili da se vesele uz pjesmu i igranku.

Potpisati je oko 4 sata poslje podne napustio Čepin, a mir i red su za celo vreme u celosti zadržani.¹

Moli se prednji izvještaj uzeti na znanje.

Sreski načelnik:²

AH, SB, pov. II, DZ, br. 52755/35.

¹ O tim događajima pisala je *Jugoslavenska straža*, 27. X 1935, u članku: »Manifestacija nacionalne svesti u Slavoniji«.

Pododbor udruženja četnika u Osijeku je osnovan 15. II 1933. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaj Predstojništva gradske policije u Osijeku, 13. VI 1936).

² Potpis nečitak.

4. XI 1935.

Izvrještaj Sreskog načelštva o četničkim udruženjima u kotaru Virovitica

Načelstvo sreza virovitičkog
Str. pov. broj: 69/1935
4 novembra 1935
u Virovitici.

Predmet: Četničko udruženje, oduzimanje
oružja, zabrana nošenja uniforme i zabrana
daljeg osnivanja pododbora.

Kr. banskoj upravi
upravnom odelenju

Z a g r e b

Čast mi je izvestiti Upravu da na teritoriju poverenog mi sreza skoro u svima selima gde živi srpski deo stanovništva postoje pododbori četničkih udruženja. Ova udruženja nisu dobila ni od države (vojnih vlasti) niti od glavnog odbora oružje niti je oružje pojedincima davato. Diskretnim pretresom kod pojedinih lica [za] koja se sumnjalo da imaju oružje ono nije moglo biti pronađeno jer i ako ko ima oružje oni to vešto kriju te se na diskretan način ne bi moglo pronaći. Skrenuo sam pažnju na ovu okolnost komandirima žandarmerijskih stanica da prilikom pretresa po nekom drugom pitanju kod svakog lica koje je pripadalo četničkom udruženju naročito izvide da li ovo lice ima oružja pa ako se pronađe postupiće se u svemu prema naređenju.

Četnici sa teritorija ovoga sreza ne nose nikakve uniforme niti ih imaju. U koliko ko bude imao četničku značku i nosio je oduzeće se.

Osnovanje novih pododbora zabranjeno je i ona se neće u ovom srezu osnivati.

Mišljenja sam da za sada ova društva osim Cabune nebi trebalo rasturati.¹
(Prednje je dostavljeno Otseku za državnu zaštitu.)

Sreski načelnik:²

AH, SB, pov. II, UO, br. 5176/35.

¹ U Virovitici je u proljeće 1936. postojao pododbor, a bile su učlanjene 52 osobe. Budući da nisu aktivno djelovali, Predstojništvo gradske policije u Virovitici nije predlagalo zabranu udruženja. Dapače, prema obavijesti predsjednika četničkog udruženja, on je sam zatražio od Glavnog odbora u Beogradu, da se ovaj pododbor ukine. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaj Predstojništva gradske policije od 19. IV 1936).

² Potpis nečitljiv.

24. XI 1935.

Sresko načelstvo u Osijeku predlaže raspuštanje četničkog udruženja u Erdutu

Sresko načelstvo u Osijeku
Pov. broj 2017/35.

U Osijeku, dne 24 novembra 1935.

Predmet: Četnički pododbor
u Erdutu — predlog o raspuštanju

Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine
Upravno odelenje II.

Z a g r e b

Na dan 1. novembra 1935 godine prilikom katoličke crkvene slave, kirvaja, u Erdutu, došlo je u kavani Đoši Imre, do međusobne tuče između omladinaca pravoslavne i katoličke vere kojom je prilikom poginuo Dokić Aleksa, zemljoradnik iz Erduta, a nekolicina je od učesnika ranjena.

Povedenim postupkom i saslušanjem mnogobrojnih svedoka tuče konstatovato je: da je do tuče došlo usled političke netrpeljivosti, koja vlada između pripadnika pravoslavne i katoličke vere još od prošlih 5-to majskih izbora, a koja je netrpeljivost rapidno porasla osnivanjem 13-X-1935 god. Četničkog pododбора u Erdutu.

Kako pripadnici katoličke vere smatraju Četničko udruženje u Erdutu kao čisto srpsko-plemnsko, koje je jedino osnovano u svrhu onemogućavanja njihovog plemensko-verskog i partijskog poleta, to radi umirenja duhova zahtevaju raspuštanje pododбора Četničkog udruženja u Erdutu, a kako se tome zahtevu i stanovnici pravoslavni ne protive, šta više neki istaknutiji zahtevaju, to sam u interesu smirivanja razbuktalih plemenskih i verskih strasti slobodan staviti predlog, da se pododbor Četničkog udruženja u Erdutu, koji je osnovan 13-X-1935 godine, raspusti.

Moli se prednji predlog uvažiti.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 5655/35, kut. 369.

¹ Potpis nečitak.

6. XII 1935.

Okružnica Ministarstva unutrašnjih poslova o oduzimanju oružja četnicima

Kraljevska banska uprava Savske banovine
 Odeljak za državnu zaštitu
 Str. Pov. 1502/35.
 6 decembra 1935. Zagreb

Predmet: Četnička udruženja, oduzimanje oružja
 i zabrana daljeg osnivanja udruženja (pododbor).

Na ličnost

Upravniku policije — Zagreb
 Sreskom načelniku — Svima
 Pretstojniku gradske policije — Svima
 Komesaru pogr. policije — Svima

Gospodin Ministar unutrašnjih poslova dostavlja i naređuje sledeće:

»Iz izveštaja područnih mi opšte upravnih i policijskih vlasti konstatovao sam, da su mnogobrojni pododbori četnika svojim radom ne samo prekoračivali svoj delokrug, obeležen u pravilima četničkog udruženja odobrenim od moga prethodnika rešenjem U. br. 37773 od 16 decembra 1922 god., već da su delali i na načine koji je u mnogim mestima prouzrokovao razne incidente, kojima je ugrožen i poremećen javni red i mir.

Takvim radom, koji je često imao vid nasilja i kojim se izazivala plemenska netrpeljivost i mržnja, stvorena je u mnogim mestima velika antipatija prema četničkom udruženju i njegovim članovima, tako da je često i sama njihova pojava u uniformi i pod oružjem bila povod da dođe do neželjenih demonstracija i incidentata.

Da su se svi članovi četničkog udruženja držali svog idealnog cilja i zadatka, kao što je organizovanje bivših četnika i nacionalnih radnika, staranje o interesima članova porodica, staranje o ukazivanju posmrtnih počasti svojim članovima, podizanje nacionalnog ponosa, svesti o državi, rodoljublje i viteštvo, — što je predviđeno pravilima, — svih onih neprijatnih sukoba ne bi bilo.

I ako su pododbori, koji su na ovaj način prekoračili pravila i ogrešili se o zakon, bili raspušteni, ipak je ovakav njihov rad i ne nadležno mešanje u poslove za koje nisu bili ovlašteni, stvorilo veliko neraspoloženje u mnogim krajevima naše zemlje prema četnicima.

Pošto bi ta činjenica mogla biti povod novih sukoba, koji bi bili štetni za javni red i mir, za spokojstvo i stišavanje strasti, to sam odlučio da se do daljeg u područnoj Vam banovini ne dozvoljava osnivanje novih četničkih pododbor. Izvolite stoga o ovome upoznati nadležne područne Vam vlasti i organe i starati se, da se ova odluka bez izuzetka i izgovora primenjuje.

Pošto su pojedini četnici dobijali vojničko oružje (po dvojica za pododbor radi čuvanja zastava) iz vojnih magacina po prethodnom odobrenju Ministarstva vojske i mornarice, to sam umolio Gospodina Ministra vojske i mornarice da se to oružje povuče.

Sem ovoga izvesni četnici poseduju razne vrste oružja bez propisanih dozvola po zakonu o držanju i nošenju oružja. Izvolite stoga narediti, da se i ova-

kvo oružje od četnika odmah oduzme i s njim po zakonu postupi, a neovlašćeni posednici takvog oružja da se podvrgnu zakonskoj odgovornosti.

Tako isto izvolite narediti da se izvrši revizija izdatih dozvola za držanje i nošenje oružja članovima četničkih udruženja i da se dozvola i oružje oduzmu svakome, koji prema svom držanju i vladanju i ponašanju ne daje garancije da isto neće zloupotrebiti.

Na znanje i striktno dalje postupanje po zakonu i nadležnosti u vezi ovdašnjeg naređenja Str. Pov. broj 1368/35 od 21 oktobra o. g.¹

O svemu zapaženom i svakoj intervenciji vlasti po ovome predmetu izveštavati, a predloge za obustavu rada pojedinih pododbora dostavljati upravnom odelenju II pov. ove Kr. banske uprave.

Ban:

Dr. Kostrenčić v. r.²

AH, SB, pov. II, UO, br. 4962/35, kut. 367.

¹ Vid. dok. 21.

² Marko Kostrenčić

26

6. II 1936.

Izveštaj Sreskog načelštva u Slunju o djelatnosti četnika iz kotara Vojnić

.....
Načelstvo sreza slunjskog

Pov. broj: 138-1936.

6. februara 1936.

U Slunju

Predmet: Četničko udruženje (pododbor)
osnivanje u Cvijanović Brdu opština Veljun.

Kr. Banskoj upravi

Upravno odelenje odsek II. Pov.

Z a g r e b

U gornjem predmetu izvješćuje se naslovu sledeće:

Dana 27. I. t. g. na dan Sv. Save došlo je u mjesto Cvijanović brdo opštine Veljun oko 12 četnika, a koji su članovi pododbora četničkog udruženja Krnjak i Perjasica sa područja sreza Vojnić, da osnuju u Cvijanović brdu četničko udruženje.

Provedenim izvidima ustanovljeno je, da do osnutka pododbora nije došlo, već je samo sastavljen spisak od 19 lica, koji bi se organizovali a koji je spisak predat predsedniku opštine Veljun te ga isti kod sebe zadržao.

Sa sastanka u Cvijanović brdu podastrt je rodoljubivi telegrafski pozdrav Njegovom Veličanstvu Kralju, a na koji je telegram došlo telegrafsko naređenje g. Ministra unutrašnjih poslova, da se izrazi zahvalnost Lazaru Lovriću iz Cvijanović brda kao predsedniku četničkog udruženja.

Podjedno se izvješćuje, da su isti četnici navedenog dana ponajprije pokušali da osnuju pododbor u Veljunu, a kad tamo nisu uspjeli otišli su u Cvijanović brdo.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 935/36, kut. 379.

¹ Potpis nečitljiv.

15. III 1936.

Naređenje Ministarstva unutrašnjih poslova o zabrani rada četničkom udruženju u Gračacu

Kraljevska banska uprava Savske banovine

Odeljak za državnu zaštitu

Pov-II-D-Z-broj-7233/36

15. marta 1936.

Zagreb

Predmet: Na rimokatoličkoj kapelici
u mestu Štikadi, razbijeni prozori

Kr. banskoj upravi — Upravno odelenje
II. Pov.

Z a g r e b

Ministarstvo unutrašnjih poslova odelenje za državnu zaštitu pod brojem Pov. I 9523 od 10. marta 1936 dostavlja sledeće:

»Povodom tamošnjeg izvještaja pov-II-DZ-br. 5327 od 21. februara 1936 god. i žalbe stanovništva župe Gračac, upućenih g. Ministru unutrašnjih poslova, u vezi sa oskvrnućem rimokatoličke kapelice u selu Štikadi, inspektor ovog Ministarstva g. dr. Ivo Mogorović, koji je po predmetu na licu mjesta vodio izvide, između ostaloga izvestio je o sledećem:

Nameće se potreba, da se rasturi udruženje četnika u Gračacu.

Ta potreba se nameće ne samo zato, što je član toga četničkog udruženja Rajčević Dušan, policijski kažnjen sa 14 dana zatvora i predat sudu zbog sumnje, da je počinitelj pom. zločina, nego i zato, što su se u to udruženje uvukli i ljudi rđavog glasa i rđavog moralnog vladanja, što su poznati neradiše i bukaći, i što svojim držanjem i postupcima jednako izazivaju kako čestite Hrvate, tako i čestite Srbe, i što se sa punom sigurnošću može da tvrdi da je to udruženje u Gračacu samo od štete po opštu stvar i po javni mir i poredak.

Po odredbi g. Ministra unutrašnjih poslova čast je zamoliti k. bansku upravu da izvoli sreskom načelniku narediti, da se četničko udruženje u Gračacu sa razloga iznetih u referatu inspektora g. dr. Ive Mogorovića rasturi i o izvršenju izvesti«.

Dostavljam na nadležni postupak.¹

Po naređenju bana
Šef odeljka za državnu zaštitu
Policijski inspektor
Dr Vragović²

AH, SB, pov. II, UO, br. 1671/36, kut. 383.

¹ Prema izvještaju Sreskog načelstva u Gračacu od 15. travnja 1936, tada je na području kotara postojala četnička organizacija jedino u Molvama. Imala je 40 članova, uglavnom željezničara, a predsjednik je bio Joso Marasović. Prema mišljenju sreskog načelnika, ova organizacija nije »razvijala nikakovu življu djelatnost, a niti je izazvala sukobe među narodom. Predmetna organizacija, pošto ne razvija nikakovu življu djelatnost nije od nikačve koristi za ovaj kraj, a kada bi šta i počela raditi, iz toga bi se razvili kojekakovi nesporazumi, pa sam mišljenja da bi i tu posljednju u ovom srezu trebalo rasturiti unatoč toga što protiv njih za sada ništa ne predleži«.

² Josip Vragović

14. IV 1936.

Zabrana rada četničkog udruženja u Gospiću u povodu ubojstva bivšeg zastupnika HSS Karla Brkljačića

Kraljevska banska uprava Savske banovine

Odeljak za državnu zaštitu

Pov — II — DZ — Broj: 10.367—36

14 aprila 1936

Zagreb

Predmet: Brkljačić Karlo iz Trnovca, ubijen.

Pov. II. oteku upravnog odelenja
na ruke g. načelnika Benzona

Z a g r e b

Dana 9 o. mj. ubio je Pejnović Stevan¹ iz Smiljana dva čoveka i to: Brkljačića Karla i Uzelca Marka.

Izvidanjima koje je vlast tim povodom zametnula, konstatovala je, da je Pejnović Stevan bio član četničkog udruženja u Gospiću. Uzrujanje nastalo povodom toga ubijstva dobilo je izražaja i u velikom neraspoloženju pučanstva prema tom četničkom udruženju, pa je odmah sreskomu načelniku u Gospiću telefonom naređeno, da odmah zabrani rad ovome udruženju.

Međutim je potrebno, da se ovo udruženje i formalno rasturi, pak mi je stoga čast zamoliti, da taj Pov. II. otek u čiju nadležnost ovaj predmet spada izvoli izdati i formalno rešenje o rasturanju četničkog udruženja u Gospiću, a o učinjenom moli se obavest i odeljku za državnu zaštitu.²

Po naređenju bana,
šef odeljka za državnu zaštitu
policijski inspektor:
Dr Vragović³

AH, SB, pov. II, UO, br. 2357/36, kut. 385.

¹ U izvještaju banskoj upravi Savske banovine, 27. travnja 1936, Sresko načelstvo u Gospiću je dalo ove podatke: »Pejnović Stevo je bio jedan od istaknutijih članova Četničkog udruženja i vođa organizacije u Smiljanu, koja nije bila samostalna, nego je potpadala pod Pododbor u Gospiću. Poznato je bilo udruženju da je Pejnović radi razbojstva odležao 10 godina robije, pa ga je svejedno primilo za člana i to istaknutijega«. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2357/36). U jednoj bilješci napisanoj u banskoj upravi Savske banovine, 14. travnja 1936, iznosi se podatak da je Pejnović u rujnu 1935. »prešao na pravoslavlje«. (Ista signatura). *Jugoslavenska straža*, 19. IV 1936, u članku »Gde je istina«, negirala je da je Stipe-Stevo Pejnović član bilo kojeg četničkog udruženja.

² Pododbor u Gospiću je osnovan u travnju 1934. i početkom 1936. je imao 135 članova. Na području kotara još je postojao pododbor u Medku, osnovan u ožujku 1935, koji je početkom 1936. imao 57 članova. Rad mu je zabranjen 14. travnja 1936. kada i pododboru u Gospiću. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaji Sreskog načelstva u Gospiću, 12, 13 i 15. VI 1936).

³ Josip Vragović

17. IV 1936.

Žalba četničkog udruženja u Gospiću protiv zabrane rada

.....

Sreskom načelstvu
u Gospiću

Protiv zabrane od 14. aprila 1936.¹ pov. broj 498-1936 kojom nam je zabranjeno djelovanje i rad podnašam pravodobno ovu

Ž a l b u

1.) Nama se zabranjuje u interesu očuvanja javnog reda, mira i stišavanja političkih strasti, daljnje djelovanje i rad i oduzeta su nam sva arhiva i akta.

U toj zabrani nije naveden ni jedan slučaj gdje i čime smo mi kao četnička organizacija narušili javni red i mir. Nije nam ničim dokazano da smo mi ma gdje i čime političke strasti raspirili.

Prema tomu presuđeni smo bez da smo kakav protiv zakonski čin kao organizacija počinili, bez istrage, bez počinitelja, bez isleđenja i obrazloženja.

Svaka presuda mora sačinjavati krivično djelo, ime počinitelja, dokaz čina, i najzad obrazloženje. Nama to ništa nije poznato, pa se pitamo kako nas se može presuditi za djelo koje nije počinjeno, za koje nismo ispitani i zašto nije sa našim znanjem provedeno isleđenje.

Na temelju takove presude ili naređenja neznamo zašto i kako se možemo žaliti i što možemo navesti u odbranu kad nam se ništa ama baš ni jedan slučaj u greh ne upisuje.

U suprot tomu pokušaćemo ukratko navesti slijedeće:

2.) Mi smo se kao organizacija koju organizaciju kako se u knjigama vodi su počeli baš katolici uvijek tačno držali četničkih pravila koja su po Ministarstvu odobrena i nikad se nismo protiv njih ogrešili.

3.) Naša je sveta dužnost *čuvati Jugoslaviju*, biti vjerni i odani svome Uzvišenom Kralju.

Mi smo kao pravi Jugoslaveni uvijek i na svakom mjestu u ovu svoju svetu dužnost na koju smo se zaverili ispunjavali.

4.) Političke strasti nismo raspirili ni mržnju sijali među naš narod, bar nam to nije poznato, niti nam je saopšteno, niti smo opomenuti a politikom se nebavimo niti ma za koju političku stranku agitujemo i nasiljem pristaše vrbumo, pa nam je začudo da nas se osuđuje za djela, koja nismo učinili, a niti činimo.

Naša je politika kao Jugoslavena za Njegovo Veličanstvo Kralja našeg Uzvišenog Gospodara i za veliku, nedeljivu *Jugoslaviju*, Državno i narodno jedinstvo.

Prema tomu mi poštujemo svaku stranku i svakog čovjeka, koji ta načela ispovjeda, dok smo protiv svakog onog koji je protiv tih načela, pošto taj narušava zakoniti red i poredak u Državi. Silom i terorom hoće da ispoljava načela

protiv postojeće Državne forme načelo protivpravne promjene državnog poretka.

Pitamo se dakle da li mi narušavamo javni red i mir i da li raspirujemo političke strasti?

Otvoreno i bez oklevanja izjavljujemo, da je baš ova zabrana raspirila političke strasti što dokazujemo za sam srez Gospić slijedećim:

U Srezu Gospić imade stanovnika pravih i iskrenih Jugoslavena 80% i to svi do jednog pravoslavni kojih u Srezu imade 60%, rimokatolika 20%, a od rimokatolika, frankovaca, komunista, klerikalaca i mačekovaca uz pomoć njihova terorizma jedva 20%. Svih 80% kao jedan ispoljava načela postojeće Državne forme i Državnog poretka, dok je samo 20% koji kako ćemo dolje navesti ispovjedaju protivna načela tj. samostalnu Hrvatsku, za Kralja proglašuju Mačeka i. t. d. i. t. d.

Pitamo se kome ova zabrana pogoduje ili većini ili neznatnoj manjini koja je protiv postojeće Državne forme?

Otvoreno izjavljujemo, da je ova zabrana ogorčila sve Jugoslavene.

Mi ponovno ispoljavamo Jugoslavensko i državno jedinstvo, što je naslovu vrlo dobro poznato što smo dokazali našim lojalnim radom, pa se čudimo odakle i na čiju intervenciju postadosmo rušitelji javnog reda i mira?

Zar mi nesmetamo rušiteljima javnog reda i mira, zar mi nesmetamo razbijačima i teroristima, zar mi nesmetamo onima koji šire mržnju protiv svega što je Jugoslavensko i što je svakom Jugoslavenu najsvetije, a za takova nasilja, izazove, uvrede i. t. d. poznato je i naslovu, a između stotina koji su se dogodili samo od meseca oktobra 1935. navešćemo samo ovo nekoliko.

1.) U opštinsku dvoranu postavljen je Hrvatski grb, a skinut je natpis *čuvajte Jugoslaviju*. Ovaj natpis je postavljen nakon dulje vremena i na energične proteste javnosti, dok se taj protuzakoniti i izazivački grb nalazi još i danas.

2.) Na rođendan Njegova Veličanstva Kralja nije osvjetljena opštinska i vatrogasna zgrada.

3.) Na 25. decembra katolički božić nisu se pjevale Božićne pjesme rimokatoličke crkve i pozdravljalo hvaljen Isus već se je urlalo po mjestu i izazivalo pobožne i moralne Jugoslavene a osobito pravoslavne sa živila slobodna Hrvatska, dolje Vlasi, dolje Jugoslavija, živio Kralj Maček, dolje Srbija, dolje kvočka sa pilićima, dolje Kralj, a u večer se je ova demonstracija i izazov završio u Hrvatskoj čitaonici.

4.) Oko 6. decembra 1936 pod vodstvom penzionisanog kapetana Ivana Murkovića a pod Hrvatskom zastavom išla je rulja na doček po zakonu o zaštiti Države Amnestiranog osuđenika Nikolu Murkovića i celim putem se klicalo i deralo živili Hrvatski mučenici, živila slobodna Hrvatska, živio kralj Maček itd.

5.) Na 1. januara 1936 dolazio je amenstirani Ustaša Luka Hećimović kojeg je na stanici pod više Hrvatskih zastava dočekala frankovačka rulja, dopratila ga urlikanjem u Vatrogasni dom i Hrvatsku čitaonicu kličući samo slobodnoj Hrvatskoj, kralju Mačeku, Hrvatskoj Vojsci, a Hećimović sa balkona govorio između ostalog »Borili smo se za slobodu i izvojevali smo ju«.

6.) Čerka Luke Adžije trgovca pjevala je na cesti »Daj mi pušku od dva metra da ubijem Kralja Petra«.

7.) Krune sin Stjepana Grozaja hotelijera pjevao je »Maček, Maček, daj mi pušku od dva metra da ubijem Kralja Petra«.

Jesu li ova djeca naputili četnici ili frankovci?

8.) Na 1. januara činovničko-frankovačka djeca i gimnazijalci nasiljem su skidali sokolskom podmlatku značke.

9.) Na proslavi 100-godišnjice Hrvatske himne klicalo se slobodnoj Hrvatskoj i Mačeku, a djeljene i silom prikopčavane Hrvatske trobojnice, a sa njima su se kitili i državni činovnici.

10.) U posjedu Joze Adžije kovača izazivača i Mačekova agitatora nađena je i zapljenjena vojnička puška.

11.) U Ličkom Osiku ubili su teroristi jednog žandarma i jednog ranili. To je zavjera antidržavnika.

12.) Na 10. januara iz bolnice je pokopan na rimokatoličkom groblju Ilija Zaja izazivač, razbijač, frankovac sa Udbine. Nošene su Hrvatske zastave, proglašen Hrvatskim mučenikom, klicalo se slobodnoj Hrvatskoj, urlalo, izazivalo da je sramota bila za svakog Hrvata, koji zna što je sramota.

13.) U Smiljanu se pjeva Vjetar piri Hrvatska se širi kiša pada Srbija propada, psuju Vlašku mater, vređaju Njegovo Veličanstvo Kralja i Kraljicu Majku na najbezakunitiji način, kliču Italiji, tukli su Jugoslavena Milašinović Simu i Marasa Jakova akoprem su katolici, polupali su prozore, psovali mater Vlašku itd.

14.) Na 17. januara napala je organizovana banda terorista na kuće rimokatolika Jugoslavena Brkljačić Petra, Frković Ante, Branka Stankovića i drugova, polupali prozore i pretili ubistvom.

15.) U Brušanima kod crkve svake nedjelje pjeva se samostalnoj Hrvatskoj, »Italija naša nada nemoj tugovati mi Hrvati spremamo se za te život dati.« Kad se Maček iz Ženeve vrati djelit će se Srbi i Hrvati.

16.) U tim selima organizuje se hrvatska omladina oružana noževima i vatrenim oružjem, prijete se izazivaju i tuku Jugoslavene.

17.) Kad je došao u Gospić najveći Jugoslavenski izdaica, organizator Ustaša Andrija Artuković, dočekan je sa klicanjem živio Artuković živio Pavelić i Perčec, hrvatske ustaše, slobodna Hrvatska kojem izazivanju nije bilo kraja. Sve frankovačko-komunističke-klerikalne kuće bile su više dana okićene Hrvatskim zastavama a organizovana omladina išla je po kućama Jugoslavena katolika i silila da u znak narodnog veselja izvjesi Hrvatske zastave, a tko to ne učini biće strogo kažnjen. Da ironija bude veća uzela su učešća i školska djeca.

Artuković se pojavljivao masi terorista sa riječima »Braćo Hrvati, donosim Vam slobodnu Hrvatsku, u kojoj će biti gospodari samo Hrvati, a drugi niko ne itd.

Što znači Artuković za Jugoslavene i kako je okrvorio srce svakom Jugoslavenu i kako radi protiv Jugoslavije valjda je i vlasti poznato i kako od ovakog izdaice provokacije moraju snositi Kralju i Jugoslaviji najadani svjesni Lički narod izuzev ono malo terorista, frankovačkih telića, a to sve na oči vlasti.

Možemo li dalje ostati ravnodušni?

18.) Po smrti Karla Brkljačića, koji je ubijen od Steve Pejnovića izrodila se ponovo demonstracija, a ne iz žalosti već iz političko izazivačkih motiva proglasili su tobož narodnu žalost silili da se vješaju crne zastave i na taj način izazivaju i sile tobože na žalost građane. Takove pojave u Gospiću pojavljuju se

često za nekim hrvatskim žrtvama i mučenicima te na račun toga mirne i poštene Jugoslavene teroristu.

Ovakovih terora i ispada imade dnevno a ima ih stotina u što se tobož kao neodgovorni elementi upotrebljavaju i školska djeca.

19.) U kući matere zloglasnog Nikole Oreškovića ustaše koji je prebjegao u Italiju organizovani su »Križari«, a pod vodstvom Državnih nastavnika. Članovi su većinom djeca, koja tamo separatistički zatrovana izlaze na ulicu i truju drugu djecu i građane.

Šta je cilj Križara, valjda je i vlasti poznato?

20.) Postoji organizacija propalih tipova pod firmom »Hrvatski omladinci« koji prave teror nad Jugoslavenima, a oboružani su noževima i revolverima.

21.) Gdje padaju veće antidržavne i antijugoslavenske izjave kao u vatrogasnom domu i Hrvatskim čitaonicama?

22.) Osnivaju se usuprot postojećeg zakona nova plemenska društva kao Hrvatska čitaonica u Budačkoj ulici, Lički Osik, Bilaj—Ribnik itd.

23.) Ovo je sve kao i mnogo drugih slučajeva poznato policijskoj vlasti a kako nam je poznato za sva kriminalna i policijska delikta odmjereni su neznatni ili nikakve kazne, a i određene u vrlo malom broju su izvršene.

Pitamo se jesu li to izazovi koji su u interesu očuvanja javnog reda i mira i stišavanja političkih strasti pa ta sva društva ponavljaju teror dnevni.

24.) Neka se navede za našu organizaciju pa i za jednog člana naše organizacije, da je pravila nered, izazov i političku strast. Naprotiv smo se uvijek uzdržavali od toga da pravimo neugodnosti imajući vjeru u vlast i njen autoritet.

25.) Istina je da je Stevo Pejnović član četničke organizacije u Smiljanu ubio zloglasnog razbojnika i robijaša Marka Uzelca fašističkog agenta, i Karla Brkljačića. Kako svako ubojstvo i svaki kažnjivi čin osuđujemo i žalimo tako i ovaj.

Stevo Pejnović svoje djelo priznaje, ali je to učinio kao Stevo Pejnović iz čisto ličnih obračunavanja, a ne kao četnik ili ovlašten na to od četničke organizacije, a najmanje naše Gospićke organizacije kojoj on i nije član.

U ostalom sud će da izvede stvar na čisto.

Ako je naše djelovanje raspušteno moguće radi ovog čina pitamo se kako i zašto?

26.) Vlasti je kao i nama poznato, da su u ustaškoj aferi i u mnogo drugih antidržavnih poduzeća dakle za najglavnije delikte izdaje osuđeni mnogi članovi vatrogasnog društva, Hrvatske omladine, Hrvatske čitaone itd. no radi toga nije nijedno ovo društvo po vlasti raspušteno dapače i danas su njihove prostorije leglo ovakovih elemenata.

27.) Nastaje pitanje zašto se ovakove pojave ne događaju u drugim Ličkim srezovima osim u Gospiću i Perušiću, ako prem i u tim srezovima postoje četničke organizacije.

Mi smo ovdje samo u vrlo malom broju od onih što se događaju dokazali izazove, napadaje antidržavnih izjava i rad od strane 20% frankovačko-komunističkih elemenata koji neće reda i poretka u Jugoslaviji, koji teroristu sve poštene ljude i iskrene nacionalne Jugoslavene samo da naprave nered, nezadovoljstvo i metež u Državi. Usuprot što bi mi svi morali reagirati, na sve ovo ostali smo posmatrači sa pouzdanjem u Državnu vlast, da će napraviti reda, pa nas se evo kao takove rastura.

Molimo da se ova naša žalba podnese Savskoj Banovinskoj upravi u Zagrebu, koju molimo da rešenje Sreskog načelstva u Gospiću kao protu zakonito dokine i naše pošteno patriotsko Jugoslavensko djelovanje povrati.

U Gospiću 17. aprila 1936.

Četničko udruženje
Pretsjednik
Antolčić²

AH, SB, pov. II, UO, br. 2357/36, kut. 385.

¹ Vid. dok. 28.

² Josip Antolčić

30

17. IV 1936.

Izvještaj predstojništva gradske policije o četničkom udruženju u Vukovaru

.....
Predstojništvo gradske policije u Vukovaru
Pov. Broj 401/36. god.

Vukovar, 17 aprila 1936. god.

Predmet: Četničko udruženje
— organizacija i delatnost
udruženja i članova.

Na Pov. II. D. Z. Broj 2354/36. od 17. IV. 1936.

Kr. banskoj upravi savske banovine
Otek za D. Z. II. Pov.

Z a g r e b

Pozivom na gornje naređenje čast mi je izvestiti, da na području grada Vukovara postoji od godine 1931. pododbor »Četničkog udruženja« kome je na čelu predsednik g. Milan Radosavljević, đeneral u penziji i rezervi, a pododbor se sastoji od 95 članova uglednih građana iz samog Vukovara i njegove najbliže okoline. Ovaj pododbor je podružnica centralne uprave »Četničkog udruženja«, kome je na čelu vojvoda Kosta Pećanac, a čije je sedište u Beogradu.

Pododbor četničkog udruženja u Vukovaru ima svoju zastavu od 1934. godine. Oružjem nije nikada raspolagao i to od svog formiranja pa do danas, već je kod svih priredaba ovaj pododbor posuđivao oružje bilo kod ovog Pretstojništva, ili kod streljačke družine Sokolskog društva.

Članovi na čelu uprave, kao i ostali članovi pododbora, jesu većinom najugledniji građani iz Vukovara i okoline i to kako pravoslavni, tako i katolici, a svojim dosadanjim kao i ranijim radom i držanjem, dali su organizaciji patriotsko-rodoljubivi karakter. Članovi pododbora držali su se vazda svog idealnog cilja i zadatka u duhu svojih pravila, podizanjem nacionalnog ponosa, svesti o državi, rodoljublja i viteštva, tako, da do danas svojim uzornim radom nije izazivana kod građanstva plemenska mržnja, ili da je dolazilo do bilo kakovih nepoželjnih demonstracija i incidenata od strane četnika.

Na području grada Vukovara ne postoji ni jedna druga Četnička organizacija sem gore navedene.

Ovo Pretstojništvo ima stalno u vidu naređenja Kr. Banske uprave Strogo Pov. Broj: 677/34, 1262/35 i 1502/35, pa u koliko bi se kod Četničke organizacije ukazala nekorektnost u djelatnosti bilo u kom smislu, ili primetio izazovni stav članstva prema građanstvu, obavestiće odmah Kr. Bansku upravu sa eventualnim predlogom, da im se dalji rad onemogući.¹

Gornji izveštaj dostavljam s molbom na nadležnost.

Pretstojnik gradske policije:²

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Pododbor Četničkog udruženja u Vukovaru je postojao od 1931, ali neprijavljen. Prijavljen je vlastima 5. ožujka 1933. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, dopisi Predstojništva gradske policije u Vukovaru, 3. III 1933. i 18. VI 1936). Ovo udruženje je bilo aktivno i početkom 1937, kada je imalo 20 članova. (AH, SB, pov. II, DZ, br. 5807/37, kut. 1656, izvještaj Predstojništva gradske policije u Vukovaru, 18. II 1937).

² Potpis nečitljiv.

31

18. IV 1936.

Sresko načelstvo u Grubišnom Polju daje podatke o četničkoj organizaciji

Načelstvo sreza grubišnopoljskog
Pov. broj 350/1936.

Grubišno Polje, 18. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci.

Na Pov. II. broj 2354 od 14 aprila 1936.

Kr. Banskoj upravi
Upravnom odeljenju II Pov.,

Z a g r e b

Na teritoriji ovoga sreza postoji četnička organizacija u selu Pavlovcu, koja broji 49 članova — zemljoradnika iz sela Pavlovca, Vel. Grđevca i Zrinjskih brda. Ova organizacija postoji od meseca novembra 1934 godine. Predsednik udruženja je Bosanac Glišo, ratar iz Pavlovca, a sekretar je Bosanac Đuro opštinski pisar i ispitani opštinski bilježnik i blagajnik iz Vel. Grđevca. Predsednik i sekretar kao i svi članovi udruženja ispravnog su moralnog i političkog vladanja. Udruženje ne poseduje nikakvog oružja. Imade svoju društvenu zastavu. Članovi udruženja nisu do sada pravili nikakvih ispada. Društvo ne razvija apsolutno nikakav rad, već postoji samo formalno.

Pošto ovo udruženje ne ispunjava niti pokušava polučiti cilj i zadatak, koji mu je pravilima određen, predlažem, da se ovo udruženje raspusti.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitljiv.

18. IV 1936.

Sresko načelstvo u Podravskoj Slatini daje podatke o četničkoj organizaciji

Načelstvo sreza slatinskog

Pov. Broj: 382-1936.

Podr. Slatina, 18. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci.

Na Pov. II. D. Z. broj: 2354-36.

Kr. banskoj upravi savske banovine
upravno odelenje II. Pov.

Z a g r e b

Savezno sa gore citiranim naređenjem naslova izvešćuje se sledeće:

Na području ovoga sreza postoje sada dve četničke organizacije i to u selu Donja Bukovica (Opština Nova Bukovica) i u selu Pušini (Opština Sl. Drenovac). Obe organizacije postoje od decembra meseca 1934 godine.

Spomenute organizacije broje svaka oko 20 članova. Članovi organizacije jesu seljaci dobrog moralnog i političkog vladanja a isto tako i članovi uprava.

Spomenute organizacije nisu od svoga postojanja razvijali nikakav naročiti rad, a od oktobra prošle godine, kada je zabranjeno djelovanje četničkoj organizaciji u P. Slatini i Petrovcu (opštine N. Bukovica), nerade apsolutno ništa.

Izgleda da su postojeće četničke organizacije u D. Bukovici i Pušini obustavile svoje djelovanje uopće iza kako je zabranjeno delovanje četničkoj organizaciji u P. Slatini i Petrovcu — smatrajući da se zabrana delovanja odnosi i na njih.

Umoljava se gornje uzeti na znanje.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitljiv.

18. IV 1936.

Sresko načelstvo u Vukovaru izvještava o stanju četničke organizacije

Sresko načelstvo Vukovar

Pov. broj 459/36.

Vukovar, 18. aprila 1936. g.

*Predmet: Četničke organizacije,
podaci.*

Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine

Upravno odeljenje

Z a g r e b

U vezi naređenja Pov.-II-Br. 2354-35 od 14. aprila 1936. god. čast je ovome načelstvu dostaviti sledeći izveštaj:

Četničkih pododbora na teritoriji ovoga sreza ima šest, a čije je glavno mesto sedišta odbora Beograd, a na čelu odbora je vojvoda Kosta Pećanac. Pododbori se nalaze u :Podrinju, Adi, Palači, Silašu, Mlaki i Borovu.

Markušički pododbor je sa sedištem u Podrinju, na čelu pododbora se nalazi Živković Vasa građevinar iz Šodolovaca, i pododbor ima još 32 člana.

Pododbor sa sedištem u Adi ima 16 članova, na čelu se nalazi Dmitrašinić Čedomir upravitelj škole u Adi.

Pododbor u Palači ima 22 člana, na čelu se nalazi Ardalić Mladen kao pretsednik, po zanimanju zemljoradnik iz Palače.

Pododbor u Silašu ima 37 članova, pretsednik pododbora je Samardžić Blažo zemljoradnik iz Silaša.

Pododbor u Mlaki ima 21 člana, pretsednik pododbora je Čipalo Milan zemljoradnik iz Mlake.

Navedeni pododbori nalaze se svi pet na kolonijama opštine Koroga i Markušica, osnovani su svi 1933. godine.

Svi navedeni članovi, kako pretsednici pododbora, tako i ostali, po zanimanju su skoro svi zemljoradnici, koji se vode samo na papiru, jer stvarno nisu radili aktivno u udruženjima, pošto su zauzeti sa svojim poslovima, a upisali su se u udruženje, samo da bi imali ma kakve koristi od države, pošto su većim delom siromašni.

Sami članovi odani su vladinoj politici, te su moralnog i političkog vladanja dobrog, među njima nema lica koji bi ma u kom pogledu radio protivu današnjeg stanja.

Pododbor Borovo, ima 34 člana sa pretsednikom Nenezić Đurom rade-
nikom tvorice »Bata«.

Ovaj pododbor ima i svoju zastavu, kojoj je kumovao Maksimović Toma direktor fabrike »Bata«, a isti potpada pod odbor čije je sedište u Beogradu.

Članovi ovoga pododbora su takođe potpuno ispravni kako u nacionalnom, tako i u političkom pogledu, a ovaj pododbor radio je nešto u ovoj godini u pogledu razvijanja nacionalne svesti, te je to i privuklo veći broj Hrvata u pododbor, kao i ostalih.

Ni jedan od navedenih pododbora nema kod sebe niti kod članova ma kakvog oružja niti municije, već kada im treba, oni pozajmljuju za svetkovine od streljačkih družina, po odobrenju Komandanta Sremsko-Mitrovačkog vojnog okruga, za svaki slučaj posebnom molbom.

Pododbor je osnovan 1929. godine.

Dostavljajući prednje, čast je potpisatom izvestiti, da ovo načelstvo stalno vodi računa o naređenjima te Kr. banske uprave Str. Pov. Br. 677/34., 1262/35 i 1502/35, pa će u eventualnom slučaju i dostaviti svoj predlog, po pitanju rasturanja pojedinih pododbora.

Prednje se dostavlja s molbom na nadležnost.

Sreski načelnik: uz.¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitljiv.

34

19. IV 1936.

Sresko načelstvo u Pakracu daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Pakracu
Pov broj 477—1936

Predmet: Četničke organizacije,
podaci

Kr. Banskoj upravi Savske banovine
Upravno odelenje

u Zagrebu

U vezi tamošnjeg naređenja Pov. II. broj 2354 od 14. aprila t. g. izveštava se sledeće:

U srezu Pakrac postoje tri četničke organizacije i to u mestima Pakrac, Kukunjevac i Bučje.

1.) Pododbor udruženja četnika u Pakracu osnovano dne 8. IV 1935. kada su mu i pravila odobrena. Pododbor broji 38 članova od tih su 13 iz Pakraca a ostali su iz općine Dragović u glavnom iz sela Kusonja. Proti članova ovoga udruženja ne predleži ništa. Njihovo je moralno i političko vladanje do danas bilo dosta korektno. Rad ovoga udruženja u prošlosti kao i sadašnjosti nije mnogo zapažen jer se ograničavao na držanje sednica uprave i godišnje skupštine kao i proslave Krsne slave udruženja. Članovi udruženja pripadaju u glavnom nižem staležu sa slabim društvenim ugledom, pa se od istih nemože očekivati neki svesni rad koji bi poslužio cilju predviđenim pravilima.

Na čelu ovoga udruženja je Vujović Jovan činopojac arhivski činovnik srp. prav. eparhije konzistorije čovjek dosta nemirna duha politički pripada

Jug. nar. stranci, smutljiv, zajedljiv i prkosljiv koji kroz politiku i četničko udruženje hoće da ispliva na površinu. U građanstvu je prilično nepopularan. Tajnik četničke organizacije je Antun Gavranić poštanski listonoša također nemirna duha i kavgadžija. Blagajnik je Basta Milan poslužitelj eparhije a odbornici Prodanović Luka poslužitelj srpske štedionice u Pakracu, Drakulić Filip krznar, Kukić Miloš poslužitelj dr. učit. škole, Maletić Stjepan grobar, Sudar Ivan želj. službenik, Grujić Jačim seljak iz Kusonja, Bijelac Milan seljak iz Kusonja, Milanović Petar iz Šeovice, Bosanac Mirko seljak iz Kusonja i Ratković Đuro seljak iz Kusonja. Ostali su članovi niži želj. nameštenici, dnevničari i seljaci.

2.) Četničko udruženje pododbor Kukunjevac postoji od 11. X 1934. Broji 36 članova. Na čelu mu stoji pretsednik Krajnović Spasoje, potpretsednik Tomašević Mile i sekretar Brkanac Milan, sva trojica su seljaci, a vladanje im je kako moralno tako i političko korektno. Od članova slabiji su moralnih i političkih kvalifikacija njih četvorica i to Stulić Stevo, Vukobratić Nikola, Katić Sava i Čule Simo. Njih u organizaciju nisu doveli neki nacionalni ideali, već prljavi i sebični računi kako bi vršili ne samo na članove nego i na ostale mirne građane izvestan teror. U ovoj organizaciji nije sve u redu jer se članstvo međusobno gloži i svađa. Sama organizacija je danas i ako je u čisto pravoslavnom mestu vrlo nepopularna i nikako ne deluje.

3.) Pododbor četničkog udruženja za kralja i otadžbinu u Striježevici opć. Buče koja je organizacija osnovana 1935. god. a broji 49 članova.

Ovu organizaciju je osnovao Ivanović S. Mirko učitelj iz Striježevice a na čelu iste nalazi se kao pretsednik Vujasinović Milivoj zemljoradnik, bivši dobrovoljac i član ovo opštinske uprave, inače ugledan i karakteran čovjek, čistoga predživota a u političkom pogledu ranije je bio radikal a sada još nije posle petomajskih izbora nikuda opredelio se, te u glavnom simpatije manje više sve nacionalne stranke. Drugi funkcioneri su: potpretsednik: Majstorović Ilija iz Šeovaca, sekretar i blagajnik Berić Božo i članovi Kozar Lazo iz Mrkoplja i Dragaš Stojan iz Amatovca, koji su sve poštene i ispravni ljudi, ranije su bili samostalci a danas samo nacionalno orjentisani.

Članovi društva su svi ispravni ljudi te su oni koji su bili krivično osuđivani zbog kriminalnih stvari odbijeni od primića u društvo.

Delatnost ove organizacije u glavnom se je sastojala u kulturno odgojnom pravcu i razvijanju nacionalne svesti kako kod samih članova tako i čitava kraja, te je karakteristično da se u javnosti za ovu organizaciju zapravo ni nezna, jer se i sami pojedinci neisprsavaju i ne reklamiraju kao što je običaj kod ovakvih organizacija u kojoj su članovi pretežno seljaci. Do sada bilo organizacija bilo celina bilo koji pojedinac član nije došao u sukob sa nikim a ni sa vlastima a prema svima, pa i onima koji nesimpatiju četnike pokazivali su ne samo tolerantnost već i poštovanje. A to sve zato što je stvarni duhovni vođ ove organizacije učitelj Ivanović i pretsednik Vujasinović koji članove uče i odgajaju u sasvim drugom t.j. korisnom i pozitivnom pravcu odvrćajući članove od svake nepromišljene akcije, a k tome učitelj Ivanović obzirom na teže uslove njegova kraja za kojim kulturnim radom među narodom; nemogući osnovati koje drugo kulturno ili viteško društvo osnovao je *Četnike* samo da dođe lakše do odanih i dobrih članova sa tendencijom da dođe samo lakše do cilja i zbilja članovi ove organizacije pročitali su više knjiga iz školske knjižnice i novina za 9 mjeseci opstojanja nego svi ostali seljaci tamošnjeg kraja za 10 godina.

Prema napred izloženom mišljenju sam da Četnička organizacija u Striježevici nije štetna po više narodne i državne interese, jer je njeno delovanje naprotiv korisno, no obzirom na današnje političke prilike ipak se predlaže da se ova organizacija raspusti da nebi u buduće u nju zašli novi članovi koji bi svojim radom bili štetni i koji bi samu organizaciju kompromitovali, a navala novih članova oseća se a među ovim ima i onih koji žele da postignu drugi cilj.

Na osnovu napred izloženoog smatram umesnim, da se ove tri organizacije udruženja četnika u ovom srezu u interesu mira i poretka raspuste, jer su u većini slučajeva naročito pojedini članovi na račun i za račun ove organizacije vršili nezgodne ispade koji su mogli imati i težih posledica.

Pakrac dne 19. IV 1936.

V.d. sreskog načelnika
Pol. upr. sekretar:¹

AH, SB, UO, pov. II, br. 2354/36. kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

35

19. IV 1936.

Sresko načelstvo u Vojniću daje podatke o četničkoj organizaciji

.....
Sresko načelstvo Vojnić

Pov. broj: 491/1936.

Vojnić, dne 19. aprila 1936.

Predmet: Četnička organizacija

— podaci.

Na pov. II. broj: 2354 od 14. IV 1936.

Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine
Upravno odelenje II

u Z a g r e b u

Čast mi je po predmetu izvestiti:

1.) Na ovdašnjem području postoje još četiri četničke organizacije i to: u Vojniću, Skakavcu (opština Vukmanić), Tušiloviću i Perjasici.

2.) Četnička organizacija Vojnić osnovana je 25. 11. 1934. te ima 45 članova, u Skakavcu osnovana je 20. 3. 1935. sa 31 članom; u Tušiloviću osnovana je 13. 1. 1935. sa 20 članova; za Perjasicu nema podataka.

3.) Pretsednik Četničke organizacije Vojnić jeste Korać Dragan, opštinski pisar u Vojniću.

Pretsednik Četničke organizacije Tušilović jest Opačić Miloš, zemljoradnik iz Brezove glave.

Za Četničke organizacije Skakavac i Perjasicu nema podataka.

4.) Sve navedene četničke organizacije postoje po dobivenim informacijama samo na papiru, nemaju oružja te se članovi ne pojavljuju u javnosti u uniformi, pošto ih nemaju.

5.) U pogledu moralnih i političkih kvalifikacija članova pomenutih organizacija odnosno članova uprave do sada nije bilo prigovora.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

19. IV 1936.

Sresko načelstvo u Novskoj izvještava o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Novskoj

Predmet: Četničke organizacije

Broj: Pov. 504/1936.

Novska, dne 19. aprila 1936.

— podaci

Na broj: Pov. II. 2354/1936. od 14. aprila 1936.

Kr. banskoj upravi savske banovine
Upravno odjeljenje Pov. II.

Z a g r e b

Izvještava se, da na području ovoga sreza postoje svega dve četničke organizacije i to u Jasenovcu i u selu Jazavici, općine Rajić.

Organizacija u Jasenovcu postoji od mjeseca septembra 1934. godine, a organizacija u Jazavici od 15. februara 1935. godine.

U *Jazavici* na čelu iste stoji poznati čiča Karla Kovačević, bivši narodni poslanik i Potpredsednik narodne skupštine. Isti je ugledan seljak, ozbiljan i trezven. Pre 6. januara 1929. godine pripadao je bivšoj HSS, a poslije 6. januara 1929. godine prišao je režimu. Pripadao je i pripada J. N. S.

Organizacija ima 28 članova. Svi su članovi kako u moralnom tako i u političkom pogledu ispravni.

Ova organizacija stvarno i ne postoji, te dapače ne drži više niti sjednice a niti skupštine.

Nikakav njezin rad niti u 1935. a niti 1936. nije primjećen.

U *Jasenovcu* na čelu udruženja stoji kao pretседnik Bosnić Dušan, nadziratelj željezničke pruge, kao potpredsednik Bačić Milan, ratar a kao odbornici: Drača Milan, lugar državne šumske uprave, Vukić Ilija, kovački majstor, Srdanović Sredoja, Kotur Lazar, Trivunčić Živko, Mikić Ljubomir i Sestanović Milan, svi ratari iz Jasenovca.

Sva ova lica u moralnom i u političkom pogledu ispravna su sem Trivunčić Mije, koji je poznat kao izazivač i opasan za političke protivnike.

U 1935. godini od rada te organizacije primjećeno je jedino, da su prilikom rođendana Nj. Vel. Kralja i na Đurđev dan priredili manifestaciju kroz mjesto Jasenovac, jašeći na konjima i kličući: »Živio Kralj, živio Kosta Pećanac, živili četnici i t.d.« Ove povike naročito su uzvikivali pred kućama istaknutih Mačekovaca.

U 1936. godini nikakav rad te organizacije nije zapažen, i čini se, da je i ova organizacija u tihoj likvidaciji kao i ona u Jazavici. Broji 35 članova protiv kojih ništa ne predleži.

Ukratko ni za jednu a ni za drugu organizaciju ne može se reći da je prekoračila svoj statutarni krug ili inače postupila protiv državnog ili društvenog poretka, ali je primjećeno da njihovo postojanje izazovno i provokatorski djeluje na političke protivnike t.j. Hrvate Mačekovce.

Što se tiče oružja i uniforma niti jedna od ovih organizacija nema ni jedno ni drugo, sem što pojedinci imaju svoje privatno oružje kao lovačke puške i samokrese na koje imaju propisane oružane listove kao i ostala građanska lica.

Konstatuje se ali, da ni prva a ni druga organizacija odnosno uprava ovih organizacija nije, kako to propisuje odredba § 6. Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima saopštila ovome Načelstvu niti u 1935. a niti u 1936. godini pismenim podneskom izabrane članove uprave, pa se baš radi toga, jer nisu izvršile postojeće odredbe Zakona o udruženjima, zborovima i dogovorima, predlaže, da se konačno formalno i raspuste.

Na taj način umanjiti će se razlog trvenja i plemenske omraze između Hrvata i Srba u pomenutim mjestima, jer je opšte poznato, da su četničke organizacije među Hrvatima omražene i da provokatorski djeluju, a to nije poštedilo niti ova mjesta.

Sreski načelnik¹

AH. SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

37

Predstojništvo gradske policije u Varaždinu daje podatke o četničkoj organizaciji

19. IV 1936.

Pretstojništvo gradske policije u Varaždinu
Pov. broj 489/36

Varaždin 19. aprila 1936

Predmet: Četničke organizacije,
podaci

Kr. banskoj upravi savske banovine
Upravno odelenje Pov. II.

Z a g r e b

Na naređenje Po. II broj 2354/36 od 14. aprila 1936. u gornjem predmetu, čast mi je izvestiti sledeće:

U ovom gradu postoji od februara 1935. godine Pododbor četničkog udruženja, koji sada broji po spisku odnosno prema predanim pristupnicama 42 člana. Članovi su iz grada Varaždina (naime tu su nastanjeni) zatim iz Ludbrega, Petrijanca, Čakovca, Varaž. Toplica, Dol. Lendave i Novog Marofa ima nekoliko članova.

Na čelu pododbora su: predsednik Vanić Milan, arhivar sreskog načelstva u Varaždinu, potpredsednik Smiljan Viktor, zubotehničar iz Varaždina, sekretar Frntić Dragutin, student prava iz Poljane kraj Varaždina, administrator Mioković Đuro, poreski izvršioc kod poreske uprave u Varaždinu, blagajnik Stanisavljević Mile, poreski izvršioc iz Varaždina. Članovi odbora su još: Obran Mato, gostioničar iz Varaždina, Kovačić Stjepan, poreski izvršioc kod poreske uprave u Ludbregu, Vađon Stjepan, kino-operater, Koltok Mihajlo, službenik Doma nar. zdravlja, svi iz Varaždina.

Pretsednik udruženja Vanić je Srbin, ratni dobrovoljac, nacionalan, ali slabih moralnih kvalifikacija i bez ikakvog ugleda. Ostali članovi uprave su mlađi ljudi, nacionaliste, koji ranije nisu ni bili pristaše političkih partija, ali su bili pristaše 6 januarskog režma. U moralnom pogledu ne može im se ništa konkretno prigovoriti, nisu bili kažnjavani niti je koji od njih odgovarao za nečasno djelo, ali su svi neugledni ljudi koji ne uživaju simpatije ni jednog dela građana.

To isto vredi i za ostale članove udruženja sa područja ovog grada, dok za ostale koji nisu odavle, ova policija nema podataka.

Odnosna organizacija nije razvijala nikakav rad, ali isto tako nisu članovi udruženja otkako im je dozvoljen rad došli u sukob sa zakonskim propisima niti su se građani na njih žalili, sem što je Mioković Đuro, poreski izvršioc, iz Varaždina dana 11. aprila t. g. zabavljajući se u gostioni Kušter Julija na sajmištu (periferija grada) kako se naknadno ustanovilo, opalio jedan metak iz revolvera u gostioni. Kako za revolver nije imao dozvole, revolver mu je oduzet a on je kažnjen radi oružanog prekršaja i posebno radi izgreda, te osim toga je obavešten njegov nadležni starešina. Mioković nije nikog izazivao niti je došlo do kakovog sukoba. Za druge članove udruženja nije se moglo ustanoviti da poseduju oružje.

Iako članovi ove organizacije nisu pravili nered niti ma čime se ogressili o zakonske propise, samo postojanje udruženja stvaralo je od prvog dana njihovog postojanja zlu krv među građanima. Građani ih mrze, jer ih smatraju za uzročnike svega što nije dobro i za velike neprijatelje hrvatstva. Posle ubijstva Brkljačića veliki deo građana je strahovito ogorčen na četnike, a kako građani ne znaju tačno prave članove ovog udruženja, sumnjiče i druge nacionalne građane koji nemaju nikakove veze sa četnicima.

Premda su četnici mirni i izbegavaju sve što bi moglo dati povoda za sukobe i fizička obračunavanja, ipak je na strani hrvatskih separatista i omladinaca takovo raspoloženje, da može svaki čas doći do napadaja na četnike, a ti napadaji mogu imati vrlo teške posledice ne samo za pojedince nego i za opštu stvar.

Radi toga, mišljenja sam, da naslov izvoli što pre doneti rešenje o raspuštanju Pododbora četničkog udruženja u Varaždinu u javnom interesu, jer će taj i takav gest u mnogome umiriti uzbuđene duhove na drugoj strani i pridoneti koliko-toliko smirenju duhova i političkih strasti.¹

Pretstojnik gradske policije:²

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ U kotaru Varaždin, jedino je u Kelemenu, u općini Jalžabet, travnja 1935, konstituirano četničko udruženje sa 13 članova. Glavni odbor u Beogradu odobrio je njegov rad 19. V 1935. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2615/35, prijepisi Zapisnika konstituirajuće skupštine i dopisa Glavnog odbora Udruženja četnika). Sreski načelnik u Varaždinu je u izvještaju 19. IV 1936. isticao da ovaj »pododbor nije do sada nikako djelovao, već postoji samo na papiru«. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36).

² Potpis nečitljiv.

19. IV 1936.

Sresko načelstvo u Đurđevcu daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Đurđevcu
Pov. broj: 530-1936.

Đurđevac 19. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije, podaci.
Na Pov. II. Broj: 2354-1936.

Kr ba.nska uprava
Upravno odeljenje II. — Pov.

Z a g r e b

U gornjem predmetu za područje sreza đurđevačkog predlažem ovaj izveštaj:

Pododbor četničkog udruženja postoji u Velikoj Črešnjevici, općine Pito- mača.

Ovaj je Pododbor propisno ovom načelstvu prijavljen u 1935. godini, sa 20. februara 1935. god.

Pododbor broji ukupno 17 članova. Pretsjednik je Trbojević Đuro, seljak iz Velike Črešnjevica, potpretsjednik je Stanić Leontije, seljak iz Male Čreš- njevica, sekretar je Venjamin Pavloski, paroh iz Male Črešnjevica, blagajnik Harar Stevo, seljak iz Velike Črešnjevica.

Protiv ovih članova nema ništa u moralnom ni političkom pogledu, kako ni protiv ostalih članova Pododbora.

Ovaj Pododbor nije pokazivao nikakove aktivnosti ni od obrazovanja a ni sada ne pokazuje, niti su članovi imali, ni imaju uniforme ni oružje kao takovi.

Ovaj je Pododbor obrazovan nastojanjem da širi nacionalnu svijest u ovom kraju a naročito u selima Velike i Male Črešnjevica i okolici gdje imade i brojnih mađarskih obitelji (73) a imade i Mađara naših državljana.

Na ovom području nazivaju pristaše dra Mačeka četnicima uopće sve one koji su glasali za vladinu listu Bogoljuba Jeftića na izborima 5. maja 1935. god. a i ostale jugoslavenski orijentirane. Tako imade i podnesaka da bi pojedinci u tim selima kao četnici imali oružje, ali se isto provedenim pre- tiesima nije pronašlo, a u koliko koji žitelj tih sela i posjeduje lovačku pušku ili revolver posjeduje je prema postojećim propisima.

Obzirom na lica tog Pododbora, koji ne razvija nikakovu aktivnost ob- zmirom na sadašnje opće političke prilike u ovom području, — nema razloga za pojedinačno raspuštanje ovog Pododbora (osim da dođe do općeg raspu- štanja četničkih Pododbora).

U koliko se ma što u njihovom radu nepravilno ili štetno po opće interese primeti odmah će se izvestiti sa potrebnim predlogom.

Osim ovog Pododbora u Velikoj Črešnjevici nema Pododbora na područ- ju sreza đurđevačkog, jedino je rađeno u proljeće 1935. god. na osnivanju takovog u Đurđevcu te su popisivani članovi ali do formalnog a ni faktičkog obrazovanja Pododbora u Đurđevcu nije došlo, pa ni do ikakovog rada u tom pogledu u Đurđevcu.

Moli se ovaj izveštaj primiti na znanje.

Sreski načelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 355.

¹ Potpis nečitak.

20. IV 1936

Sresko načelstvo u Karlovcu daje podatke o četničkoj organizaciji

Načelstvo sreza karlovačkog
 Karlovac
 Pov. No. 407
 20. IV. 1936.

Predmet: Četničke organizacije
 — podaci.

*Kraljevskoj banskoj upravi — Savske banovine
 Upravno odelenje*

Z a g r e b

U smislu naređenja Kraljevske Banske Uprave Pov. II, Br. 2354/36. g., —
 čast mi je podneti sledeći izveštaj:

Na području ovoga sreza postoji jedna četnička organizacija u Dugoj-
 -resi, koja postoji od 1931. godine, a sada broji do 15 članova. Ovoj je orga-
 nizaciji na čelu Mihelić Marko, mesar, kao pretседnik a blagajnik je Mraović
 Srđan, bravar. Navedeni, kao i članovi organizacije su dobrog vladanja i
 nacionalno ispravni i pouzdani, te bi se na njih moglo računati u ozbiljnim
 momentima, t.j. da bi mogli koristiti organima vlasti u slušaju nužde. Ovo
 po izveštaju žandarmerijske stanice u Dugoj-resi.

Ranije pozitivan i opšte koristan rad ove organizacije na nacionalnom i
 viteškom polju nije zapažen, a danas se po gotovu uopšte ne manifestuje ni
 u kome obliku i pravcu; organizacija postoji još, izgleda na papiru. O ovome
 je svojevremeno dostavljen izveštaj Ban. Upravi pod Str. Pov. br. 24 od 3.
 januara 1935. godine.

O korisnosti rada ovakve organizacije na području ovog sreza i potrebi
 njenog daljeg postojanja, *bez obzira na sadanje prilike*, nema ni govora. Ova
 organizacija *sa dosadanjom praksom, i radom na dosadanjem terenu*, — a
 svojoj državi — nema uopšte svoj »raison d'être«. Ona vrlo štetno deluje na
 raspoloženje i psihozu naroda i izaziva revolt kod svih ispravnih građana.
 Ovo naročito svojim »radom na terenu«, koji je gotovo uvek bio negativan
 i daleko od visokih nacionalnih ideala, *a ja tvrdim, protivan i ideji narodnog
 i državnog jedinstva i sloge i visokim državnim interesima*. Ovo tvrđenje
 potkrepljujem i time, da se članstvo ovakvih udruženja mahom regrutuje iz
 nižih slojeva, među kojima ima neosporno valjanih, poštenih i čestitih ljudi
 i ubeđenih i iskrenih rodoljuba i nacionalista, ali, koje je pokraj svih ovih
 kvaliteta lako zavesti na pogrešan put.

Moje je mišljenje i predlog, *da ovakve i slične organizacije ne treba
 uopšte odobravati, a i koliko postoje, da ih treba što pre rasturiti*. Od patrio-
 tizma ovakvih organizacija visoki državni interesi imaju skoro više štete nego
 li od anacionalnih i destruktivnih elemenata van granica Jugoslavije. Najzad,
 radom ovakvih neodgovornih elemenata, u koliko dođu do izražaja, podrivaju

se osnovi autoriteta državnih vlasti. Ovo u toliko pre, što se u narodu, naravno pogrešno, tumači, da su ovakovi elementi neka vrsta organa vlasti.

No, ako viši državni interesi iziskuju i uslovljavaju postojanje ovakvih organizacija i udruženja, moje je mišljenje, da bi rad i težnje takvih udruženja trebalo plasirati, prvenstveno izvan granica Jugoslavije, u koliko bi zato postojala potreba, ili, što je mnogo važnije, na unutrašnju i zagraničnu obaveštajnu službu, gdje bi njihovo polje rada, u koliko bi bilo predano i iskreno, bilo od neocenjive koristi, a ne štete kao do sada

Konačno, moje je mišljenje, da u jednoj državi i pravno uređenoj zajednici, organizaciji, gdje su funkcije pojedinih državnih vlasti i organa jasno precizirane i zakonom uslovljene, ne mogu dolaziti do izražaja prohtevi i želje trećestepenog izražaja i pojedinačni prohtevi.

Resume: Da su se sadanji četnici i njihovi vođi držali ranijih velikih ideja, pa najzad i sadanjih i sopstvenih pravila, ne bi se dogodilo, da četnici postanu negde »bauk«, a negde predmet za podrugivanje. I ne bi se dogodilo, da se najplemenitije žrtve, iz redova četnika — do 1912. god. —, koji su ginuli u tuđini (onda) za veliku ideju, sa pesmom na usnama — nesumnjivo još nedovoljno poznati heroji, pogrešno, upoređuju sa današnjim četnicima, koji na terenskom radu nemaju ničeg zajedničkog.

Smatram da se u ovim krajevima mora uzeti uobzir i politički imperativ, naročito danas, i ova organizacija ukinuti. Samo, da se ovo ne bi rđavo shvatilo, treba u svakom slučaju primeniti zakon i zakonske propise i očuvati autoritet vlasti i države u svima slučajevima gdje je državna intervencija potrebna i nužna.¹

Sreski načelnik²

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Prema izvještaju Predstojništva gradske policije, 18. IV 1936, u Karlovcu postoji pododbor četničkog udruženja od ožujka 1933, koji broji 33 člana. Međutim prema izvještaju iste ustanove od 11. lipnja 1936, četnički pododbor je osnovan u listopadu 1933. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385).

² Potpis nečitljiv.

40

20. IV. 1936.

Sresko načelstvo u Glini daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Glini

Pov. Broj: 374/36.

Glina, 20. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci.

Na Pov. II. — Broj 2354-26 od 14. IV 1936.

Kraljevskoj banskoj upravi savske banovine

Upravno odelenje II Pov.

Z a g r e b

Na naređenje naslova u gornjem predmetu izvešćuje se sledeće:

Na području ovoga sreza postoje od početka 1935. godine četničke organizacije u Jukincu, Malom Gracu i Klasniću.

Na čelu organizacija u Jukincu stoji opć. blagajnik Rade Ratković, koji je sa ostalim članovima uprave dobrih moralnih i političkih kvalifikacija. Organizacija broji 38 članova.

Na čelu organizacije u Malom Gradcu stoji Drekić Mile seljak iz M. Gradca, koji je sa ostalim članovima uprave dobrih moralnih političkih kvalifikacija. Organizacija broji 27 članova.

Na čelu organizacije u Klasniću stoji op. pisar Bjelić Damjan, koji je sa ostalim članovima uprave dobrih moralnih i političkih kvalifikacija. Organizacija broji 19 članova.

Odnosne organizacije do sada nisu razvijale nikakav rad, jer su tek u razvitku, pa budući da do sada nisu prekoračile svoj delokrug, to se predlaže, da se i nadalje tim organizacijama dozvoli rad.

*Sreski načelnik:*¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitljiv.

41

20. IV. 1936.

Predstojništvo gradske policije u Slav. Brodu daje podatke o četničkoj organizaciji

Predstojništvo gradske policije za grad Slav. Brod
Pov. br. 374. 1936.

Brod, dne 20. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije
podaci
Na Pov II. br. 2354-1936.

Kr. banskoj upravi Pov. II.
upravnom odelenju u

Z a g r e b u

Na naređenje od 14. aprila 1936. Pov. br. gornji čast je Predstojništvu ove policije izvestiti sledeće:

U augustu mes. 1935. god. nekolicina su članova bivšeg Četničkog udruženja »Četa Mrkonjić« u Slav. Brodu, koje je 1929. god. obustavilo djelovanje, zaključili dogovorno da obnove četničko udruženje u ovom mestu.

Za osnivanje ovog udruženja 2. septembra 1935. podnio je osnivački odbor ovoj vlasti propisno taksiranu prijavu i najavio održanje konstituirajuće skupštine, za 4. septembra 1935. Na skupštini je bilo prisutno oko 120 lica iz Slav. Broda, a opaženo je i nekoliko seljaka iz okolice Slav. Brodske. Birana je uprava, pa je kao predsednik izabran Perišić Milorad potpukovnik u penziji, za podpredsednika Biljčević Feodor kapetan u penziji, za sekretara Radovanović Petar trgovac i za blagajnika Vranešević Božo blagajnik crkvene općine i umirovljeni žandarmerijski narednik. Svi napred navedeni kao i ostali članovi privremene uprave u svakom pogledu su ispravni, a naročito zagrejske patriote i nacionaliste.

Međutim vrlo brzo kod osnivanja ovog Četničkog udruženja među građanstvom njegovo osnivanje je naišlo na negodovanje, pa je bilo u izgledu da bi moglo doći do neželjenih incidenata. Ovo je dalo povoda da se je privremeni izabrani predsednik Perišić Milorad sa ostalom upravom zahvalio na predsedništvu tako, da je Udruženje ostalo bez uprave. Radi odstupa ove uprave kao najagilniji pristalica i član Udruženja četnika Jovanović Milan željezničar iz Slav. Broda, preuzeo je vodstvo u mesecu oktobru 1935. i kao takav ostao do 1. XI. 1935. Tada je premešten iz Slav. Broda u Sentu i njegovim odlaskom prestalo je svako delovanje Udruženja četnika na području Pretstojništva ove policije.

Zvaničnu prijavu o razlazu i prestanku djelovanja ovog Udruženja ova vlast do danas nije primila i to radi toga, kao što je napred navedeno jer se udruženje samo po sebi razilo i u Slav. Brodu ne postoji.

Za ovo kratko vreme dok je društvo eksistiralo nije bila uopšte razvijena nikakova delatnost od strane njegovih članova, jer zato nije bilo ni vremena, a sa druge strane mnogobrojni neželjeni događaji po selima imperativno su zahtjevali krajnju obazrivost u akciji, pa je u tom pogledu bila obračena pažnja i od ovog Pretstojništva. Po ovoj stvari Naslovu je podnešen konkretniji izveštaj dana 3. januara 1936. pod Pov. br. 1471-1936. Potpisani je u navedenom izveštaju između ostaloga naveo i sledeće:

»Posle nemilih incidenata u selima sreza Slav. Brodskog i rasturanja Četničkih organizacija u istima pododbor u Brodu prekinuo je svaku aktivnost, dok su mnogi članovi svojevolsno prestali da saraduju. Potpisani i pored ovakovog stanja, ako Naslov nalazi da bi u interesu smirenja — a obzirom da su sve Četničke organizacije u srezu raspuštene — trebalo raspustiti i pododbor u Sl. Brodu, moli za odobrenje da može doneti odluku u tom smislu.«

Potpisani i ovom prilikom moli za naređenje da može doneti odluku za formalno raspuštanje pododbora Četničkog udruženja u Sl. Brodu.

Preslušanjem nekih članova bivše Uprave udruženja ustanovilo se je, da se na području ovoga Pretstojništva ne nalazi nikakova imovina udruženja, pa čak ni arhiva, koja je po napred navedenom Jovanoviću odnešena i predana Glavnoj Upravi u Beogradu.

Prednje se dostavlja s molbom na daljnju nadležnost.

Pretstojnik gradske policije:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitljiv.

20. IV 1936.

Sresko načelstvo u Ogulinu daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Ogulinu
Broj: Pov. 604-1936.

Ogulin, dne 20. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije

— podaci.

Na Pov. II. broj 2354/1936.

Kr. banskoj upravi
upravnom odelenju

Z a g r e b

Na naređenje naslova pod gornjim brojem od 14. aprila 1936. izvještava se, da su na teritoriju ovoga sreza ranije postojali pododbori četničkih udruženja u Gomirju, Gor. Dubravama, Ogulinu i Plaškom.

Pododbori u Gomirju, Gor. Dubravama i Ogulinu raspušteni su odlukom ovog načelstva Str. Pov. 25 od 7. marta 1935. radi prekoračenja svog statutar-nog kruga rada.¹ Odluka je potvrđena po Kr. banskoj upravi II. pov. broj 477-1935. od 31. januara 1936.

Preostao je još Pododbor u Plaškom, koji postoji od god. 1934. U prilogu dostavlja se spisak 37-orice članova toga Pododbora. Prema izvještaju općinske uprave u Plaškom moralne i političke kvalitete članova pododbora i njegove uprave su dobre.

Pododbor u Plaškom nije do sada prešao statutom postavljene granice svom djelovanju.

Pododbor istina nije nikada svoj rad manifestovao u nekom kulturnom ili ekonomskom nastojanju. Organizacija je iscrpla sve svoje djelovanje u tome što je postojala i svršavala unutarnje administrativne poslove. Postoji međutim u svih članova četničkog udruženja uvjerenje da su oni zvani da i pored organizovane državne vlasti čuvaju državnu cjelinu i da je to glavni cilj i zadatak.

Kako kod svih članova udruženja postoji to uvjerenje i kod članova pododbora u Plaškom. Do danas međutim nije taj pododbor kao cjelina a ni pojedini njegovi članovi nastupali samozvano, pa ne bi u koliko se to pitanje ne reši generalno, postojali, za sada, razlozi da se taj pododbor raspusti.

1 pril.²

Zamjenjuje sres. načelnika
pol. upr. sekretar:³

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Pododbori u Ogulinu, Gornjima Dubravama i Gomirju osnovani su 1933. godine. (AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385, izvještaj Sreskog načelstva u Ogulinu, 13. VI 1936).

² Prilog sadrži popis članova pododbora u Plaškom.

³ Potpis nečitak.

20. IV 1936.

Uprava policije u Sušaku daje podatke o četničkoj organizaciji

Predstojništvo gradske policije
 Pov. broj 820-1936.
 20. aprila 1936
 Sušak

Predmet: Četničke organizacije
 — podaci.
 Na Pov. II. broj 2354-1936.

Kr. banskoj upravi savske banovine
 Upravno odelenje II. Pov.

Z a g r e b

Na naređenje Pov. II. broj 2354-1936. od 14. aprila ov. godine čast je Predstojništvu gradske policije izvestiti sledeće:

Početakom aprila 1932. godine pokrenuta je po bivšem upravniku pošte u Sušaku Mirković Tihomiru akcija za osnivanje pododbora Udruženja četnika u Sušaku.

Obzirom na veliki odaziv članstva taj je pododbor nakon nekoliko meseci i osnovan i brojio je u početku oko 400 članova. Ovaj pododbor nosi naziv: Udruženje četnika za čast i slobodu otadžbine pododbor Sušak-Martinšćica.

Nakon ubijstva blaženopočivšeg Viteškog Kralja Aleksandra I. Ujedinite-lja sprovedena je u pododboru stroga revizija, te je otpušten veliki broj članstva tako, da pododbor broji sada oko 60 članova.

Svi članovi pomenute organizacije su moralnog vladanja dobrog i u nacionalnom pogledu potpuno ispravni građani.

Predsednik ove organizacije je Bačić Hinko, činovnik kreditne banke, trgovac i posednik iz Sušaka, potpredsednik Knežić Franjo, činovnik državnih železnica sa službom na stanici Sušak, tajnik Baričević Eugen, činovnik Jadranske plovidbe.

Odbornici: Diklić Nikola, trgovac, Jokić Milan, radnik i Matrljan Romeo, zubarski tehničar.

Nadzorni odbor: Jurković Ivan i Žic Ivan, veletrgovci vinom u Sušaku.

Sva ova lica poznata su kao dobri Jugoslaveni i u svakom pogledu ispravni građani.

Odnosno političke kvalifikacije koli članova organizacije toli članova uprave izveštava se, da u pomenutoj organizaciji nema istaknutih političkih ličnosti.

Rad pomenute organizacije kao u prošlosti tako i sada je dosta pasivan, bez vidnih rezultata, te se organizacija kao i sami članovi nigdje ne ističu tako, da većini građanstva nije ni poznato postojanje ove organizacije, a mnogi misle da je čak i rasturena.

Organizacija propagira među članovima ideju državnog i narodnog jedinstva.

Kako međutim postoje u Sušaku i druge organizacije sa istim patriotskim ciljem kao i četničko udruženje, to se opstojanje četničkog udruženja u Sušaku ukazuje suvišnim i bez ikakvog pozitivnog interesa ili koristi za opću narodnu stvar u Sušaku.

Stoga razloga stavlja se predlog, da se i ovo udruženje dokine u koliko iste mjere budu učinjene na celoj teritoriji savske banovine.

Predstojnik gradske policije¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

44

20. IV 1936.

Sresko načelstvo u Vrbovskom daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Vrbovskom
Pov. broj: 342-1936

Vrbovsko, 20. aprila 1936.

Predmet: Četničkih organizacija
-- podatci.

Kraljevskoj Banskoj upravi
Upravno odelenje II. Pov.

Z a g r e b

Na naređenje od 14. aprila 1936. Pov. II. broj 2354-1936. čast mi je predložiti sledeće izvešće:

Na području ovoga sreza postoji Udruženje četnika jedino u Srpskim Moravicama. Isto Udruženje postoji od godine 1932, premda mesna organizacija nema odobrenih pravila, već samo opšta pravila odobrena po Ministarstvu Unutrašnjih Poslova. Prigodom osnutka udruženja četnika u Srp. Moravicama predloženo je izvešće ovog sreskog načelstva od 31. oktobra 1932. pov. br. 1255/32. odseku za državnu zaštitu, ali povodom istog nije usledilo nikakovo rešenje, te tako mesna organizacija udruženja četnika u Srp. Moravicama za svoj opstanak stvarno nema odobrenja vlasti, te je funkcionisanje istog tolerisano na osnovu opštih pravila i takovo stanje sam zatekao.

Danas to udruženje broji oko 40 članova. Na čelu udruženja bio je do nedavna kao predsednik Petrović Đura željeznički mašinovođa, a nakon njegovog premeštaja iz Srp. Moravica je sada predsednik Dokmanović Vlade željezničar. Ostali istaknutiji članovi četničkog udruženja jesu: Vučković Đoko Željezničar, Klipa Mane željezničar, Petrović Bogdan želj. poslovođa, Rajnović Milutin želj. strojovođa, Matić Lazo željezničar. Kako samo vodstvo udruženja četnika tako i njegovo članstvo ne uživa potpuno neokrnljen ugled među mestanima. Međutim je četničko udruženje u Sr. Moravicama u glavnom predstavljeno navedenim licima, koja su pokušala, da pomoću ovog udruženja dobiju jači uticaj i vidniju ulogu u samome mestu. U poslednje vreme se je najviše isticao Petrović Đura, koji je nastojao da pomoću četničke organizacije

osvoji među službenicima Ložione državnih željeznica u Srb. Moravicama neku važniju ulogu. Pošto takav rad nije bio u skladu sa interesima službe, to je konačno uklonjen odnosno premešten iz Srb. Moravica. Grupa Đure Petrovića u državnoj ložioni predstavljala je jednu vrlo nezdravu klicu, koja je u zametku ugušena.

Vodstvo udruženja četnika odnosno istaknutiji članovi istog u glavnom su pristalice bivše Samostalno demokratske stranke, te u političkom pogledu zauzimaju uvek konzekventan stav, kako ranije, tako i sada. U stvari predstavljaju neznatnu manjinu u Sr. Moravicama. U glavnom se proveravanjem organizacije i rada četničkog udruženja može zaključiti, da je isto osnovano ambicijom pojedinaca, koji su se na taj način hteli istaknuti, dobiti neku važnost i okupiti za svoje lične ciljeve, političke ciljeve i komunalne svrhe, što veći broj pristaša. Učlanjivali su se u velikom dijelu lica, koja su očekivala neku korist, bilo nameštenje u državnoj službi ili slično, dok je ostalima ovo Udruženje pomoću raznih veza davalo zaštitu u raznim situacijama.

No i pored toga samo četničko udruženje odnosno mesna organizacija u Srb. Moravicama nije razvijala naročito aktivan rad ni u prošlosti ni u sadašnjosti, već kako sam istakao isto udruženje je trebalo da bude instrumenat ličnih interesa pojedinaca.

Danas još nisu rasvijetljeni neki slučajevi poremećaja javne sigurnosti u Srb. Moravicama, ali smatram za shodno da ovom prilikom ove slučajeve ponovno istaknem.

Tokom prošle godine izvršena su tri napada kamenicama na kuću Kaneluti Josipa želj. poslovođu i dva napada na kuću šefa ložione Despalatović Antuna. Jer su obojica izgleda kao revnosni službenici uveli stroži režim u Ložioni državnih željeznica, te se nisu dali podčiniti teroru nekolicine, koji su se sakupljali oko Đure Petrovića. Ovi slučajevi napada nisu rasvijetljeni, ali izgleda da su u njima učestvovali četnici odnosno grupa pristalica Đure Petrovića. Danas je ta klika donekle raspršena, ali samo delomice, a još ne u celosti, jer se među njima nalaze gotovo sami željez. službenici.

Samo udruženje četnika nije inače dolazilo u sukob sa vlastima, ali nije niti inače vršilo kakav koristan rad, bilo u nacionalnom ili kojem drugom pogledu, stoga opstanak samog udruženja nije posledica nikakvih potreba meštana. Što više u Srb. Moravicama svi ugledniji i bolji ljudi, koji žele učestvovati u kakvoj nacionalnoj organizaciji, nalaze se u Sokolskom društvu, dok je udruženje četnika uspjelo da skupi samo neznatan broj lica problematičnih moralnih kvalifikacija, te prema tome isto ne uživa simpatije samih meštana.

Uvaživ sve gore istaknuto, kao i okolnost, da u Srb. Moravicama danas sve više imade doseljenog elementa za razliku od domaćeg pravoslavnog elementa, te uvaživ naročito današnje prilike i javno mnenje u pogledu organizacije udruženja četnika predlažem. da se zabrani daljnji rad i odredi rasturanje pododbora udruženja četnika u Srb. Moravicama.

Konačno izveštavam, da se u stadiju proveravanja i isleđenja nalazi predmet napada nekih navodnih četnika na Mihelić Ivana iz Plemenitaša, koji se je napad desio dne 14. ov. mj. u Srb. Moravicama, te u času predlaganja ovog izvešća još ne raspolazem tačnim rezultatima izvida.

Sreski načelnik:¹

AH ,SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

22. IV 1936.

Sresko načelstvo u Novoj Gradiški daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Novoj Gradiški
Pov. broj: 439-1936.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci
dne 22. IV. 1936.

Na naredbu pov. II. broj 2354 od 14. aprila 1936 godine

Kr. banskoj upravi savske banovine
Upravno odelenje II pov.
u Zagrebu

Čast mi je izvijestiti, da su na teritoriji ovoga sreza postojala tri pododborna Četničkog udruženja i to jedan u samoj Novoj Gradiški za teritorij opštine Nova Gradiška grad, Nova Gradiška Vanjska, Rešetari, Staro Petrovo selo i Cernik, jedan za teritorij opština Okučani i Medari te najzad jedan u selu Ratkovići opština Nova Kapela. Potonji odbor je od strane vlasti raspušten povodom izvesnih ispada, koje su počinjali članovi ovog pododbora minule godine, dok su se dva ostala pododbora sama po sebi rasturila i to najjači i najvažniji u samoj Novoj Gradiški radi stanovitih malverzacija, koje su na štetu organizovanih četnika počinili sami funkcioneri. Momentaino se ne zapaža nikakovo djelovanje bivših četnika, a niti postoje u ovome pravcu kakve težnje, jer su po svemu i svi viđeniji građani srpskog plemena neskloni ovoj instituciji u ovim krajevima kao nekorisnoj i od slučaja do slučaja štetnoj.

Inače na čelu pododbora četničkog udruženja u ovome srezu nisu stajali viđeniji ljudi i uopšte kod istih su bili začlanjeni u velikoj većini manje ozbiljni i prilično neugledni žitelji.

Sam rad ovih pododbora za vreme njihovog postojanja se sastojao u koje-kakvim paradama i od slučaja do slučaja u prigodnim manifestacijama, koje na pučanstvo nisu ostavljale najbolji utisak, tako da se apsolutno nije mogao smatrati kao koristan po opštu narodnu stvar.

Sreski načelnik¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

24. IV 1936.

Sresko načelstvo u Vrginmostu daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo vrginmostsko
 Pov-broj: 509/1936
 24 aprila 1936
 u Vrginmostu

Predmet: Četničke organizacije
 — podaci.
 Na Pov-II-broj: 2354/1936.

Kr. banskoj upravi savske banovine
 Upravno odjelenje Pov-II.

u Zagrebu

Izvješćuje se da na području ovog sreza postoje ove četničke organizacije:

1) U Vrginmostu postoji pododbor četničkog udruženja od 2 decembra 1934 godine sa 43 člana. Na čelu tog pododbora stoji kao pretsjednik Polimac Milan ratar iz Pješćanice povratnik iz Amerike moralnog ponašanja priličnog, ali nestalan (hohštapler) ima posjed od kojeg živi, ali sam ne radi, politički ispravan.

Potpresednik je Macut Rade, ratar iz Pješćanice odan pijanstvu politički ispravan.

Sekretar je Vojnović Mile imovinski nadlugar iz Pješćanice odan pijanstvu u moralnom i političkom pogledu priličan kao i Macut Rade. Ostali članovi dosta dobri u moralnom tako i u političkom pogledu. Od osnutka pa do danas ova organizacija nije razvijala nikakav koristan rad a sav rad se sastojao u tom, što se povremeno upisao po koji novi član u organizaciju. Lica koja se nalaze u ovoj organizaciji nisu tačno ni upućena, koja je svrha i zadatak društva, već ih je većina, koji su se u ovu organizaciju upisali radi toga, da mogu nositi oružje, koje bi prema običaju ovog kraja upotrebljavali prema svojim željama, dok nekolicina misli da im je dužnost intervenirati u prigodnim zgodama umjesto organa vlasti. Ovo potonje nije doduše u život privedeno, ali je jednom zgodom na vrijeme osujećeno po organima vlasti.

2) Na području Opštinske uprave u Topuskom postoje dva pododbora Četničkog udruženja i to u Topuskom i Starom selu od 20 januara 1935 godine koji su dobili odobrenje od glavnog odbora Udruženja četnika u Beogradu pod brojem 435 od 31 januara 1935. godine. U Topuskom broji taj pododbor 33 člana a u Starom selu 58. Na čelu pododbora u Topuskom stoji kao pretsednik Stojić Stojan opštinski blagajnik, potpresednik Mišćević Miloš banovinski putar iz Topuskog, tajnik Roknić Nikola umirovljeni žandarmerijski podnarednik iz Topuskog, pretsednik nadzornog odbora Vorkapić Pavao, opštinski bilježnik iz Topuskog. U Starom selu pretsednik je pododbora tamošnji učitelj N. Pražić, podpresednik Uzelac Petar poljodjelac iz Starog sela. Svi navedeni su dobrog moralnog i političkog ponašanja i inače bezprikorni. Od ostalih članova ovih organizacija ima ih dobrih i ispravnih, ali ih ima priličan broj lošeg moralnog ponašanja. Imade ih izazivača i siledžija koji se većinom u

pijanom stanju loše ispoljuju i ističu kao četnici, što kod mirnih i staloženih ljudi ovakav nastup izaziva strah, a prema čemu i neraspoloženje i apatiju prema četničkom udruženju kao takovom. Nije se moglo primjetiti, da su ovi pododbori od svoga osnutka pa do danas bilo šta pozitivno radili, pa ni redovne sjednice nisu održavali. Osim nekolicine, koji su svrhu i zadatak udruženja idealno svatili većini članova bio je cilj dobitak oružja, kojega kao četnici mogu po njihovu mišljenju slobodno nositi, a bilo je i takvih koji su pod vidom četnika nastojali pokriti svoju lošu prošlost. U posljednje vrijeme pronose se potajni razgovori, da neki članovi ovih udruženja imaju potajno skrivenog oružja i bomba, što ne izgleda vjerojatnim, ali za svaki slučaj žandarmerijska stanica u Topuskom vodi diskretno izvide.

3) Na području opštine Bović postoji četnički pododbor u samom Boviću mjeseca aprila 1935 sa 20 do 22 člana sa pretседnikom Maričić Vasom lugarom I. banske imovne opštine iz Kozarca, podpretседnikom Čurčić Stevom parohom u Boviću i članovima uprave Simić Đokom ratarom iz Bovica (sin. opć. bilježnika) Jovanović Draganom sitničar iz Bučičkog Taborišta i Nikoliš Đorđe, učitelj u Boviću. Uprava ovog četničkog pododbora je kako moralno tako i političkog ponašanja dobrog i kao pojedinci uživaju dobar ugled. O moralnim i političkim kvalifikacijama članova tog pododbora može se navesti da su neporočni, ali će i među njima biti ljudi, koje su njihovi lični motiv doveli u četničko udruženje. Ovaj pododbor nije također razvijao nikakovi naročiti rad.

4) Na području opštine Čemernica postoji četnički pododbor u Čemernici od 23. decembra 1934. Prigodom konstituisanja bilo je 37 članova. Pretседnikom je Ožegović Adam opštinski bilježnik, potpresednik Opačić Bogdan sveštenik iz Čemernice, sekretar Vujanović Simo opštinski ovrhovoditelj, blagajnici Duždević Jovo i Dražić Vukašin. Moralne i političke osobine navedenih kao i ostalih članova jesu dobre. Zadnja skupština održana je 10 marta 1935, a posle toga se nije ni uprava sastajala, čime je od 10 marta 1935 prestao svaki rad, a po pričanju članova uprave taj će pododbor na prvoj idućoj sjednici prestati sa radom. Ovaj pododbor također od svog osnutka do danas nije ništa radio osim par održanih sastanaka.

5) Na području opštine Lasinja osnovan je četnički pododbor dana 9 decembra 1934 u Banskom Kovačevcu. Kod osnutka tog pododbora izabran je presednikom bivši učitelj Kresojević nakon čijeg premještaja preuzeo je kratkim putem vodstvo pododbora i agende pretседnika Žiljak Vjekoslav učitelj iz Lasinje, koji je sada suspendiran po Kr. banskoj upravi savske banovine prosvjetno odjeljenje radi poznatog incidenta prošle godine između članova tog četničkog pododbora s jedne strane i naroda s druge strane u Banskom Kovačevcu prigodom crkvenog zbora. U početku imao je taj pododbor 30 članova, ali povodom navedenog incidenta u Banskom Kovačevcu mnogi su članovi istupili iz tog pododbora. Sadanje brojno stanje se ne može ustanoviti, jer učitelj Žiljak to drži u tajnosti. Također se ne može znati, koji su ostali članovi uprave toga pododbora i je li uopće postoje, jer se ta uprava nije redovnim putem popunjavala. Članovi tog četničkog pododbora su politički ispravni, ali moralno u narodu jako loše stoje iz razloga, što su pojedini članovi kao učitelj Žiljak Vjekoslav, bivši opštinski pisar Radanović Branko i Mađer Mika, te opančar Mađer Mata za taj incident u Banskom Kovačevcu kažnjeni robijom i zatvorom po Okružnom sudu u Zagrebu (ova kazna nije još pravomoćna) kao i radi toga što su u opšte skloni svi raznim političkim izazivanjima usled čega često dolazi do neželjenih incidenata. U tom pravcu se i sastojao rad tog pod-

odbora, a bilo kakav koristan rad nije se mogao da primjeti. U posljednje vrijeme manje se opaža aktivnost toga pododbora jer taj kao organizacija faktično i ne postoji.

Općenito se može reći, da četnička organizacija ne djeluje povoljno na stišavanje političkih strasti, niti daje povoda za dobro raspoloženje za narodno i državno jedinstvo, jer u tom pravcu bar vidno i ne radi, nego svojim postojanjem polučuje baš obratno.

U narodu se sve više primjećuje neraspoloženje prema četnicima u opće, pa pošto dosadanjim svojim radom nisu se na području ovog sreza pokazali aktivnim ni korisnim sa svojim radom po interese državne, mišljenja sam, da im se u buduće zabrani rad i postojanje kao organizaciji stim više što je pododbor u Banskom Kovačevcu ili bolje sada u Lasinji dosadanjim postupkom i nastupom svojih članova vidno dokazao, da postoji samo na štetu državnih interesa, a uprava pododbora u Vrginmostu, Boviću i Černici sama izjavljuje, da će iz napred navedenih razloga u najskorije vrijeme obustaviti rad. Ništa bolje ne stoji sa pododborima u Topuskom i Starom selu.

Pošto svi ovi pododbori postoje i organizirani su na osnovi odobrenja Glavnog odbora u Beogradu, a da putem ovog načelstva nisu zatražili od naslova kao nadležne upravne vlasti dozvolu, mišljenja sam, da pravno uopće ne postoje i da im treba svaki daljni rad obustaviti.

Moli se za uputu glede daljnog postupka po ovom predmetu. Ovaj izvještaj nije se mogao u određenom roku podnijeti, radi pribiranja podataka, što se moli uzeti do znanja.

Sreski načelnik¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

47

27. IV 1936.

Sresko načelstvo u Našicama daje podatke o četničkoj organizaciji

Sresko načelstvo u Našicama

Pov. broj 423/1936.

dne 27. aprila 1936.

Predmet: Četničke organizacije

— podaci.

Kr. banskoj upravi
Upravno odelenje II. Pov.
Poverljivi otsjek

u Z a g r e b u

Izveštava se naslovu, da četničke organizacije postoje u sledećim mestima na ovosreskom području:

1. Obradovcima, opštine Obradovačke u Barama. Ova organizacija postoji od g. 1933., a broji 15 članova.

Na čelu ove organizacije stoje sledeće osobe:

Janješević Mihajlo, zemljoradnik, kao pretsjednik, Labus Milan, ciglar, potpretsjednik, Rakić Ilija, ratar, Stanisavljević Andrija kao blagajnik. Svi

navedeni dobrog su moralnog i političkog vladanja, osim Stanisavljević Andrije, koji je radi ubojstva kažnjen sa 10 god. robije koju je i održao.

Članovi uprave, kao i ostali članovi dobrog su moralnog i političkog vladanja.

Ova organizacija nije do sada razvijala nikakav koristan rad, koga ni sada ne razvija već naprotiv u zadnje vreme članovi ove organizacije prisvajaju si neka prava, izazivaju organe vlasti, pa se stavlja predlog da se ova organizacija rasturi.

U Velikom Rastovcu, opštine Obradovačke u Barama, postoji četnička organizacija od god. 1934., a broji 14 članova. Na čelu organizacije stoji pretsjednik Dragosavljević Dušan, trgovac, Pek Stjepan, pctpretsednik, Sporčić Josip, poljodjelac, sekretar i Zalogar Martin, bačvar, kao blagajnik.

Svi članovi uprave i ostalo članstvo dobrog su moralnog i političkog vladanja. Ova organizacija također ne razvija, a niti je u prošlosti razvijala kakav konkretan rad, pa se stoga predlaže, da se i ova organizacija rasturi kao nepotrebna.

U Budimcima postoji organizacija od god. 1933., a broji 22 člana. Na čelu organizacije stoji Grbić Lazo, potpretsednik, Popović Aleksa, tajnik i Miletić Milivoj, blagajnik svi iz Budimaca. Svi su dobrog moralnog i političkog ponašanja, osim potpretsjednika Grbić Laze, koji je kažnjen osudom okružnog suda u Osijeku, od 16. IX 1929. broj 542/26. na kazan strogog zatvora od 4 mjeseca radi zločina silovanja. Pretsjednik iste organizacije Bojanić Đoko, zahvalio se na časti. Svi članovi organizacije dobrog su moralnog i političkog vladanja.

Ova organizacija nije razvijala, a niti razvija bilo kakav koristan rad, pa nema potrebe za njezino opstojanje i predlaže se da se ista rasturi.

U Gazijama opštine Feričanci, postoji četnička organizacija od god. 1934. a broji 16 članova.

Na čelu organizacije stoji Vajs Jovan kao pretsednik, Poznić Panto, sekretar, Poznić Tihomir, kao blagajnik. Svi navedeni kao i sami članovi vrlo dobrog su vladanja.

Ova organizacija nije do sada razvijala nikakav koristan rad, jedino što se članovi ove organizacije ne ističu i do sada nisu izazvali nikakve incidente, ali obzirom na sadanje prilike u srezu, bilo bi uputno, da se i ova organizacija rasturi.

U Naseobini Karlovac opštine Feričanci postoji organizacija od godine 1934, a broji 12 članova.

Na čelu organizacije stoji Vukadinović Petar, kao pretsjednik, Korda Stjepan, tajnik, Rukovanjski Mijo, blagajnik. Svi članovi uprave, kao i ostali članovi dobrog su moralnog i političkog vladanja.

Ova organizacija u prošlosti kao ni sada ne razvija nikakav koristan rad, jedino njeni članovi kao i oni u Gazijama nisu davali povoda incidentima, ali obzirom na sadanje prilike predlaže se, da se iste organizacije rasturi.

U Sušinama opštine Đurđenovac postoji organizacija od g. 1934. a broji 42 člana. Na čelu organizacije stoje: Novaković Đuro pretsednik, Srdić Branko II pretsjednik, Babić Maksim tajnik, Panjković Mitar II tajnik, Petrović Žarko, blagajnik, Radaković Mihajlo, blagajnik II.

Ponašanje svih članova u svakom pogledu je ispravno.

Organizacija od svoga postanka, kao ni sada ne razvija nikakav koristan rad a neki članovi, dali su povoda tučnjavama.

Predlaže se da se i ova organizacija rasturi.

Ostale četničke organizacije na ovosreskom području, koje su rasturene radi svoga netaktičnog rada, dale su povoda vrlo lošem mišljenju o četničkoj organizaciji, pa je najuputnije radi smirenja duhova, da se sve postojeće organizacije na ovosreskom području rasture.

Zamjenjuje sreskog načelnika,
Sreski podnačelnik:¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

48

29. IV. 1936.

Uprava policije u Đakovu daje podatke o četničkoj organizaciji

.....
Pretstojništvo gradske policije u Đakovu

Pov. broj: 319-1936 god.

U Đakovu, dne 29. aprila, 1936. god.

Predmet: Četničke organizacije,
podaci

Na pov. II. br. 2640-1936.

Kraljevskoj banskoj upravi savske banovine
Upravno odeljenje

u Z a g r e b u

Na telegrafsko naređenje od 28. o. m. Pov. II. br. 2640/36, kojim se požuruje udovoljenje naređenju Pov. II. br. 2352 od 14. o. m., izveštava se da naređenje Pov. II. br. 2352 sa datumom 14. o. m. nije ovde primljeno, te se predmeva da se požurka odnosi na naređenje Pov. II. br. 2354 od 14. o. m. u gornjem predmetu. U vezi s time izveštava se da je na potonje citirano naređenje predložen odavde izveštaj 18. o. m. pod Pov. br. 319/36. sa sledećim sadržajem:

»Na gornje naređenje izveštava se da na ovdašnjem području postoji još formalno pododbor četničkog udruženja osnovan 1932. god. i da isti broji sada po spisku 47 članova.

Na čelu pododbora prema sadanjem stanju stvari je potpredsednik Šušak Božo ratar, tajnik je Matijević Juraj poreski eksekutor, a članovi uprave su Čušić Đuro radnik, Todić Petar puškarski majstor i Vucelić Simo poreski eksekutor, svi iz Đakova. Sva ova lica su dobrog moralnog i korektnog političkog vladanja i ponašanja.

Od članova udruženja 37 ih je iz Đakova, a 10 iz drugih okolnih sela. Domaći članovi su svi uglavnom dobrog moralnog i političkog vladanja, dok za članove strance manjkaju podaci o vladanju.

Organizovanje udruženja proveo je ovde neki Marasović Jozo bivši železn. skretničar u Đakovu, koji je kao predsednik vodio uglavnom poslove udruženja, iako za to nije bio sposoban, jer je neškolan i nepismen čovek. Pod

njegovom uravnom udruženje nije u prošlosti razvilo onakav rad kakav je trebalo da razvija u smislu društvenih pravila. Čitav rad udruženja sastojao se u primanju i isključivanju članova i u kojekakvim intervencijama predsednika i članova udruženja kod vlasti za one članove koji su odgovarali za kažnjiva dela. Ovakvih lica bilo je ranije više u udruženju, jer se kod primanja članova nije pazilo na moralne kvalifikacije. Kasnije je bila izvršena revizija članova i ovakvi ljudi su bili uglavnom uklonjeni iz udruženja. Isto tako su kasnije prestale i intervencije predsednika i članova udruženja kod pojedinih vlasti.

Navedeni rad udruženja izazvao je nepoverenje drugih građana prema samom udruženju i njegovim članovima. To nepoverenje se pojačalo posle sukoba i trzavica do kojih je došlo među članovima nakon osvećenja društvene zastave početkom meseca oktobra 1934. godine i to radi nekih navodnih pronevera društvenog novca od strane blagajnika udruženja. Ovi sukobi i trzavice doveli su do toga da je postepeno rad udruženja jenjavao dok nije došlo do potpunog obustavljanja rada i delovanja u mesecu avgustu 1935. godine tako da udruženje od tada još samo formalno postoji. Društvena uprava, izabrana zadnji put 1934. godine ne stara se uopšte za udruženje, a članovi udruženja ne vrše nikakve dužnosti prema udruženju. Prema tome iskazani broj članova 47 ne može se smatrati stvarnim, jer je nesumnjivo da se mnogi od njih ne smatraju više članovima udruženja.

S obzirom na izloženo stanje stvari, smatram da bi bilo najpodesnije da uprava udruženja izvrši i formalnu likvidaciju ovdašnjeg pododбора u sporazumu sa glavnim odborom udruženja u Beogradu.

Moli se ovaj izveštaj primiti na znanje.«

Pretstojnik grad. policije¹

AH, SB, pov. II, UO, br. 2354/36, kut. 385.

¹ Potpis nečitak.

49

9. V 1936.

Banska uprava Savske banovine izvještava Ministarstvo unutrašnjih poslova o četničkoj organizaciji na svom području

.....

Kraljevska banska uprava Savske banovine

Upravno odjelenje

Pov-II-br.:3009-36

9. maja 1936. Zagreb

Predmet: Četničke organizacije u Savjskoj banovini

Ministarstvu unutrašnjih poslova

odelenju za državnu zaštitu

Beograd

Čast mi je dostaviti ovaj izveštaj:

Na osnovu pravila odobrenih rješenjem Ministarstva unutrašnjih poslova U broj: 37.773 od 16. decembra 1922. obrazovano je Udruženje četnika sa sjedištem u Beogradu.

Prema njegovim pravilima (čl. 2) pomenutom udruženju je cilj da, — pored organizovanja četnika i nacionalnih radnika, koji su pomagali četničku akciju u oslobodilačke ratove Srbije, kao i zaštite moralnih i materijalnih četničkih interesa, — organizuje i četničku omladinu u mjesnim odborima na teritoriji cijele Države.

Na osnovu te odredbe pravila organizovan je već prvih godina poslije 1922. izvjestan broj četničkih mjesnih odbora u ovoj Banovini. Međutim najveći broj takvih organizacija u ovoj Banovini nastao je krajem 1934. i početkom 1935. godine. Prema prikupljenim podacima početkom godine 1935. bilo je u ovoj Banovini 114 četničkih mjesnih pododбора. Te organizacije uopće nijesu prijavljivane nadležnim upravnim vlastima od strane osnivača, te se prema tome može smatrati da je njihovo postojanje ilegalno.

Ukoliko se je moglo ustanoviti, među članstvom svih tih mjesnih odbora nema niti 5 pravih četnika, naime takvih koji bi za vrijeme oslobodilačkih ratova bili aktivno učestvovali u četničkim akcijama.

Zapaženo je da je u onim krajevima ove Banovine, u kojima žive skupa katolici i pravoslavni, članstvo četničkih mjesnih odbora većinom sastavljeno od pravoslavnih, dok u onim krajevima Banovine u kojima ima doseljenika i kolonista (Podravina), da je članstvo sastavljeno ponajviše od tih elemenata.

U redovima četničkih mjesnih odbora uopće nije zapaženo koje uglednije lice. Na čelu tih organizacija su mahom lica nižih društvenih redova. Među samim članstvom pak zapažen je oveći broj ljudi sumnjiva zanimanja, ili uopće bez prava zanimanja, zatim takvih koji su poročna života, čak i otpuštenih robijaša, te uopće ljudi sklonih pravljenju izgređa i tučama. Značajno je da je više članova četničkih mjesnih odbora zatečeno u bespravnom posjedu oružja, čak i takve vrste, za koju se po Zakonu ne izdaju dozvole.

O ciljevima i radu četničkih mjesnih odbora u ovoj Banovini napomenuti je, da su se te organizacije smatrale prvenstveno pozvanima da budu zatočnici ideje jugoslavenskoga narodnoga jedinstva, čuvari postojećeg poretka u Državi, pa čak i da budu sudije svim onim građanima, za koje one smatraju da su protivnog mišljenja njihovom.

Da vidno ispolje taj svoj stav četničke organizacije uzimale su u odori i pod zastavom učešća u raznim svečanim patriotskim manifestacijama, a i inače su za svoj račun priređivale patriotske parade.

Međutim metode njihove akcije bile su, kako je Ministarstvu već iz mnogih ranijih izvještaja poznato, vrlo neugodne, jer su članovi četničkih organizacija svojim nastupima izazivali neredе i davali povoda sukobima.

Pominju se radi primjera ova dva slučaja: Na dan proslave rođendana dr. Vlatka Mačeka u Zagrebu, 21. jula 1935., jedna grupa četnika pred pravoslavnom crkvom napala je jednu seljačku povorku i tim svojim postupkom izazvala je masu i dala povoda tući, koja se je svršila razbijanjem prozora i vrata zgrade Srpsko-pravoslavne opštine kao i devastacijom Kaptol-Kina i Kafane Metropol. Dana 6. maja ove godine kada se zagrebački garnizon vraćao s đurđevdanskog uranka u grad, jedna mala grupa četnika pridružila se vojnim jedinicama. Ta grupa putem izvikivala je izazovne poklike, tako da je oficir, koji se našao u neposrednoj blizini bio prinuđen da naredi četničkoj grupi da se okani izazivanja. Međutim ta grupa nije htela da poslušа, pak je tako došlo do sukoba između oficira i nje. Brzim nastupom policije, koja je udarila [na] izgređnike i uhapsila ih, sprečen je veći nered.

Četnički nastupi dali su povoda i takvim neredima, koji su imali i tragičnih posledica.

Istaknuti je i to da javni glas označuje četnike kao vinovnike nekih ubojstava, koji su se desili poslednje vreme a koji su ostali neobjašnjeni (ubojstva Janka Vedrine župnika u Bučici 9. augusta 1935. i opštinskog bilježnika Nikole Kosanovića u Drežnikgradu 27. augusta 1935).

Uopće se pokazalo, da su članovi četničkih mjesnih odbora u ovoj Banovini svojim akcijama samo to postigli, da se onaj dio stanovništva, koji se ukazuje nepristupačnim ideji integralnoga jugoslovenstva, još više odbio od te ideje, kao da je u tom djelu stanovništva došlo do reakcije, koja se ispoljila u poznatim krvavim razračunavanjima. Stoji, da je aktivnost četničkih mjesnih odbora mnogo doprinjela stvaranju nezdravih odnosa između katolika i pravoslavnih kao i između došljaka i kolonista te starosjedilaca u onim krajevima ove Banovine, gdje jedni žive pored drugih. Uopće može da se kaže da je stvorena u narodu jedna psihoza, koja može da ima teških posledica, čim za to nastane kakav povod.

Radi pojedinih neumjesnih ispada članova četničkih organizacija u ovoj Banovini u lanjskoj i u ovoj godini zabranjen je rad 51 četničkom mjesnom odboru o čemu je od slučaja do slučaja izvešteno Ministarstvo. Pridružuje se spisak tih mjesnih odbora (Prilog A.)

Međutim, posle toga u ovoj Banovini ima još 63 četnička mjesna odbora, kojim do sada nije zabranjen rad (Prilog B.) Za svaku od tih organizacija zatraženo je od nadležne mjesne policijske vlasti mišljenje o tome, da li bi bilo uputno dalje tolerisati njezino postojanje.

Mišljenja primljena povodom toga traženja naznačena su za svaku od tih organizacija u poslednjoj koloni odnosnoga spiska.

Prema urađenom iskustvu kao i zbog razloga što u ovoj Banovini nema pravih četnika, naime takvih koji bi bili uzeli aktivna učešća u četničkim akcijama u vrijeme ratova za naše narodno oslobođenje, četničke organizacije u ovoj Banovini po mom mnijenju nemaju nikakva opravdanja.

Stoga sam mišljenja da nije uputno tolerisati u ovoj Banovini organizacije četničkih mjesnih odbora o kojima je reč a to s obzirom na rezultate njihovog dosadanjeg rada koji je samo pogoršao odnose u narodu, pak je prijeko potrebno da te organizacije i što prije potpuno nestanu u ovoj Banovini. To će samo doprinjeti smirenju i normalizovanju prilika u ovoj Banovini.

Po naređenju bana
Pomoćnik
Mihaldžić v. r.¹

AH, SB, UO, pov. II, br. 3009/36, kut. 387.

¹ Stanoje Mihaldžić

P o p i s

mjesnih odbora udruženja četnika, koji još postoje u Savskoj banovini

Red. br.	Sjedište	odkada postoji	broj članova	predlog prvostepene upravne vlasti
<i>Srez Grubišnopolje</i>				
1	Pododbor u Pavlovcu	1934 g.	49	zabrana rada
<i>Grad Osijek</i>				
2	Pododbor u Osijeku	1933 g.	30	„ „
<i>Srez Novska</i>				
3	Pododbor u Jazavici	1935 g.	28	„ „
4	Pododbor u Jasenovcu	1934 g.	35	„ „
<i>Grad Varaždin</i>				
5	Pododbor u Varaždinu	1935 g.	42	„ „
<i>Grad Sl. Brod</i>				
6	Pododbor u Sl. Brodu	1935 g.	120	„ „
<i>Srez Pakrac</i>				
7	Pododbor u Pakracu	1935 g.	38	„ „
8	Pododbor u Kukurjancu	1934 g.	36	„ „
9	Pododbor u Striježevicama	1935 g.	49	„ „
<i>Srez Karlovac</i>				
10	Pododbor u D. Rresa	1931 g.	15	„ „
<i>Srez Vrginmost</i>				
11	Pododbor u Vrginmostu	1934 g.	43	„ „
12	„ u Topuskom	1935 g.	33	„ „
13	„ u Star. Selu	1935 g.	58	„ „
14	„ u Boviću	1935 g.	22	„ „
15	„ u Čemernici	1934 g.	37	„ „
16	„ u Ban. Kovačevcu	1934 g.	30	„ „
<i>Srez Petrinja</i>				
17	Pododbor u Sunji	1934 g.	14	„ „
<i>Grad Vinkovci</i>				
18	Pododbor u Vinkovcima	1934 g.	48	„ „ ²
<i>Srez Vrbovsko</i>				
19	Pododbor u Srp. Moravicama	1932 g.	40	„ „ ³
<i>Srez Gračac</i>				
20	Pododbor u Malovanu	1935 g.	40	„ „
<i>Grad Đakovo</i>				
21	Pododbor u Đakovu	1932 g.	47	da samo udruženje izvrši likvidaciju

² Naknadno dodano rukom: Pod pov. II br. 2783 od /V 36. naređeno je da se zabrani rad.

³ Naknadno dodano rukom: pod pov. II br. 2849 od /V naređeno da se zabrani rad — 29/V 36.

Red. br.	Sjedište	odkada postoji	broj članova	predlog prvostepene upravne vlasti
<i>Srez Dugo Selo</i>				
22	Pododbor u D. Selu	1934	—	bez predloga
<i>Srez Vukovar</i>				
23	Pododbor u Podvinju	—	32	za sada ne predlaže raspust,
24	„ „ Adi	„	16	voditi će računa o posto-
25	„ „ Palači	—	22	jećim naređenjima i u slu-
26	„ „ Silašu	—	37	čaju pozitivnog opažanja
27	„ „ Mlaki	„	21	staviti će predlog
28	„ „ Borovu	1929	34	
<i>Grad Vukovar</i>				
29	Pododbor u Vukovaru	1931	95	— „ —
<i>Srez Slatina</i>				
30	Pododbor u D. Bukovici	1934	20	bez predloga, cijeni da su
31	„ „ Pušini	1934	20	ovi pododbori sami obu-
				stavili rad.
<i>Srez Vinkovci</i>				
32	Pododbor u Orioliku	1934	21	zabrana rada svim podod-
				borima u Banovini
<i>Grad Karlovac</i>				
33	Pododbor u Karlovcu	1933	33	ne bi trebalo zabraniti rad
<i>Srez Osijek</i>				
34	Pododbor u Dalju	1935	44	
35	„ „ Bijelom Brdu	1935	25	ne bi trebalo zabraniti rad
36	„ „ Hrastinu	1934	22	
37	„ „ Tenji	1935	32	
<i>Srez Đurđevac</i>				
38	Pododbor u V. Črešnjevci	1935	17	predlaže zabranu rada samo
				ako se svim pododborima
				u banovini zabrani rad
<i>Srez Varaždin</i>				
39	Pododbor u Kelemenu	1935	13	nema predloga
<i>Srez Vojnić</i>				
40	Pododbor u Vojniću	1934	45	
41	„ „ Slakovcu	1935	31	nema predloga
42	„ „ Tušiloviću	1935	20	
43	„ „ Perjasici	—	—	
<i>Srez Virovitica</i>				
44	Pododbor u Terezinom polju	1935	44	
45	„ „ Gradini	1933	27	
46	„ „ Obilićevu	1934	50	
47	„ „ Suh. polju	1935	15	zabrana rada
48	„ „ Pčeliću	1935	25	
49	„ „ Podr. Sokolcu	1934	28	
50	„ „ Karađorđevu	1934	18	

Red. br.	Sjedište	odkada postoji	broj članova	predlog prvostepene upravne vlasti
<i>Grad Sušak</i>				
51	Pododbor u Sušaku	1932	60	predlaže zabranu rada u slučaju općenite zabrane u banovini
<i>Srez Ogulin</i>				
52	Pododbor u Plaškom	1934	37	nema razloga za zabranu rada. Samo onda ako zabrana bude generalna
<i>Srez Glina</i>				
53	Pododbor u Jukincu	—	38	predlaže da se i dalje
54	„ „ Malom Gracu	—	27	dozvoli rad
55	„ „ Klasniću	—	19	
<i>Grad Virovitica</i>				
56	Pododbor u Virovitici	—	52	ne predlaže zabranu, jer je predsjednik pododbora tražio od gl. odbora da se ovaj odbor rasturi
<i>Srez Sušak</i>				
57	Pododbor u Čavle kao vod pododbora u Sušaku	1935	5	predlaže zabranu rada u slučaju generalne zabrane rada u banovini
<i>Srez Našice</i>				
58	Pododbor u Obradovcima	1933	15	
59	„ „ Vel. Rastovcu	1934	14	
60	„ „ Budincima	1933	22	zabrana rada
61	„ „ Gazijama	1934	16	
62	„ „ Naseob. Karlovac	1934	12	
63	„ „ Sušinama	1934	42	

S p i s a k

mjesnih odbora »Udruženja četnika« u Savskoj banovini, kojima je odlukom prvostepenih opšteupravnih vlasti zabranjen rad

<i>Srez Ogulin:</i>	10)	„	u Dubokoj
1) Pododboru u Ogulinu	11)	„	u Ivanovcima
2) Pododboru u Gor. Dubravi	12)	„	u Brđanima
3) Pododboru u Gomirju	13)	„	u Svrzigačama
<i>Srez Osijek:</i>	14)	„	u Sloboštini
4) Pododboru u Čepinu	15)	„	u Pož. Aleksandrovcu
5) „ u Erdutu	<i>Srez Đakovo:</i>		
<i>Grad Osijek:</i>	16)	Pododboru u Svetoblažju	
6) Pododboru u Osijeku	17)	„ u Bračevcima	
<i>Srez Sl. Požega:</i>	<i>Srez Slunj:</i>		
7) Pododboru u Poljanskoj	18)	Pododboru u Bogovolji	
8) „ u Treštanovcu	<i>Srez Našice:</i>		
9) „ u Cigleniku	19)	Pododboru u Čačincima	

- 20) „ u Budim. Petrovcu
21) „ u Duzluku
22) „ u Koški

Srez Virovitica:

- 23) Pododboru u Cabuni

Srez Nova Gradiška:

- 24) Pododboru u Ratkovici

Srez Podr. Slatina:

- 25) Pododboru u Podr. Slatini
26) „ u Petrovcu

Srez Bos. Brod:

- 27) Pododboru u Novom Topolju
28) „ u Sibirju
29) „ u Brodskim Zdencima
30) „ u Klokočeviku
31) „ u Sl. Kobašu
32) „ u St. Slatiniku
33) „ u Bebrini
34) „ u Kujniku

Srez Samobor:

- 35) Pododboru u Samoboru

Grad Bjelovar:

- 36) Pododboru u Bjelovaru

Grad Zagreb:

- 37) Pododboru u Zagrebu

Srez Ludbreg:

- 38) Pododboru u Čukovcu

Grad Koprivnica:

- 39) Pododboru u Koprivnici

Grad Petrinja:

- 40) Pododboru u Petrinji

Srez Valpovo:

- 41) Pododboru u Čep. Martincima

Srez Čazma:

- 42) Pododboru u Čazmi
43) „ u Lipovčanima

Srez Sisak:

- 44) Pododboru u Sisku

Srez Daruvar:

- 45) Pododboru u Vel. Bastajima

Srez Gračac:

- 46) Pododboru u Gračacu

Srez Gospić:

- 47) Pododboru u Gospiću
48) „ u Metku

Srez Donji Miholjac:

- 49) Pododboru u Ilmin dvoru-Dravici
50) „ u Kučancima
51) „ u Kapelni.

Summary

FROM THE HISTORY OF THE CHETNIKS' MOVEMENT IN CROATIA BETWEEN TWO WORLD WARS

The contribution to the archival material considering the Chetniks' associations in Sava region (Savska banovina) 1934—1936

Fikreta Jelić-Butić

In her article the author has published 49 documents about the activity of »The Chetnik Association« (»Udruženje četnika« in the northern Croatia during the period from 1934 to 1936).

That region was administratively incorporated in Sava region (Savska Banovina).

The content of the documents, as well as the introductory article, has showed that the leaders of the chetniks' organisation were greatly interested in widening their political activity in Croatia.

In the sense of ideology, that organisation introduced itself as a representative of »integral Yugoslavism« (»Yugoslav nationalists«) — and that suited as well to the leaders of the regime policy.

The chetnik organisation, however couldn't achieve the desired influence among the population, especially among the Croats — (the main influence among them was reserved for the Croatian Peasant Party).

On the other hand, the chetnik organisation in Croatia was totally compromised, so that the power structures were forced to prohibit its activities.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 21

ZAGREB

1988.

RADOVI	VOL. 21	str. 1—296	Zagreb 1988.
--------	---------	------------	--------------

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 4.000 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« osloboden je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

R A D O V I 2 1

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Davor

ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajeva 15, Zagreb

BERTOŠA SLAVEN, student, Filozofski fakultet, Zagreb

BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet, Zagreb

ČORALIĆ LOVORKA, student Filozofski fakultet, Zagreb

JELIĆ-BUTIĆ dr. FIKRETA, Institut za radnički pokret, Zagreb

JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

KARAMAN dr. IGOR, Ružmarinka 5, Zagreb

LUČIĆ dr. JOSIP, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

MATICKA dr. MARIJAN, docent Filozofski fakultet, Zagreb

MIJATOVIĆ ANĐELKO, profesor, Susedgrad, Zagreb

MIROŠEVIĆ mr. FRANKO, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu Zagreb

OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

SEKULIĆ ANTE, prof. Zagreb

VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF, Zagreb

WOJTISKA HENRYH, Varšava, Poljska

ŽIVKOVIĆ dr. PAVAO, Filozofski fakultet, Zadar
